

**การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของ
บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง
จังหวัดลพบุรี**

จงรักษ์ วงษ์สิงห์

**วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี**

ปีการศึกษา 2549

การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของ
บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง
จังหวัดลพบุรี

จรงค์ษ์ วงษ์สิงห์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา

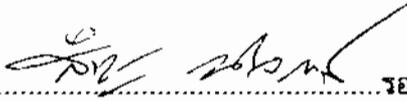
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ปีการศึกษา 2549

ISBN 974-283-110-6

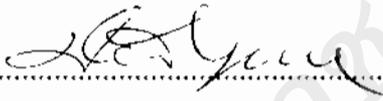
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

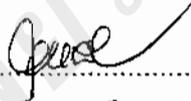
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อนุมัติวิทยานิพนธ์เรื่อง การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี เสนอโดย นางจงรักษ์ วงษ์สิงห์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขา ยุทธศาสตร์การพัฒนา

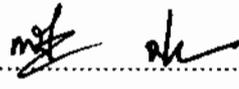

..... รองอธิการบดีฝ่ายวิจัยและบัณฑิตศึกษา
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สำราญ พงษ์โอกาส)

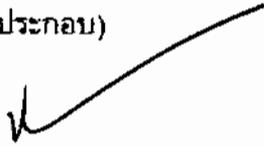
วันที่ 16 เดือน สิงหาคม พ.ศ. 2549

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประทีป เหมือนนิล)

..... กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ ปناهกุล)

..... กรรมการ
(แพทย์หญิงฉวีกร ประกอบ)

..... กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ
(แพทย์หญิงประนอม คำเที่ยง)

หัวข้อวิทยานิพนธ์	การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ สุรพงษ์ ปนาทกุล แพทย์หญิงณัฐกร ประกอบ
ชื่อนักศึกษา	จงรักษ์ วงษ์สิงห์
สาขา	ยุทธศาสตร์การพัฒนา
ปีการศึกษา	2549

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เป็นการวิจัยและพัฒนา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของประชาชน แกนนำชุมชน หมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี จำนวน 116 หลังคาเรือน โดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม แนวทางการประชาคมหมู่บ้าน การสนทนากลุ่มและการสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและค่าสถิติทดสอบที (t-test) ผลการวิจัยพบว่า

สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของชุมชนอยู่ในระดับปานกลาง ยังไม่มีการกำหนดแผนหรือกิจกรรมร่วมกันและไม่มีแกนนำรับผิดชอบ ขาดแนวคิดที่จะเริ่มดำเนินการด้วยตนเอง การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเกี่ยวกับการสนับสนุนทรัพยากร เป็นแกนนำรับผิดชอบหรือร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง มีการกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสม ปัญหาในการจัดการขยะ คือ ประชาชนให้ความร่วมมือในการปฏิบัติกิจกรรมการจัดการขยะน้อย การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูมีสภาพแวดล้อมสะอาดอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนการมีส่วนร่วมในการประเมินผล พบว่า ขยะในหมู่บ้านมีปริมาณมากและมีสภาพแวดล้อมทั่วไปในหมู่บ้านอยู่ในระดับปานกลาง

แนวทางและวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ใช้กลไกทางชุมชนโดยอาศัย ทฤษฎีการมีส่วนร่วม เพื่อสนับสนุนให้เกิดการตอบสนองของชุมชนในการให้ความร่วมมือ จัดเวทีประชาคมให้ชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมกันกำหนดกระบวนการพัฒนาหาแนวทางการจัดการขยะ โดยกำหนดวันรณรงค์ มีการคัดแยกขยะเพื่อลดปริมาณขยะ กำหนดผู้รับผิดชอบเก็บขยะอบต.บางคูสนับสนุนงบประมาณ และประชาสัมพันธ์เผยแพร่ความรู้แก่ชุมชน

ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ พบว่า ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะหลังการพัฒนาแตกต่างกับก่อนการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ การมีส่วนร่วมตัดสินใจในเรื่องการกำหนดวิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม การกำหนดแนวทางคัดเลือกผู้นำหรือผู้มีส่วนร่วมกำจัดขยะ การมีส่วนร่วมปฏิบัติในเรื่องการร่วมรณรงค์กำจัดขยะ การลดปริมาณขยะและการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ โดยวิธีการใส่ถุงนำไปทิ้งขยะเพิ่มขึ้น การกองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้งและการนำไปฝังน้อยลง มีการคัดแยกขวดพลาสติก กระป๋องพลาสติก วัสดุพลาสติกไปขายเพิ่มขึ้น การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในเรื่องปริมาณขยะลดลง สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ถนนและริมคลองบางคู้มีความสะอาดขึ้น การมีส่วนร่วมประเมินผลในเรื่องการมีส่วนร่วมกำจัดขยะของประชาชน อบต. แกนนำและหน่วยงานสาธารณสุขมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญ ส่วนพฤติกรรมการนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่ การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายกลับมาซ่อมแซมและการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก มีความแตกต่างอย่างไม่มีนัยสำคัญ

จากการวิจัยสรุปผลได้ว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้จะสัมฤทธิ์ผลได้นั้น จำเป็นต้องอาศัยกลไกทางชุมชนที่จะเชิญชวนให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตาม รวมทั้งหาวิธีการที่เหมาะสมในเชิงของการจูงใจและส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนทุกคน

Thesis Title   Participatory Development of Garbage Disposal of Pak Klong Bang
Khu Village, Bang Khu Subdistrict, Tha Wung District, Lop Buri
Province.

Thesis Advisors   Asst. Prof. Surapong Panatkul
M.D. Nattaporn Prakob

Name   Chongrug Wongsing

Concentration   Development Strategy

Academic Year   2006

ABSTRACT

This study was a research and development aimed to develop participation in garbage disposal of the people and community leaders of 116 families in Moo 11, Pak Klong Bang Khu Village, Bang Khu Subdistrict, Tha Wung District, Lop Buri Province. A Participatory Action Research method was used under 4 developmental participating frameworks which were participation in: decision, operation, gaining benefit, and evaluation. The research instruments were questionnaires, influencing community awareness, group discussion and observation. The data analyzed in the research were frequency, percentage, mean ($\bar{X}$), standard deviation (S.D.), and t-test.

The findings were:

regarding the participation of garbage disposal of Pak Klong Bang Khu Village, it was found that the community participated in making decisions, at a moderate level, had no plan or activity set up, and no leadership core in responsible positions, they couldn't work out ways to initiate management by themselves, had no participation in the operation of the resource support, no leadership core in responsible positions or participants in activities at a moderate level. The garbage disposal was inappropriate. The disposal problem was due to little participation in garbage disposal operation. The participation in gaining benefit from the disposal affecting the state of the environment was at a moderate level. And it was found in the participation of evaluation that there was a large quantity of garbage in the village and its general environment was rated at a moderate level.

the suggested development approaches and ways of garbage disposal participation were to use the community as a device based on the participatory theory purposing to elicit the reaction to participation in the community, organize community

seminars for exchanging view, participate in setting up developmental process of garbage disposal by setting a campaign date, classifying the garbage in order to decrease the quantity, assigning garbage respondents, having the budget supported by Bang Khu Subdistrict Administrative Organization, and publicizing the information to the community.

the result of the participation of garbage disposal in Pak Klong Bang Khu village revealed that the pre-post development differed significantly in: participation in making decisions to set up an appropriate method of garbage disposal, framing the approaches to select the leaders or people involved in participating in garbage disposal, participating in the operation of the garbage disposal campaign, decreasing the amount of garbage and recycling by increasing the number of garbage bags for people to put in and dispose of garbage burning it outside and decreasing its quantity by burial, separating plastic bottles, cans, and other items to be resold, participating in gaining benefit from decreasing garbage that made for a cleaner environment, roads and canal banks. The participation in the evaluation regarding garbage disposal participation by people, the Subdistrict Administrative Organization, the leadership core, and health organizations differed significantly. Regarding the behaviors of garbage recycling and repairing and avoiding using materials which is difficult to destroy, there was insignificant difference.

the research result summarized that, to achieve participatory development in garbage disposal of Pak Klong Bang Khu, it needs the community as a device to persuade people to accept and practice accordingly, including working out the appropriate ways to motivate and encourage the participation of all people.

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงลงด้วยดีด้วยความกรุณาอย่างยิ่ง จากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ คือ ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุรพงษ์ ปันาทกุล และแพทย์หญิงณัฐภร ประกอบ รวมทั้งท่านผู้ทรงคุณวุฒิ แพทย์หญิงประนอม คำเที่ยง นายแพทย์สาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ที่ได้ให้คำปรึกษาข้อคิดเห็นและคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้ด้วยความเคารพ

ขอขอบพระคุณคณะผู้เชี่ยวชาญในสาขาต่าง ๆ ได้แก่ ดร.สุพจน์ เกิดสุวรรณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ดร.วิไล วิชากร นักวิชาการสาธารณสุข 8 สำนักงานควบคุมโรคที่ 2 สระบุรี นายวิชัย รัชชวิศิษฏ์กุล เจ้าหน้าที่บริหารงานสาธารณสุข 8 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ดร.ภุชฉนา ศิริวิบูลยภักดี นักวิชาการสาธารณสุข 8 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี และนายปัญญา ยงยิ่ง นักวิชาการสาธารณสุข 8 สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี ที่ได้กรุณาตรวจสอบเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ตลอดจนให้ข้อคิดเห็นในการวิจัยครั้งนี้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี ที่ได้กรุณาให้ความอนุเคราะห์สนับสนุนเอกสาร แผ่นพับ ใบเกียรติบัตรและวิทยากร นางณรินทร์ บุญเลิศ นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 8 ในการเผยแพร่ความรู้การจัดการขยะแก่ชุมชน และในการวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ด้วยดีจากความร่วมมือของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ประชาชนแกนนำชุมชน อบต.และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลทำวุ้งที่เป็นแหล่งข้อมูลการวิจัย รวมทั้งสนับสนุนในการให้ความร่วมมือในกระบวนการวิจัยเป็นอย่างดี ซึ่งผู้วิจัยขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

คุณค่าและประโยชน์ของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบเป็นเครื่องสักการะคุณแต่บิดามารดา ครูอาจารย์ทุกท่านที่กรุณาให้ความเมตตาทางรากฐานการศึกษาให้แก่ผู้วิจัยด้วยดีเสมอมา

จรงค์ วงษ์สิงห์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามการวิจัย	6
วัตถุประสงค์การวิจัย	6
ขอบเขตของการวิจัย	7
นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	7
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	8
บทที่ 2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	10
บริบทของบ้านพักคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบัวทอง จังหวัดลพบุรี	10
การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณสุข	16
การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	22
การออกแบบระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	25
กระบวนการชุมชนเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	29
วิธีการวางแผนและนำเครื่องมือของ PAR ไปใช้ในการวิจัย	32
ทฤษฎีการมีส่วนร่วม	35
ทฤษฎีการตัดสินใจ.....	37
ความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในชุมชน	40
ความรู้ เจตคติ การปฏิบัติและแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ ทางปัญญาสังคม	53
บทที่ 3 สภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรคและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	59
คำถามการวิจัย	60
วัตถุประสงค์การวิจัย	60
วิธีดำเนินการวิจัย	60
สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	64
ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	75

	หน้า
บทที่ 4 แนวทาง วิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ.....	80
คำถามการวิจัย	80
วัตถุประสงค์การวิจัย	80
วิธีดำเนินการวิจัย	80
แนวทางและวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	85
บทที่ 5 การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	88
คำถามการวิจัย	88
วัตถุประสงค์การวิจัย	88
วิธีดำเนินการวิจัย	88
กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	92
ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ	94
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	105
สรุปผลการวิจัย.....	105
อภิปรายผลการวิจัย.....	111
ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของ บ้านปากคลองบางคู.....	112
ข้อเสนอแนะ.....	113
บรรณานุกรม	
ภาคผนวก	
ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์.....	

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ.....	60
ภาพ 2 การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม.....	64
ภาพ 3 การประชุมประชาคมบ้านปากคลองบางคู.....	66
ภาพ 4 การประชุมสนทนากลุ่ม ผู้แทนอบต.บางคู แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู	67
ภาพ 5 สภาพแวดล้อมการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู.....	71
ภาพ 6 กรอบแนวคิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ของบ้านปากคลองบางคู.....	81
ภาพ 7 การประชุมสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน เพื่อร่วมหาแนวทาง วิถีพัฒนา การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู.....	83
ภาพ 8 กรอบแนวคิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะบ้านปากคลองบางคู.....	89
ภาพ 9 สภาพแวดล้อมบ้านปากคลองบางคูบริเวณถนนในหมู่บ้านและคลองบางคู หลังการพัฒนา.....	99

สารบัญตาราง

	หน้า
ตาราง 1	สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู 65
ตาราง 2	สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู 68
ตาราง 3	สภาพการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ในการจัดการขยะของบ้านปากคลอง บางคู 73
ตาราง 4	สภาพการมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู 74
ตาราง 5	สรุปปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ของบ้านปากคลองบางคู..... 76
ตาราง 6	แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู..... 85
ตาราง 7	การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา..... 94
ตาราง 8	การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา..... 97
ตาราง 9	การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา..... 99
ตาราง 10	การมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา..... 100
ตาราง 11	ระดับความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา 101

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ และส่งผลกระทบต่ออย่างต่องไปถึงโครงสร้างใหญ่ในระบบการเมือง การปกครอง และสังคมไทย คือ การประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2540 ซึ่งมีบทบัญญัติให้หน่วยงานต่างๆ โดยเฉพาะหน่วยงานในด้านสาธารณสุขที่กำหนดให้รัฐต้องดูแลประชาชนให้ได้รับการบริการอย่างเสมอภาค รวมทั้งส่งเสริมดูแลให้บริการที่มีประสิทธิภาพครอบคลุมและได้มาตรฐาน นอกจากนี้กระแสของการปฏิรูประบบราชการ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกระจายอำนาจจากส่วนกลางไปสู่ส่วนท้องถิ่นที่สำคัญคือ การจัดตั้งองค์การบริหารส่วนตำบล(อบต.) ตาม พรบ.สภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ. 2537 ซึ่งเป็นรูปแบบการปกครองที่ให้อำนาจแก่ประชาชน ในการดูแลและแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นของตนเองมากขึ้น ดังนั้น การดำเนินงานของราชการส่วนท้องถิ่นซึ่งเป็นหน่วยงานบริการในระดับต้นจึงต้องมีการปรับตัวและเปลี่ยนแปลงให้เหมาะสม สอดคล้องกับสภาพสังคมไทยรวมทั้งมีความใกล้ชิดกับชุมชน มีความเกี่ยวข้องกับชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชนในท้องถิ่น โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมตามกฎหมายที่กำหนดเพื่อคุ้มครองสุขภาพและสิ่งแวดล้อมของชุมชน มีความสัมพันธ์ของ อบต. เจ้าหน้าที่สาธารณสุขและชุมชนในท้องถิ่น ซึ่งทิศทางการพัฒนาที่แตกต่างกันหลากหลายมีผลให้ประชาชนในพื้นที่ต่างๆ มีพฤติกรรมสุขภาพ สภาวะและปัญหาด้านสุขภาพอนามัยสิ่งแวดล้อม ตลอดจนความต้องการในการแสวงหาวิธีการดูแลด้านสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันไปด้วย (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์สาธารณสุข, 2535, หน้า 2)

การประกาศใช้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2540 มีสาระสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการปัญหาสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม การคุ้มครองสิทธิประชาชนในด้านสุขภาพ การจัดการระบบการดูแลปัญหาสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนระดับต้น เพื่อรองรับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 ตามมาตราที่ 52 และมาตราที่ 80 โดยยึดปรัชญาสุขภาพแบบองค์รวมเป็นเรื่องของวิถีชีวิตทั้งหมดของประชาชน ซึ่งหมายถึงสภาวะที่สมบูรณ์ทั้งทางกาย ทางจิต ทางสังคม และทางจิตวิญญาณ โดยสุขภาพจะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับปัจจัยต่างๆ ทั้งด้านปัจเจกบุคคล ด้านสภาพแวดล้อม เช่น เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม การเมือง รวมทั้งตัวระบบบริการสุขภาพเองโดยทุกส่วนจะต้องเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียวกัน และมีความสมดุลจากการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของประชาชน ครอบครัว และองค์กรท้องถิ่น ได้รับการเสริมสร้างพลังอำนาจมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาสุขภาพ รวมทั้งเป็นผู้จัดทำมี

ส่วนร่วมในการควบคุมกำกับ การให้บริการด้านสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมในระดับปฐมภูมิ การควบคุมปัญหาที่คุกคามสุขภาพของตนเองและชุมชน

นอกจากนี้ การพัฒนาประเทศทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่จากชนบทเป็นพื้นที่เขตเมืองมากขึ้น ส่งผลให้วิถีการดำเนินชีวิตของคนในสังคมทั้งในเขตเมืองและชนบท ล้วนถูกกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ก่อให้เกิดปัญหาต่างๆ มากมาย เช่น ประชากรหนาแน่นในเมืองใหญ่ ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ก่อให้เกิดมลพิษ ทรัพยากรธรรมชาติ ถูกทำลายเป็นผลที่เกิดจากพฤติกรรมของมนุษย์ ปัญหาของขยะมูลฝอยเป็นปัญหาหลักด้านสิ่งแวดล้อมที่ทวีความรุนแรง และส่งผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นอย่างมาก ในขณะที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต่างๆ มีศักยภาพในการจัดการขยะตั้งแต่ขั้นตอนในการเก็บรวบรวมและการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนที่จำกัด ส่งผลให้มีขยะมูลฝอยจำนวนมากตกค้างในสถานที่ต่างๆ ปัญหาของการกำจัดขยะพื้นที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ ชุมชนส่วนใหญ่ใช้วิธีการกำจัดขยะโดยกองบนพื้นและเผากลางแจ้ง ซึ่งเป็นวิธีที่ไม่ถูกต้องตามหลักสุขาภิบาล ก่อให้เกิดปัญหามลพิษทางอากาศอันเกิดจากควันและสารพิษบางประเภท ปัญหาของน้ำชะล้างมูลฝอยที่อาจปนเปื้อนต่อระบบน้ำผิวดินและน้ำใต้ดิน ปัญหาแหล่งแพร่พันธุ์ของสัตว์นำโรค และเหตุรำคาญส่งผลกระทบต่อการใช้สุขภาพอนามัยที่ดีของประชาชน

ผลของการพัฒนาตามที่กล่าวมาแล้วในเบื้องต้น แม้ว่าจะก่อให้เกิดผลดีต่อสังคมแต่ผลร้ายที่ตามมาคือ การนำความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างมีอาจหลีกเลี่ยงได้ เนื่องจากการพัฒนาส่วนใหญ่ มุ่งแต่จะสร้างความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและฐานเศรษฐกิจของประเทศให้มีความมั่นคงมั่งคั่งขึ้น โดยลืมนึกถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะตามมา ไม่มีการวางแผนหรือเตรียมการเพื่อป้องกันปัญหาที่จะติดตามมาในภายหลัง จึงอาจกล่าวได้ว่าการพัฒนามักเดินสวนทางกับการคุ้มครองและพิทักษ์สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรธรรมชาติ ผลของการพัฒนาที่นำมาซึ่งความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคม ทำให้มีผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ และมีสิ่งเหลือใช้จากการบริโภคเพิ่มมากขึ้น โดยที่ทุกคนเป็นผู้ผลิตขยะและทิ้งขยะที่เหลือจากการบริโภค ก่อให้เกิดปัญหาขยะในชุมชน

ผลกระทบจากปัญหาขยะในชุมชนที่เห็นได้อย่างชัดเจน คือ ปัญหาทางด้านสาธารณสุข โดยมีสาเหตุมาจากการจัดการขยะที่ไม่ถูกต้องตามสุขลักษณะ ที่ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่องนับแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน นั่นคือ การจัดการขยะซึ่งเป็นกรณีปัญหาที่ปลายเหตุ ในการป้องกันแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่จะสามารถดำเนินการได้อย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพึ่งพาความร่วมมือจากประชาชน ดังนั้น หน่วยงานภาครัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องจึงให้ความสำคัญต่อการให้สิทธิแก่ประชาชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่บัญญัติไว้ในหลายมาตรา ระบุถึงสิทธิหน้าที่ของประชาชนในการพิทักษ์สิ่งแวดล้อม แต่ยังไม่มีการระบุชัดเจนว่าควรจะมีรูปแบบหรือลักษณะใด ดังนั้น สิ่งที่เป็นปัญหาคือ จะทำอย่างไรมีวิธีการหรือกลยุทธ์ใดที่จะทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

และเป็นรูปธรรม ดังนั้น ปัญหาในเรื่องของขยะในชุมชน จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการจัดการที่เป็นระบบ มีกระบวนการจัดการโดยอาศัยความร่วมมืออันดีจากประชาชน ในฐานะผู้ผลิตขยะหรือเป็นผู้ทิ้งขยะ ซึ่งเป็นการแก้ไขปัญหาค้นหาคู

กระทรวงสาธารณสุข ได้พยายามจัดการให้บริการสาธารณสุขอย่างทั่วถึงครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยปรับรูปแบบบริการสุขภาพแก่ประชาชนให้สอดคล้องกับการปฏิรูประบบราชการ ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของการจัดรูปแบบระบบบริการสุขภาพ โดยมีบุคลากรในศูนย์สุขภาพชุมชนเป็นผู้ดูแลประชาชนในพื้นที่รับผิดชอบอย่างต่อเนื่องทั้งในระดับบุคคล ครอบครัวและชุมชน (สำนักพัฒนาระบบบริการสาธารณสุข, 2547, หน้า 6) ก่อให้เกิดสัมพันธภาพที่ดีเป็นกันเองไว้ใจกันและเป็นส่วนหนึ่งของระบบในชุมชนให้สามารถพัฒนาตนเองได้ อันจะนำไปสู่รูปธรรมของการสร้างคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ศักยภาพในท้องถิ่น สนองตอบความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางตามแนวทางขององค์การอนามัยโลก ซึ่งเป็นภารกิจที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการประสานงานและวางแผนการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อไป

จากแนวนโยบายดังกล่าวที่เน้นให้เห็นถึงความจำเป็นในการพัฒนาระบบบริการสุขภาพในระดับปฐมภูมิ ที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้มแข็งในการดูแลสุขภาพตนเองของประชาชน ตามกรอบแนวคิดสำคัญ ทั้งด้านสิทธิของประชาชนที่พึงได้รับการบริการสุขภาพอย่างเสมอภาค มีคุณภาพได้มาตรฐานโดยประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพตนเองและชุมชนนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของประชาชนและครอบครัวในการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทำหน้าที่ให้บริการผสมผสานที่เน้นบทบาทการให้บริการเชิงรุกในด้านของการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพ การควบคุมป้องกันโรคและการฟื้นฟูสภาพแก่ประชาชน โดยเฉพาะการดูแลสุขภาพประชาชนในชุมชนด้านการสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งในระดับบุคคล ครอบครัว ชุมชนอย่างใกล้ชิดทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สังคมและจิตวิญญาณ เพิ่มศักยภาพการพึ่งตนเองของประชาชน เพื่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็งต่อไป (สำเริง แหยมกระโทก , 2544, หน้า 37)

มาตรการทางกฎหมายพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535 มีวัตถุประสงค์เพื่อดูแลสุขภาพประชาชนในเรื่องของการสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อม ให้มีความปกติสุขที่จะได้อยู่อาศัยภายในอาคารบ้านเรือนที่ถูกสุขลักษณะ มีการเก็บรวบรวมขยะมูลฝอย มีการระบายอากาศที่ดี มีแสงสว่างเพียงพออยู่ในชุมชนหรือทางสาธารณะที่มีความสะอาดเป็นระเบียบโดยมีเจ้าพนักงานสาธารณสุขชุมชนและเจ้าพนักงานท้องถิ่น เป็นผู้ควบคุมดูแลสังคมให้อยู่ในความเรียบร้อย ภายใต้กรอบของพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ที่มีความแตกต่างจากกฎหมายอื่นคือพระราชบัญญัตินี้ ให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นและการถ่วงดุล โดยให้ประชาชนมีสิทธิร้องเรียนต่อเจ้าพนักงานท้องถิ่น กรณีได้รับความเดือดร้อนรำคาญ จากการกระทำของเจ้าพนักงานหรือสถานประกอบการใดๆ (ลีจิกา จันทรจิต , 2546, หน้า 49)

ความสำคัญของการได้รับสิทธิต่างๆของประชาชนตามกฎหมายอยู่ที่การนำไปสู่การปฏิบัติจริงให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการทางสุขภาพอย่างเสมอภาค เป็นธรรมทั่วถึงและเป็นบริการที่มีประสิทธิภาพ มีคุณภาพ ประชาชน ครอบครัว และชุมชนได้รับการส่งเสริมให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีนำไปสู่ความสามารถพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้โดยเน้นให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและภาคเอกชนเข้ามามีส่วนร่วม ในการดูแลสุขภาพอนามัยให้มากขึ้นเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและบรรลุเป้าหมายชุมชนแห่งสุขภาพดังเช่น วิจิตร ศรีสุพรรณ (2544, หน้า 8) ได้กล่าวถึงการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐานที่รัฐต้องจัดให้กับประชาชนทุกคนทุกครอบครัวอย่างเป็นองค์รวมและต่อเนื่อง ในทุกภาวะของสุขภาพโดยเน้นการพัฒนาศักยภาพของประชาชน ครอบครัวและชุมชนในการดูแลตนเอง การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น เทคโนโลยีที่เหมาะสมและการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

ดังนั้น การที่จะพัฒนางานด้านสาธารณสุขของจังหวัดลพบุรี ตามหลักการที่สำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545 - 2549) ซึ่งกล่าวถึงการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ที่กำหนดให้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการพัฒนา เพื่อให้ประชาชนมีสุขภาพดีถ้วนหน้านั้น จึงต้องมีกระบวนการพัฒนาที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในพื้นที่ อันจะเป็นผลให้เกิดกระบวนการพัฒนาระบบการจัดการด้านสาธารณสุข และสิ่งแวดล้อมที่มีประชาชนเป็นศูนย์กลาง บรรลุตามวัตถุประสงค์ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 อย่างมีประสิทธิภาพและเป็นรูปธรรมต่อไป

จากการประเมินศูนย์สุขภาพชุมชนจังหวัดลพบุรีเพื่อรับรองมาตรฐานบริการศูนย์สุขภาพชุมชน ปี 2547 พบว่า มีศูนย์สุขภาพชุมชนไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานด้านบริการ จำนวน 42 แห่ง จากศูนย์สุขภาพชุมชนทั้งสิ้น 146 แห่ง คิดเป็น ร้อยละ 28.76 จึงมีแนวคิดในการพัฒนางานบริการสุขภาพของศูนย์สุขภาพชุมชน เนื่องจากการให้บริการสุขภาพเป็นภารกิจหลักของศูนย์สุขภาพชุมชน และเป็นสถานบริการสุขภาพระดับต้นในการให้บริการแก่ประชาชน จากนั้นจึงพิจารณากลุ่มเป้าหมายศูนย์สุขภาพชุมชนที่ผลการประเมินไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐาน โดยประสานงานกับผู้บริหารในระดับอำเภอ เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ในการพัฒนาบริการศูนย์สุขภาพชุมชนที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของนักวิจัย นักพัฒนา และคนในชุมชน

ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับข้อเสนอจากศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง ที่มีขอบเขตรับผิดชอบจัดบริการระดับปฐมภูมิให้แก่ประชาชนในเขตตำบลบางคู อำเภوتاม่วง จังหวัดลพบุรี มีความพร้อมที่จะพัฒนางานบริการสุขภาพในชุมชน ประกอบกับผลการประเมินศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วงปี 2548 ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานงานบริการด้านกิจกรรมในชุมชนได้คะแนน 71 คะแนน (ร้อยละ44.37) จากคะแนนเต็ม 160 คะแนน ซึ่งกิจกรรมที่ตกเกณฑ์มาตรฐานบริการศูนย์สุขภาพชุมชน คือ กิจกรรมสาธารณสุขที่เกิดจากการที่ชุมชนหรือองค์กรชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสุขของชุมชน

จากการวิเคราะห์ผลการประเมินรับรองมาตรฐานของศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้งดังกล่าวข้างต้น พบว่า มีความเชื่อมโยงของมาตรฐานที่ไม่ผ่านเกณฑ์งานบริการด้านกิจกรรมในชุมชนกับความร่วมมือของประชาชน ชุมชน และหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้ประสานความร่วมมือจากผู้บริหารของศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้งคัดเลือกหมู่บ้านเป้าหมายในการพัฒนาซึ่งผู้บริหารศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้งได้พิจารณาคัดเลือกหมู่บ้านที่มีความพร้อมในการพัฒนา อันได้แก่ บ้านปากคลองบางคู้ (หมู่ที่ 11) ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวุ้ง จังหวัดลพบุรี จากนั้นจึงได้ประสานการเตรียมการร่วมกับประชาชน แกนนำหมู่บ้านและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้อง เพื่อพัฒนางานบริการด้านกิจกรรมในชุมชนของศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้งโดยเน้นกิจกรรมที่ตกเกณฑ์ตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งกิจกรรมที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดทำกิจกรรมสาธารณสุขในชุมชนตนเอง รวมทั้งการใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นหลัก โดยใช้กระบวนการพัฒนาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ที่มีบุคลากรทีมสุขภาพจากศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้ง ประชาชนในพื้นที่บ้านปากคลองบางคู้ แกนนำ/องค์กรชุมชน และองค์กรปกครองท้องถิ่นของตำบลบางคู้เข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาการทำกิจกรรมสาธารณสุข เพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการดูแลตนเอง ครอบครัวและชุมชนด้านสุขภาพ ส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพดีสามารถพึ่งตนเองและสร้างชุมชนแห่งสุขภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคม วัฒนธรรม และชุมชน อันจะส่งผลให้ประชาชนมีสุขภาพดีอย่างยั่งยืนต่อไป

จากรายงานการศึกษาวิชาการเผยแพร่และถ่ายทอดยุทธศาสตร์การพัฒนาบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ ของคณะศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา (2548, หน้า 15) โดยการสนทนากลุ่มร่วมกับแกนนำชุมชน รวม 7 คน ในภาพรวมของหมู่บ้านพบว่า ชุมชนยังไม่เคยกำหนดเป้าหมายของหมู่บ้านว่าอยากเห็นเป็นอย่างไร การร่วมคิดทำแผนพัฒนาหมู่บ้าน ส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการพัฒนาเป็นรายกิจกรรม เช่น การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน การทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กิจกรรมของโรงพยาบาลท่าวุ้ง กลุ่ม อสม. มีการจัดตั้งชมรมออกกำลังกายและชมรมผู้สูงอายุ แต่ยังไม่มีการมีแผนและกิจกรรมของชมรม พร้อมทั้งร่วมกันวิเคราะห์สภาพของหมู่บ้าน พบว่า จุดแข็งของชุมชน คือ มีผู้นำ/แกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง มีผู้รู้ในชุมชนหลายด้าน เป็นชุมชนระบบเครือญาติ และจุดอ่อนที่พบคือ ไม่ได้ทำแผนชุมชนร่วมกัน สภาพแวดล้อมบริเวณบ้านไม่เรียบร้อยมีขยะและฝุ่น คนในชุมชนมีพฤติกรรมการใช้สารเคมี และเยาวชนยังไม่มาร่วมในกิจกรรมพัฒนาของชุมชน

นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เข้าร่วมประชุมประชาคมบ้านปากคลองบางคู้ในวันที่ 10 สิงหาคม 2548 ซึ่งเป็นการประชุมตัวแทนครอบครัวและแกนนำหมู่บ้าน 116 หลังคาเรือน (จากจำนวนทั้งสิ้น 156 หลังคาเรือน) เพื่อสำรวจสภาพชุมชนและสังเกตการณ์มีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ชุมชนเสนอประเด็นปัญหาเรื่องการจัดขยะบริเวณถนนในหมู่บ้านและปากคลองบางคู้

ด้วยเหตุนี้ จึงควรมีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสุขของชุมชนซึ่งในที่นี้ ได้แก่ กิจกรรมการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยนำแนวคิดการมีส่วนร่วมในการดูแลสุขภาพของตนเองของบุคคล ครอบครัวและชุมชน การประสานความร่วมมือและสร้างเครือข่ายสุขภาพกับสถาบันและองค์กรที่มีอยู่ในชุมชนเพื่อใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามมาตรฐาน /ตัวชี้วัดของเกณฑ์ประเมินรับรองมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน จังหวัดลพบุรี ปี 2548 ด้านบริการกิจกรรมในชุมชนซึ่งศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานไปใช้ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยเริ่มจากประชาชน แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ และ อบต.มีส่วนร่วมในการวางแผนทำกิจกรรมการกำจัดขยะในชุมชนตนเอง มีการใช้ทรัพยากรภายในบ้านปากคลองบางคู้เป็นหลัก สร้างความเข้มแข็งชุมชนจากการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นจุดเริ่มของการพึ่งพาตนเองของชุมชน ภายใต้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญความมาตราที่ 52 มาตราที่ 80และพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ในเรื่องของการสุขภาพีบาลและอนามัยสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการแสวงหาแนวทางและพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ และใช้เป็นแนวทางในการตัดสินใจของผู้บริหารที่จะให้ความสำคัญกับหน่วยงานในระดับตำบล กำหนดรูปแบบแนวทางการพัฒนากิจกรรมสาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ซึ่งเป็นสถานบริการที่อยู่ใกล้ชีวิตประชาชนมากที่สุดให้มีความเสมอภาคและได้มาตรฐาน ตามแนวนโยบายของรัฐ โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชนของตนเอง

คำถามการวิจัย

จะพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี อย่างไร.

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อหาแนวทาง วิธีการพัฒนา และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี
3. เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าวัง จังหวัดลพบุรี

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาในพื้นที่บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

2. ขอบเขตประชากร

2.1. ประชากรหลัก ได้แก่ ตัวแทนครอบครัวซึ่งประกอบด้วยประชาชนและแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 116 หลังคาเรือน

2.2. ประชากรผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชน รพ.ท่าม่วงที่รับผิดชอบพื้นที่บ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 2 คน และผู้แทนจากองค์การบริหารส่วนตำบลบางคู้ จำนวน 2 คน รวมทั้งสิ้น 4 คน

3. ขอบเขตเนื้อหา

ขอบเขตเนื้อหาในการวิจัยครั้งนี้ เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์การชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ และศูนย์สุขภาพชุมชน รพ.ท่าม่วง ในการร่วมมือกันจัดการขยะของชุมชนตนเอง ภายใต้กรอบของการมีส่วนร่วม ดังนี้

3.1. การมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้านของปรีชาติ วัลย์เสถียร (2543, หน้า 142-144) ดังนี้

3.1.1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ได้แก่ การค้นหาความต้องการ วิธีการที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนทำกิจกรรม การจัดลำดับความสำคัญของกิจกรรมและวิธีดำเนินการให้สอดคล้องกับความต้องการ และการกำหนดหลักเกณฑ์ กรอบแนวทางรวมทั้งผู้รับผิดชอบในการกำจัดการขยะ

3.1.2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ ได้แก่ การสนับสนุนทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น การร่วมเป็นผู้บริหารโครงการหรือเป็นสมาชิกทีม และการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะตามแนวทาง 5 R

3.1.3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ได้แก่ ความพึงพอใจจากการอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมเอื้อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี

3.1.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผลของการพัฒนากิจกรรมสาธารณสุขในชุมชน ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชน

4. ขอบเขตระยะเวลา

10 สิงหาคม 2548 ถึง 16 กรกฎาคม 2549 รวม 11 เดือน

นิยามคำศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

ศูนย์สุขภาพชุมชน หมายถึง ศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ที่มีการจัดบริการปฐมภูมิตามมาตรฐานบริการศูนย์สุขภาพชุมชน

กิจกรรมสาธารณสุข หมายถึง กิจกรรมการสร้างเสริมสุขภาพซึ่งในที่นี้ ได้แก่ กิจกรรมการจัดการขยะ ซึ่งเป็นกิจกรรมสาธารณสุขในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในชุมชน ที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดี

บ้านปากคลองบางคู หมายถึง หมู่ที่ 11 ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี

การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการพัฒนาที่เกิดจากศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วงสนับสนุนเปิดโอกาสให้ ประชาชนและแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู มีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ การร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การร่วมในผลประโยชน์ และการร่วมประเมินผลในการจัดกิจกรรมสาธารณสุขซึ่งในการวิจัยครั้งนี้คือกิจกรรมการจัดการขยะโดยใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นหลัก

การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ หมายถึง ร่วมค้นหาปัญหาและความต้องการของชุมชนร่วมตัดสินใจกำหนดแนวทางหรือวิธีการดำเนินงานในการจัดกิจกรรมการจัดการขยะ และแหล่งสนับสนุนทรัพยากร

การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ หมายถึง มีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร (แรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการให้ข้อมูลข่าวสาร) มีส่วนร่วมในการประสานงาน ขอความร่วมมือในการจัดการขยะ รวมทั้งการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการลดปริมาณขยะตามแนวทาง 5 R

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ หมายถึง มีส่วนร่วมในผลประโยชน์ด้านสุขภาพที่ทำให้มีสุขภาพดีขึ้น จากการทำได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่สะอาด

การมีส่วนร่วมในการประเมินผล หมายถึง มีส่วนร่วมประเมินผลสำเร็จของการจัดการขยะชุมชน หมายถึง ประชาชน แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง

การจัดการขยะ หมายถึง การร่วมปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายหรือข้อตกลงในการวางแผนของชุมชนบ้านปากคลองบางคู เพื่อลดปริมาณขยะตามแนวทาง 5 R ได้แก่ การลดปริมาณขยะ (Reduce) การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ (Reuse) การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ (Repair) การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle) และการหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก (Reject)

ปัญหาสิ่งแวดล้อมขยะมูลฝอย หมายถึง ปัญหาขยะมูลฝอยภายในบริเวณบ้านเรือนที่สาธารณะและบริเวณลำคลอง เป็นสาเหตุให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมีผลต่อสุขภาพอนามัยประชาชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู

อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี สามารถแก้ไขปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน.

2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำความรู้ที่ได้จากการพัฒนา ไปประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา ปรับปรุงการให้บริการสุขภาพในศูนย์สุขภาพชุมชนให้มีคุณภาพ โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรชุมชนและทีมบุคลากรสุขภาพศูนย์สุขภาพชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณสุขของชุมชน ที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ศักยภาพในท้องถิ่น และสนองตอบความต้องการของประชาชนในพื้นที่ ได้อย่างเหมาะสมส่งผลให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี

3. เป็นแนวทางกำหนดรูปแบบการพัฒนากิจกรรมสาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ตามมาตรฐานงานบริการด้านกิจกรรมในชุมชน ของเกณฑ์การประเมินรับรองมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชนจังหวัดลพบุรี โดยมีประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดบริการสุขภาพในชุมชนของตนเอง

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้ศึกษาได้รวบรวมทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องไว้เป็นลำดับ ดังต่อไปนี้ คือ

1. บริบทของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบัวทอง จังหวัดลพบุรี
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณสุข
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
4. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม
5. ทฤษฎีการตัดสินใจ
6. ความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในชุมชน
7. ความรู้ เจตคติ การปฏิบัติและทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

บริบทของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบัวทอง จังหวัดลพบุรี

คำว่า "บางคู" เป็นชื่อที่ตั้งตามลักษณะลำน้ำไหลผ่านตำบล ซึ่งมีความคดเคี้ยวไปมา ดังคำโบราณเล่ากันว่า ตำบลบางคูมีมานานโบราณว่าได้เอาคลองน้ำใช้ตั้งชื่อ ลำคลองน้ำนั้นแก้ว คล้ายเขากะบือ แต่ประชาชนใจซื่อไม่คดตามเหมือนนามคลอง ในอดีตตำบลบางคูอุดมสมบูรณ์ ในเรื่องการทำมาหากินมีแม่น้ำลพบุรีไหลผ่าน การคมนาคมไปมา โดยทางเรือ ปัจจุบันการคมนาคมทางน้ำน้อยลงเพราะแม่น้ำตื้นเขิน และส่วนมากใช้เส้นทางถนนแทน

สภาพทั่วไปของชุมชนบ้านปากคลองบางคู

ชุมชนบ้านปากคลองบางคู หมู่ที่ 11 ตำบลบางคู อยู่ติดกับคลองบางคู ซึ่งเป็นคลองที่แยกมาจากแม่น้ำบางขาม ผ่านบ้านบางมะยม บ้านบางลี่ บ้านท้ายลาดของตำบลบางลี่ แล้วมาผ่านบ้านปากคลองบางคู ด้านทิศตะวันตกตลอดแนวจนมาบรรจบกับแม่น้ำลพบุรี ที่หมู่ 11 ซึ่งเรียกบริเวณนี้ว่า "บ้านปากคลอง" ในอดีตเส้นทางสายนี้สำคัญมาก เพราะเป็นเส้นทางสัญจรทางน้ำที่ใช้ในการค้าขายปลาของตำบลบางลี่ไปที่ตลาดลพบุรี และสืบเนื่องจากหมู่ที่ 11 เป็นบริเวณปากคลองของคลองบางคู จึงได้ชื่อตามลักษณะภูมิประเทศนี้ว่า "บ้านปากคลองบางคู"

อาณาเขต

บ้านปากคลองบางคู ที่ตั้งอยู่ หมู่ที่ 11 ตำบลบางคู อำเภอบางบัวทอง จังหวัดลพบุรี

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	ตำบลบางลี่	ตำบลโพธิ์ลาดแก้ว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	แม่น้ำลพบุรี	
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	หมู่ที่ 15	ตำบลบางคู
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	คลองบางคู	

จำนวนประชากร

บ้านปากคลองบางคูมีประชากรจำนวน 658 คน 156 หลังคาเรือน แบ่งเขตการปกครอง ออกเป็น 5 คู่มุ ได้แก่

1. คุ่มแม่ฟ้าหลวง
2. คุ่มปวงประชา
3. คุ่มข้าแผ่นดิน
4. คุ่มถิ่นไทยงาม
5. คุ่มสามเรือน

สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

ที่ดิน : พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบลุ่ม เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 11,621 ไร่ พื้นที่สาธารณะ 758 ไร่ และเป็นพื้นที่ที่มีสภาพเป็นหนองคลองบึง 63 ไร่ 3 งาน เดิมน้ำท่วมทุกปีซึ่งตะกอน และอินทรีย์วัตถุได้ไหลมาตามน้ำ เมื่อน้ำลดก็จะตกอยู่ตามชายฝั่งคลองบริเวณบ้านเรือนและทุ่งนา ดินบริเวณนี้จึงอุดมสมบูรณ์สามารถปลูกพืชผัก สวนครัว และทำนาข้าวได้ดีจากปีละ 1 ครั้ง ปัจจุบันทำนาปีละ 2-3 ครั้ง

แหล่งน้ำ : มีแม่น้ำลพบุรีที่มีปากแม่น้ำแยกตัวมาจากแม่น้ำเจ้าพระยา ที่ตำบลพุดซา อำเภอมือง จังหวัดสิงห์บุรี ไหลผ่านหมู่บ้านมาสู่ตัวเมืองลพบุรี ประกอบกับคลองบางคูที่แยกตัวมาจากแม่น้ำบางขามที่ตำบลบางลี่ ปากคลองได้มาบรรจบกับแม่น้ำลพบุรีที่หมู่ที่ 11 ซึ่งในอดีตเป็นแหล่งน้ำอุปโภคบริโภคของหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านใช้น้ำเพื่ออุปโภคจากระบบประปาในหมู่บ้านที่มีอยู่ 2 แห่ง คือ ตั้งอยู่ที่คุ่มข้าแผ่นดินและคุ่มบ้านสามเรือน น้ำดื่มส่วนใหญ่ใช้น้ำฝนที่เก็บกักไว้ในโอ่งน้ำ ปริมาณน้ำในแม่น้ำลพบุรีและคลองบางคูมีปริมาณน้อยมีสภาพตื้นเขินค่อนข้างสกปรก พื้นที่ประกอบด้วยคลองชลประทานระบายน้ำเพื่อการเกษตรครอบคลุมทั้งตำบล 2 สาย คลองธรรมชาติที่เชื่อมโยงกันได้ทั้งตำบลในอดีตหมดไป เนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงทางไหลของน้ำ การบุกรุกที่อยู่อาศัยและการถมคลองเป็นถนน

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านปากคลองบางคู

ชุมชนบ้านปากคลองบางคู หมู่ที่ 11 นี้ ตั้งรกรากมาราว ๆ 200 ปีมาแล้ว โดยเทียบเคียงกับการก่อตั้งวัดปากคลอง ชื่อหมู่ 11 ใช้ประกอบศาสนกุศลตลอดมา บุคคลกลุ่มแรกที่เข้ามาอาศัยอยู่ประกอบด้วย คนกลุ่มแม่กลอง จังหวัดฉะเชิงเทรา กลุ่มคนจีน ที่อพยพมาจากผืนแผ่นดินใหญ่มาดังรกรากครอบครัว อีกกลุ่มเป็นกลุ่มคนมอญจากบางขันหมาก

การทำมาหากินอาศัยสำน้ำเป็นหลัก คือ ทำทางด้านเกษตร ทำนา เลี้ยงสัตว์ ปลูกผักและหาปลาซึ่งชุกชุมมากบริเวณปากคลอง เครื่องมือหาปลาเป็นแบบเก่าที่ชาวบ้าน

ทำขึ้นเอง เช่น ชะนาง ลอบ ลงสุม แล้วใช้ตะแกรงช้อน เมื่อมีหลายครัวเรือนก็มีสภาพเป็นหมู่บ้าน เมื่อประมาณ พ.ศ. 2340 ได้มีการแต่งตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้น คือ

1. นายชื่น   เกื่อนติ
2. นายโถม   โตะเจริญ
3. นายพร   วงศ์สน
4. นายทอง   ช่อแก้ว
5. นายศิริ   อยู่พูล   พ.ศ.2495 ถึง พ.ศ.2527
6. นายสาย   ทองพูล   พ.ศ.2527 ถึง พ.ศ.2538
7. นายสมศักดิ์   แป้นสกุล   พ.ศ.2538 ถึง พ.ศ.2543
8. นายวิเชียร   เสือสะอาด   พ.ศ.2543 ถึง ปัจจุบัน

สภาพเศรษฐกิจ-อาชีพ-รายได้

อาชีพ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ ทำนา รับจ้าง ค้าขาย

ฐานะ ในภาพรวมของชาวบ้าน อยู่ในลักษณะพอมีพอกิน คิดเป็นสัดส่วนคนรวยร้อยละ 10 พอมีพอกินร้อยละ 86 และยากจนร้อยละ 4

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือน 21,003 บาทต่อปี

สภาพทางสังคม

วิถีการดำเนินชีวิตจากอดีตมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก มีการช่วยเหลือแบ่งปันกันทั้งในเรื่องอาหารการกิน การใช้หนี้ การอยู่ร่วมกันของครอบครัวแบบครอบครัวขยายและครอบครัวเดี่ยว มีการรวมกลุ่มในการทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มกองทุนหนึ่งล้านบาท กลุ่ม อสม. มีการแบ่งค้ำกันในการสอดส่องดูแลกัน เป็นต้น

การศึกษา ประชาชนส่วนใหญ่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาและปริญญาตรี มีผู้ไม่รู้หนังสือ 4 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ

การสาธารณสุข เมื่อเจ็บป่วยแต่เดิมจะมีแพทย์แผนไทยประจำหมู่บ้าน ชาวบ้านนิยมรักษาขั้นต้นด้วยสมุนไพรใกล้ตัวซึ่งหาได้จากธรรมชาติปลูกไว้ในหมู่บ้าน เช่น ดันบัวบก บอระเพ็ด ม่านพระอินทร์ หัวเห็ดหมู ว่านหางจระเข้ หนุมานประสานกาย ดันเหงือกปลาหมอ ผักเสี้ยนผี คันทองขี้ผึ้ง รวมทั้งสมุนไพรจีน เช่น หนูกักกิ่ง และจินจีเหมายี่ย ปัจจุบันเมื่อเจ็บป่วยนิยมไปรักษาที่โรงพยาบาลท่าจูงและโรงพยาบาลลพบุรี

บริการพื้นฐาน

การคมนาคม มีถนนคอนกรีตรอบหมู่บ้าน และมีถนนลูกรังแยกจากถนนคอนกรีตเข้ามาในซอยของหมู่บ้าน ซึ่งสามารถใช้รถยนต์ รถจักรยานยนต์ รถจักรยาน ส่วนการติดต่อภายนอกหมู่บ้านมีรถโดยสารประจำทางสายสิงห์บุรี - ลพบุรี

สาธารณูปโภค การติดต่อสื่อสารไม่มีที่ทำการไปรษณีย์ในหมู่บ้าน แต่จะมีบุรุษไปรษณีย์เข้ามาส่งจดหมาย มีตู้โทรศัพท์สาธารณะ 3 ตู้

ทรัพยากรของหมู่บ้าน

ทรัพยากรตามธรรมชาติต้นสะตือนับเป็นต้นไม้ที่มีคุณค่าของชาวบ้านเพราะเป็นต้นแบบของการพัฒนาแม่น้ำปากคลองที่เป็นคลังสายโลหิตของชาวบ้านนับเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติได้

ทรัพยากรมนุษย์สร้างขึ้น ทรัพยากรที่ชาวบ้านได้จัดสร้างขึ้นหรือหน่วยราชการต่าง ๆ มาจัดสร้างให้ มีทรัพยากรวัตถุที่สำคัญคือ

1. สะพานคอนกรีตขนาดกว้าง 4 เมตรยาว 25 เมตร ข้ามคลองบางคูเชื่อมพื้นที่หมู่ 11 ถึงหมู่ 10
2. ประปาหมู่บ้าน มี 2 แห่ง คือ ประปาหมู่บ้านคุ้มที่ 3 และประปาหมู่บ้านคุ้มที่ 5
3. ประตุน้ำคลองบางคู มี 2 แห่ง
4. ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน
5. ถนนภายในหมู่บ้าน
6. หอกระจายข่าวประจำหมู่บ้าน

วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้าน

วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน จากอดีตมีความผูกพันกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมาก การใช้น้ำดื่มบริโภค มีการตักน้ำมาใส่โอ่ง และแกว่งสารส้มให้น้ำตกตะกอนน้ำจะใสสะอาด นำมาใช้ซักล้างภาชนะและเสื้อผ้าได้ ส่วนน้ำดื่มอาศัยน้ำฝนในฤดูฝนที่เก็บใส่โอ่งไว้ แต่เป็นโอ่งเคลือบขนาดเล็ก ยังไม่มีโอ่งปูนใบใหญ่มากนัก ชาวบ้านจึงใช้น้ำดื่มจากบ่อน้ำกลางหมู่บ้านโดยการขุดและฝังท่อปูนลงไปจนกว่าจะเจอน้ำ ลึกประมาณ 15 – 20 เมตร แล้วใช้เชือกสาวภาชนะตักน้ำขึ้นมา ส่วนบริเวณที่อยู่อาศัยริมน้ำบริเวณปากคลอง จะมีดินทรายมาก ชาวบ้านก็ใช้โอ่งแตกครึ่งลูกต้อนบนฝักราย แล้ววิดน้ำออก น้ำก็จะซึมผ่านทรายเข้ามาใสสะอาด แต่ชาวบ้านต้องรู้จักเลือกพื้นที่ทราย เพราะบางที่น้ำที่ใสสะอาดกลายเป็นสีเหลือง

บ้านปากคลองบางคูหมู่ที่ 11 เป็นชุมชนที่มีความคิดเห็นเป็นของตัวเอง ใครโฆษณาประชาสัมพันธ์ชักจูงจะไม่เชื่อได้ง่ายๆ แต่ถ้ามีความเข้าใจและสร้างศรัทธาให้เกิดขึ้นได้ จะให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และมีความสามัคคีในชุมชนดีมาก

บุคคลในหมู่บ้านนี้เป็นบุคคลที่มีการศึกษาเป็นส่วนมาก ชอบความสงบเรียบง่าย เคารพรักนับถือกันดูแลเครือญาติ ประกอบอาชีพแบบค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังทรัพย์ แต่ก็พัฒนาขึ้นตามลำดับ

ภูมิปัญญาชาวบ้าน ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้านและสิ่งประดิษฐ์จากกะลามะพร้าว เครื่องมือเครื่องใช้พื้นบ้าน ยาสมุนไพร นิทานพื้นบ้าน เพลงพื้นบ้าน และการเล่นพื้นบ้าน

วัฒนธรรม ประเพณี

หมู่บ้านมีความเชื่อถือเฉพาะตนเกี่ยวกับการตั้งศาลพระภูมิขึ้นกราบไหว้เพื่อให้รักษาบ้านเรือน เคารพเจ้าที่เจ้าทาง ตามแบบจีนอยู่บ้าง เช่น การไหว้เจ้าในเทศกาลตรุษจีน และสารทจีน แต่ก็เริ่มหมดไป เมื่อสิ้นคนรุ่นเก่าๆ

วัฒนธรรมเกี่ยวกับชีวิตตอนเกิดไม่มีการปฏิบัติตามความเชื่อที่เด่นชัด มีประเพณีการบวช การแต่งงาน การตาย การขอขมาศพ การสวดพระอภิธรรม การเผาศพ การทำบุญ 7 วัน 100 วัน และการทำบุญวันตาย

ประเพณีตามฤดูกาลที่ยังยึดถือปฏิบัติกันอย่างแน่นเหนียวมั่นคง คือ วันตรุษ วันสงกรานต์ เข้าพรรษา ออกพรรษา เทศน์มหาชาติ ทอดผ้าป่า ทอดกฐิน รวมถึงวันสำคัญทางศาสนาต่างๆ มีการทำบุญ และเวียนเทียนรอบอุโบสถ

การรวมกลุ่ม

ประชากรส่วนใหญ่มีการรวมกลุ่มทำกิจกรรมด้านต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านการปกครอง และด้านสุขภาพ โดยจะรวมกลุ่มเป็นสองลักษณะ ดังนี้

1. การรวมกลุ่มแบบทางการ ได้แก่ กลุ่มกองทุนชมรมผู้สูงอายุ กลุ่ม อสม. กลุ่มกองทุนหมู่บ้าน กลุ่มธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มอาชีพ
2. การรวมกลุ่มไม่เป็นทางการ ได้แก่ กลุ่มสตรีทำขนม กลุ่มเยาวชนเล่นกีฬา กลุ่มวัยรุ่นมอเตอร์ไซด์

ผู้นำชุมชน ผู้นำความคิด

สิ่งที่ชาวบ้านปากคลองบางกุกกภูมิใจ คือ การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านเพื่อถวายแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ฯ โดยมีนายบรรจง แป้นสกุล ร่วมกับพันเอกวิเวก ชวีญมงคล เป็นแกนนำในการหาแนวร่วมจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน เชื่อมร้อยจนทำให้เกิดการขยายผลสู่แกนนำทั้งด้านการปกครองท้องถิ่น ชมรมอาสาสมัครสาธารณสุข คือ นายทองเครือ เตือนดี ประธาน อสม. นาวาชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านโดยมี นายวิเชียร เสือสะอาด ผู้ใหญ่บ้าน เป็นผู้นำทางความคิดรวมอยู่ด้วย

องค์กรด้านการปกครองของหมู่บ้าน ประกอบด้วย

1. นายวิเชียร	เสือสะอาด	ผู้ใหญ่บ้าน
2. นายยุทธ	แม่ชนิดลี	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
3. นายสัญญา	ยมสา	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน
4. นายเนตร	แป้นสกุล	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
5. ร้อยเอกสมพงษ์	โพธิ์เจริญ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล

การวิเคราะห์สภาพของบ้านปากคลองบางคู้

กลุ่มนักศึกษาหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรีได้ดำเนินการวิเคราะห์สภาพของหมู่บ้านปากคลองบางคู้ หมู่ที่ 11 ในระหว่างวันที่ 8-10 มกราคม 2548 ซึ่งภายหลังจากการลงศึกษาชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ และสนทนากลุ่มร่วมกับแกนนำชุมชน โดยมี พันเอกวิเวก ขวัญมงคล และนายบรรจง แป้นสกุล แกนนำกลุ่มธนาคารหมู่บ้านพร้อมกับแกนนำรวม 7 คน โดยนำเสนอภาพรวมของหมู่บ้าน พบว่า ชุมชนยังไม่เคยกำหนดความฝันของหมู่บ้านว่าอยากเห็นเป็นอย่างไร การร่วมคิดทำแผนพัฒนาหมู่บ้านในภาพรวมส่วนใหญ่แล้วจะดำเนินการพัฒนาเป็นรายกิจกรรม เช่น การจัดตั้งธนาคารหมู่บ้านและการทำกิจกรรมร่วมกับหน่วยงานราชการ เช่น กองทุนหมู่บ้าน กิจกรรมของโรงพยาบาลทำวุ้น ชมรมผู้สูงอายุพร้อมกับร่วมกันวิเคราะห์สภาพของหมู่บ้าน พบจุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชน ดังนี้

1. จุดแข็งของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ได้แก่

- 1.1. มีผู้รู้ผู้แก่มากหลายด้าน
- 1.2. มีวิถีชีวิตแบบไทยๆ
- 1.3. ผู้นำเข้มแข็ง/ช่วยเหลือกัน
- 1.4. มีอาชีพ ไม่ว่างงาน
- 1.5. เป็นชุมชนระบบเครือญาติ
- 1.6. มีความสามัคคี ไม่มีการจ้าง
- 1.7. มีมรดกทางวัฒนธรรม เช่น วัดปากคลองมีศาลาใหญ่สวยงาม เทศน์มหาชาติ

ประเพณีรับกระเจาด ต้นยางใหญ่และต้นสะตือเป็นศูนย์การรวมตัวของชุมชน

2. จุดอ่อนของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ได้แก่

- 2.1. ไม่ได้ทำแผนชุมชนพร้อมกัน
- 2.2. ไม่มีคนสืบทอดสิ่งดี/ภูมิปัญญา
- 2.3. วิถีไทยเปลี่ยนไป
- 2.4. บริเวณบ้านไม่เรียบร้อย ชีห่มุ, ขยะ, ผู้คน
- 2.5. พฤติกรรม "นั่งทั้งวัน"
- 2.6. การใช้สารเคมี
- 2.7. น้ำท่วมบ้านเรือนบริเวณริมคลองบางคู้บ่อยครั้ง
- 2.8. เยาวชนยังไม่มาร่วมกิจกรรมรวมกลุ่มของชุมชน

ความมุ่งหวังของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ (จากการประชุมประชาคมหมู่บ้านเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2548) คือ " เป็นหมู่บ้านตัวอย่าง ผู้นำเข้มแข็ง ปลอดภัยเสพติด ปราศจากมลพิษ" สิ่งที่ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนา คือ

1. ธนาคารหมู่บ้านเป็นศูนย์การเรียนรู้

2. พัฒนากิจกรรมการออกกำลังกาย
3. พัฒนาการนำขยะไปรีไซเคิล
4. ผัก พืช นา สวนปลอดสารพิษ
5. พัฒนาคน เยาวชนคนรุ่นใหม่และแกนนำชุมชน

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมสาธารณสุข

แนวคิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนา

นโยบายการสร้างเสริมสุขภาพที่มุ่งเน้นให้ประชาชนมีสุขภาพดี ไม่เจ็บป่วยหรือพึ่งพาตนเองด้านสุขภาพได้ จำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนความคิดและเจตคติของประชาชนให้มีความคิด มีความรู้ที่ถูกต้องต่อความหมายและเป้าหมายของการดูแลสุขภาพ ซึ่งยุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ การสร้างความมีส่วนร่วมของประชาชน ในการดูแลสุขภาพทั้งของตนเอง ครอบครัว ชุมชน

ความหมายของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมหมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชน พัฒนาขีดความสามารถในการจัดการควบคุม และกระจายการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ (ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์ , 2527, หน้า 2)

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2543, หน้า 137) ให้ความหมาย การมีส่วนร่วมของประชาชนว่า เป็นการให้โอกาสประชาชนเป็นฝ่ายตัดสินใจ กำหนดความต้องการของตนเอง เสริมพลังอำนาจให้ประชาชน ระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมกิจกรรมต่าง ๆ มากกว่าเป็นฝ่ายตั้งรับ โดยมีลักษณะเป็นกระบวนการของการพัฒนา ตั้งแต่ต้นจนสิ้นสุดกระบวนการ

เสาวลักษณ์ สุกใส (2542, หน้า 8) ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่า เป็นการรวมกลุ่มของสมาชิกเพื่อหวังผลในกิจกรรมร่วมกัน ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มในการคิด การตัดสินใจ มีวัตถุประสงค์และการดำเนินงานร่วมกัน รวมทั้งสมาชิกในกลุ่มต้องมีความรับผิดชอบร่วมกัน แต่การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงนั้น สมาชิกต้องมีความสนใจเข้าใจร่วมกัน ไว้วางใจซึ่งกันและกัน

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมมีความหมายในลักษณะของกระบวนการพัฒนา โดยให้บุคคลเข้ามามีส่วนในกระบวนการพัฒนา ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมค้นปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากร การบริหารจัดการ การเรียนรู้ร่วมกัน การแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิต ความเชื่อ ทัศนคติ และวัฒนธรรมของชุมชน

รูปแบบการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม

เจลิยว บุริกักติและคณะ (2545, หน้า115) กล่าวถึงรูปแบบการมีส่วนร่วมมีลักษณะ ดังนี้

1. การมีส่วนร่วมแบบชายขอบ (Marginal Participation) เป็นการมีส่วนร่วมที่เกิดจากความสัมพันธ์เชิงอำนาจไม่เท่าเทียมกัน ฝ่ายหนึ่งรู้สึกต้องอำนาจกว่าหรือมีความรู้ดีกว่า

2. การมีส่วนร่วมแบบบางส่วน (Partial Participation) รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบาย โดยที่รัฐไม่รู้ความต้องการของชาวบ้าน ดังนั้น การมีส่วนร่วมก็เพียงแสดงความคิดเห็นในการดำเนินกิจกรรมบางส่วนเท่านั้น

3. การมีส่วนร่วมแบบสมบูรณ์ (Full Participation) เป็นการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนตั้งแต่การกำหนดปัญหา ความต้องการ การตัดสินใจในแนวทางการแก้ปัญหา และความเท่าเทียมกันของทุกฝ่าย

วิธีการที่บุคคลจะเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมใดๆ นั้นมีปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ ปัจจัยด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ทั้งภายในและภายนอกองค์กร เช่น นโยบายที่กำหนดไว้ งบประมาณที่องค์กรมีอยู่ ค่านิยมของผู้นำในองค์กร รวมทั้งความรู้ความสามารถและความสนใจของบุคลากรในองค์กร ด้วยการมีส่วนร่วมของบุคคลมีหลายระดับ ตั้งแต่การเป็นสมาชิกทั่วไป สมาชิกผู้เข้าร่วมประชุม กรรมการ หรือประธานกรรมการ ซึ่งอकिनรพีพัฒน์ (2527, ไม่ปรากฏเลขหน้า) กล่าวว่าวิธีการที่บุคคลจะมีส่วนร่วมมี 3 แบบ คือ เป็นผู้กระทำการ หมายถึง ผู้ที่มีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในกิจกรรม เป็นผู้รับผลการกระทำ หมายถึง ผู้ที่ได้รับผลจากกิจกรรมโดยตรงและเป็นบุคคลทั่วไป หมายถึง บุคคลที่ไม่ได้มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงแต่มีความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมในกิจกรรม

ลักษณะของการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมเป็นวิธีการที่ บุคคลเข้าไปร่วมอยู่ในสถานการณ์กลุ่ม และมีส่วนในการกำหนดสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับตนเอง การมีส่วนร่วมที่มีมาแตกต่างกัน โดยอาจเกิดจากความต้องการของบุคคลเองหรือเกิดจากการชักนำให้มีส่วนร่วม ซึ่งบุคคลอาจมีส่วนได้ในหลายลักษณะ ขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมดังกล่าวนี้ ไม่ได้ขึ้นกับการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่แรกเริ่มเท่านั้น แต่ความสำเร็จจะขึ้นอยู่กับที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการอย่างอิสระ

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2543 , หน้า 142) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 4 แบบ คือ

1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

การตัดสินใจเป็นศูนย์กลางของการเกิดความคิดที่หลากหลาย มีการกำหนดทางเลือก การประเมินทางเลือก และการตัดสินใจเลือกทางเลือก เปรียบได้กับการวางแผนเพื่อทำทางที่เลือกมาสู่การปฏิบัติ สามารถแบ่งการตัดสินใจนี้ออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1. การตัดสินใจช่วงเริ่มต้น (Initial Decision) โดยเริ่มจากการค้นหาความต้องการ และวิธีการที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม หรือวินิจฉัยโครงการที่สำคัญ เช่น การตัดสินใจว่าควร

จะเริ่มโครงการหรือไม่ เริ่มที่ใด จะได้รับเงินและแรงงานจากแหล่งใด วิธีที่จะเข้าไปมีส่วนร่วม และสนับสนุนทำอย่างไร การมีส่วนร่วมในช่วงนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญที่สุด ในการที่จะเลือกรับเอาโครงการที่เป็นประโยชน์ต่อกลุ่มคน และมีความเป็นรูปธรรมมาใช้โดยผ่านกระบวนการตัดสินใจ การเข้าไปมีส่วนร่วมยิ่งเร็วเท่าใดก็จะได้ข้อมูล ทางเลือกที่มากขึ้น มีโอกาสที่จะประสบความสำเร็จได้มาก และสามารถป้องกันปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้นได้

1.2 การตัดสินใจในช่วงดำเนินการ (Ongoing Decisions) คนในท้องถิ่นที่ไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจช่วงเริ่มต้น อาจจะถูกชักจูงให้เข้าร่วมหลังจากที่นำโครงการเข้ามาแล้ว การมีส่วนร่วมในขั้นนี้อาจจะมีผลต่อความสำเร็จของโครงการมากกว่าการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจช่วงเริ่มต้น ซึ่งโครงการจะต้องค้นหาความต้องการของบุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมในภายหลังนี้ จัดลำดับความสำคัญของโครงการ และวิธีการดำเนินโครงการที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วม

1.3 การตัดสินใจในช่วงปฏิบัติการ (Operational Decisions) เป็นความเกี่ยวข้องในองค์กรเมื่อโครงการเข้ามา หรือมีการเชื่อมโยงโครงการเข้ามาสู่คนในท้องถิ่น จะมีการรวมขององค์กรต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์สำหรับทำกิจกรรมในโครงการ กำหนดกรอบที่จะให้สมาชิกยึดถือ มีการประชุม การคัดเลือกผู้นำที่จะเข้าไปมีอิทธิพลในองค์กร

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

คนในท้องถิ่นสามารถมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ 3 วิธี คือ

2.1 การมีส่วนร่วมในการสนับสนุนทรัพยากร (Resource Contribution) ซึ่งสามารถดำเนินการได้หลากหลายรูปแบบ ได้แก่ การสละแรงงาน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการให้ข้อมูลข่าวสาร ทั้งหมดนี้เป็นแหล่งทรัพยากรหลักที่สำคัญซึ่งมีอยู่ในท้องถิ่น นำมาใช้เพื่อพัฒนาโครงการ การส่งเสริมโดยใช้แรงงานในท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดี การบริจาคเงิน วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ และอื่นๆ แสดงให้เห็นทิศทางที่ชัดเจนของการมีส่วนร่วม สิ่งสำคัญของการมีส่วนร่วมนี้ คือ การรู้ว่าใครเป็นผู้สนับสนุนและทำอย่างไรโดยวิธีการสมัครใจ การได้รับคำตอบแทนหรือโดยการบีบบังคับการสนับสนุนเรื่องทรัพยากร ซึ่งบ่อยครั้งที่พบว่ามีความไม่เท่าเทียมกันและเป็นการแสวงหาผลประโยชน์ส่วนตัว

2.2 การมีส่วนร่วมในการบริหารและการประสานงาน (Project Administration and coordination) คนในท้องถิ่นสามารถรวมตัวกันในการปฏิบัติงาน โดยการเป็นลูกจ้างหรือสมาชิกทีมที่ปรึกษาหรือเป็นผู้บริหารโครงการเป็นสมาชิกอาสาซึ่งทำหน้าที่ประสานงานกิจกรรมของโครงการ โดยมีการฝึกอบรมให้รู้เทคนิคการปฏิบัติงานในโครงการ สำหรับผู้เข้ามาบริหารหรือประสานงาน วิธีการนี้นอกจากจะเพิ่มความไว้วางใจให้กับคนในท้องถิ่นแล้ว ยังช่วยให้เกิดความตระหนักถึงปัญหาของตนเอง อีกทั้งยังทำให้เกิดการสื่อสารข้อมูลภายใน รวมถึงคำแนะนำ ซึ่งเป็นปัญหาของคนในท้องถิ่น ตลอดจนผลกระทบที่ได้รับเมื่อโครงการเข้ามา

2.3 การมีส่วนร่วมในการขอความร่วมมือ (Enlistment) การขอความร่วมมือไม่จำเป็นต้องมีผลประโยชน์เข้ามาเกี่ยวข้อง แต่มักจะพิจารณาถึงผลเสียที่ตามมาภายหลังจากที่นำโครงการเข้ามาและผลที่เกิดกับคนในท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการ

3 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นมานานและมีผลในทางเศรษฐกิจ ซึ่งไม่ควรมองข้าม การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์แบ่งได้ 3 ชนิด คือ

3.1. ผลประโยชน์ด้านวัตถุ (Material Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของบุคคลทำให้เพิ่มการบริโภค เพิ่มรายได้และมีทรัพย์สินมากขึ้น ซึ่งควรวิเคราะห์ให้ได้ว่าใครคือผู้มีส่วนร่วม และดำเนินการให้เกิดขึ้น

3.2. ผลประโยชน์ด้านสังคม (Social Benefits) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านสาธารณะ ได้แก่ ได้รับบริจาคหรือความพึงพอใจจากสาธารณูปโภค ทำให้คุณภาพชีวิตดีขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการกำหนดการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ทั้งในเรื่องปริมาณ การแบ่งผลประโยชน์ คุณภาพของบริการและความพึงพอใจ

3.3. ผลประโยชน์ด้านบุคคล (Personal Benefits) ผลประโยชน์สำคัญที่ได้จากโครงการมี ๓ ชนิด คือ ความรู้สึกในคุณค่าในตนเอง (Self - esteem) พลังอำนาจทางการเมือง (Political Power) และความรู้สึกว่าตนมีประสิทธิภาพ (Sense of Efficacy)

การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ควรศึกษาผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมาภายหลังจากด้วยถ้าหากอัตราการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์มีความแตกต่างกัน ซึ่งจะเป็นข้อมูลที่สำคัญในการวางนโยบายหลักที่เกี่ยวข้องว่าจะให้ใครมีส่วนร่วม หากผลที่ออกมาไม่เป็นไปตามที่คาดหมายไว้เพื่อที่จะได้แก้ไขและหาแนวทางที่มีความเป็นไปได้ในการวางแผนโครงการใหม่

4 การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

มีรายงานของการมีส่วนร่วมในการประเมินผลไว้น้อย เหตุที่เป็นเช่นนั้นเนื่องจากการประเมินผลเป็นสิ่งที่เข้าใจยากว่า ควรจะประเมินผลอย่างไรจึงจะเหมาะสมที่สุด ควรมีการวิเคราะห์หรือวัดผลหลังจากที่ได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การปฏิบัติและผลประโยชน์มาแล้วหรือไม่ การมีส่วนร่วมในการประเมินผลทำได้ 2 รูปแบบ คือ การมีส่วนร่วมทางตรง (Direct Participation) และการมีส่วนร่วมทางอ้อม (Indirect Participation) ในการประเมินว่าใครบ้างที่มีส่วนร่วมและก่อให้เกิดความต่อเนื่องได้อย่างไร มีข้อเสนอแนะที่จะนำไปสู่การปฏิบัติ อันจะก่อให้เกิดความสำเร็จอย่างไร มีการให้คำปรึกษาอย่างไรเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่ได้รับโดยส่วนใหญ่แล้วเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเป็นผู้ที่เข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบงบประมาณประจำปี

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม

การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม (Participatory Learning) เป็นกระบวนการตระหนักรู้ในการ

พัฒนาที่พยายามส่งเสริมให้คนเกิดการเรียนรู้ร่วมกันจนเกิดพลังอย่างสร้างสรรค์ ทั้งในทางความคิดและการทำงาน เพื่อให้เกิดแนวทางใหม่ในการพัฒนาของทุกฝ่ายโดยเฉพาะบทบาทภาครัฐที่จะไม่เป็นผู้สั่งการอีกต่อไป แต่จะต้องทำบทบาทเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชนได้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเกิดการเรียนรู้จากการพูดคุยแลกเปลี่ยนกับผู้อื่น โดยมีหลักการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน คือ การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning) เป็นการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิมและกระบวนการกลุ่ม (Group Process) เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่จะทำให้คนได้มีส่วนร่วมสูงสุดและบรรลุงานสูงสุด

ประโยชน์ของการที่มีส่วนร่วมในการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา ย่อมก่อให้เกิดการพึ่งตนเองได้ในที่สุด เนื่องจากเกิดการเรียนรู้วิธีการแก้ปัญหา และสร้างความเจริญให้กับชุมชน หรือหมู่บ้านของตน ผ่านกิจกรรมกระบวนการทำงาน ตามโครงการเป็นการสะท้อนถึงความจริงใจของรัฐที่มีต่อการสนับสนุนให้ประชาชนมีเสรีภาพในการตัดสินใจ และกำหนดชะตากรรมของท้องถิ่นของตนเอง เป็นช่องทางสะท้อนปัญหาความต้องการที่แท้จริงของท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องตรงประเด็น เป็นการสร้างฉันทามติร่วมกัน ซึ่งจะก่อให้เกิดความชอบธรรมในการตัดสินใจ เนื่องจากเป็นการสร้างข้อตกลงที่เกิดจากการยอมรับร่วมกันภายในกลุ่ม เป็นการพัฒนาศักยภาพของบุคคล เพราะในกระบวนการมีส่วนร่วมจะต้องมีการแลกเปลี่ยนความรู้และข้อคิดเห็นระหว่างกัน ดังนั้นการมีส่วนร่วมของประชาชนจึงเป็นเสมือนเวทีในการเรียนรู้ที่มีประโยชน์อย่างมาก เป็นการสนับสนุนการพัฒนาความรักท้องถิ่นและความรับผิดชอบต่อสังคมให้เกิดขึ้นในพฤติกรรมของประชาชนในท้องถิ่น และประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของผลงาน อันเนื่องมาจากโครงการพัฒนาที่จัดทำขึ้นในหมู่บ้าน และจะช่วยแบ่งเบาภาระของรัฐในการดูแลรักษา

ปัจจัยที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วม

บุคลากรในองค์กรอาจมีส่วนร่วมในการดำเนินงานต่าง ๆ ภายในองค์กรได้ทั้งการมีส่วนร่วมโดยตรงมีการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ ด้วยตนเอง หรือการมีส่วนร่วมทางอ้อมโดยผ่านตัวแทนที่เข้าไปทำงานแทนตน การมีส่วนร่วมมีประสิทธิภาพต่อการทำงานเป็นทีมแต่ก็มีข้อจำกัดในตัวเอง คือ ในทางปฏิบัติทำได้ยากและอาจล้มเหลวได้ง่ายหากนำมาใช้ไม่เหมาะสม

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชนบท ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ สถานภาพในครอบครัว ระดับการศึกษา ระดับสังคม อาชีพ รายได้ แหล่งที่มาของรายได้ ลักษณะการจ้างงาน ระยะเวลา และระยะทางจากโครงการปัจจัยด้านสภาพแวดล้อม เช่น ความสลับซับซ้อนทางเทคโนโลยี ความต้องการทรัพยากร ผลประโยชน์ที่จับต้องได้ ความเป็นไปได้ของผลประโยชน์ ความรวดเร็วของผลประโยชน์ที่ได้รับผลประโยชน์ที่จัดสรรได้ การเชื่อมต่อ

โครงการ ความยืดหยุ่นของโครงการ ความสะดวกในการเข้าไปบริหารจัดการ ความครอบคลุมของ การบริหารจัดการ ปัจจัยทางกายภาพ การเมือง สังคม และวิวัฒนาการต่าง ๆ

ดังนั้น การมีส่วนร่วมจึงมีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงหรือการพัฒนา โดยเฉพาะในการ ดำเนินงานเรื่องที่ประชาชนเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก ซึ่งในการปฏิรูปสุขภาพของประชาชนที่มุ่งเน้น การจัดบริการสุขภาพที่เอื้อต่อการมีสุขภาพดีของประชาชน ต้องมีการสร้างเสริมให้ประชาชนมี แนวคิดและวิธีการในการพึ่งตนเองด้านสุขภาพ ตลอดจนตระหนักถึงความเหมาะสม เพียงพอใน การหา การรับและการใช้บริการสุขภาพ ด้วยการทำให้ประชาชนมีความรู้ เพื่อสามารถนำ ไปปฏิบัติได้ด้วยตนเอง และมีความสอดคล้องกับความรู้ความสามารถของประชาชนในชุมชนนั้น ๆ หรือเหมาะกับประชาชนแต่ละคน

การดำเนินการพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิ โดยใช้กระบวนการพัฒนาเชิง ปฏิบัติการที่บุคลากรทีมสุขภาพ ประชาชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามี ส่วนร่วมจึงมีความจำเป็นในทุกขั้นตอนของการดำเนินการ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการวางแผน ตัดสินใจ และตรวจสอบบริการสุขภาพในชุมชนของตน เนื่องจากประชาชนจะเป็นผู้รู้ถึงความ ต้องการของตน อันเป็นพื้นฐานสำคัญให้ผู้จัดบริการ มีการจัดบริการสุขภาพที่สอดคล้องกับ ความต้องการของสังคม วัฒนธรรม และชุมชน เพื่อให้ประชาชนทุกคนสามารถเข้าถึงบริการ สุขภาพได้อย่างทั่วถึง ซึ่งการจัดกิจกรรม/โครงการด้านสาธารณสุขในอดีตหลายโครงการไม่ประสบ ผลสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชน ดังเช่น

วิภา ธิติประเสริฐ (2537, บทคัดย่อ) ทำการวิจัยประเมินผลโครงการเร่งรัดพัฒนา สาธารณสุขเพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การบริหารจัดการและ การจัดทำแผนไม่ได้ใช้องค์ความรู้ทางวิชาการ และข้อมูลหมู่บ้านให้เป็นประโยชน์ ขาดการมี ส่วนร่วมของชุมชน

อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม และ อมรา สุนทรธาดา (2532, บทคัดย่อ) ประเมินผล โครงการวิจัยและพัฒนาเพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพดีถ้วนหน้าของจังหวัดนครสวรรค์ เพื่อหารูปแบบ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับชุมชน ให้ความสำคัญในเรื่องการดูแลสุขภาพตนเองและครอบครัว เน้นเรื่องใกล้ตัวหรือเป็นปัญหาของประชาชนอย่างแท้จริง

วรานนท์ ปุ่มประโคน (2538, บทคัดย่อ) ประเมินผลโครงการเร่งรัดพัฒนาสาธารณสุข เพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า ปี 2536 - 2537 อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ควรมี การปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับการพัฒนาศักยภาพขององค์กรชุมชน และการประสานงานระหว่าง เจ้าหน้าที่ ผู้นำชุมชนและประชาชน ในการแก้ปัญหาสาธารณสุขของหมู่บ้าน

ปรีดา ตั้วอาร์ักษ์และคนอื่นๆ (2543, หน้า 76) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนในการ จัดบริการของศูนย์สุขภาพชุมชน มี 2 ลักษณะ คือ ร่วมตรวจสอบ และควบคุมคุณภาพในการให้ บริการโดยใช้กลไกต่าง ๆ เช่น กลไกทางการเงินและกลไกการเข้ามาร่วมจัดบริการโดยประชาชน

เป็นอาสาสมัครเข้ามาดูแลสุขภาพคนในชุมชน พร้อมกันนี้ต้องให้ศูนย์สุขภาพชุมชนมีการดำเนินงานเชิงรุกเข้าไปช่วยชุมชนด้วย แทนที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับรัฐฝ่ายเดียว

สุเทพ พลอยพลายแก้ว (2547, บทคัดย่อ) พัฒนาระบบการมีส่วนร่วมในการป้องกันโรคไข้เลือดออกของประชาชน หมู่ที่ 1 ตำบลคงพลับ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม(PAR) ซึ่งเป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชนโดย ตั้งอยู่บนพื้นฐานที่เชื่อมั่นว่า ประชาชนมีศักยภาพเพียงพอ ที่จะพัฒนาการมีส่วนร่วมในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ถ้าได้รับการเสริมพลัง (Empowerment) ได้อย่างเหมาะสม เพื่อแก้ไขปัญหาจากการตั้งรับไปสู่เชิงรุก ตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในการร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการ และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อพัฒนาระบบการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันโรคไข้เลือดออก

กล่าวโดยสรุป กระบวนการพัฒนาในระดับปฐมภูมิ เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีเครื่องมือในการทำงานในชุมชน สามารถประสานความร่วมมือสร้างเครือข่ายกับสถาบันและองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาศักยภาพของประชาชนและครอบครัวในการพึ่งพาตนเอง

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้กรอบการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้าน ของ ปารีชาติ วลัยเสถียร ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เพื่อพัฒนากิจกรรมการจัดการขยะโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนหมู่ 11 บ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

สุภางค์ จันทวานิช (2543, หน้า 4) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง วิธีการที่ให้ผู้ถูกวิจัย(คนในชุมชน)เข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การระบุปัญหาการดำเนินการ การช่วยให้ข้อมูลและการช่วยวิเคราะห์ข้อมูลตลอดจนช่วยหาวิธีแก้ไขปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรมนั้น ๆ

อมรา พงศาพิชญ์ (2537, หน้า 2) ได้ให้คำนิยามของการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วม คือ การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับชุมชนโดยนักวิจัยและชุมชนร่วมกันศึกษา ชุมชนตั้งคำถาม ช่วยให้อุปกรณ์และอยู่ในที่วิจัยด้วย เน้นการให้ความสำคัญกับข้อมูลและความคิดของชุมชน การเก็บข้อมูลที่เป็น การแลกเปลี่ยนข่าวสารแบบ Two-way Communication และการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน นักวิจัยและคนในชุมชนศึกษาสภาพชุมชนร่วมกัน รวมทั้งแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาในการศึกษาชุมชน โดยเน้นการศึกษาปัญหา และศึกษาทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อช่วยแก้ปัญหา

อุทัย คุลยเกษม (2536, หน้า 2) กล่าวถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการโดยประชาชนมีส่วนร่วมว่าเป็นรูปแบบของการวิจัยที่ประชาชนผู้เคยเป็นประชากรที่ถูกวิจัย กลับบทบาทเปลี่ยนเป็นผู้ร่วมในการทำวิจัย โดยการมีส่วนร่วมนี้จะต้องมีตลอดกระบวนการวิจัย นับแต่การตัดสินใจว่าควรมีการริเริ่มศึกษาวิจัยในชุมชนนั้นหรือไม่ การประมวลเหตุการณ์ หลักสูตรและข้อมูลเพื่อกำหนดปัญหาวิจัย การเลือกระบบประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล วิเคราะห์และเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งถึงการกระจายความรู้ที่ได้จากการวิจัยไปสู่การลงปฏิบัติ

ชนิษฐา กาญจนรังสี (2544, หน้า 7) ได้สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการรวมทั้งการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการวิจัยแบบมีส่วนร่วมเข้าด้วยกัน กล่าวคือเป็นการวิจัยที่พยายามศึกษาชุมชนโดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางแก้ปัญหาวางแผนดำเนินการเพื่อแก้ไขปัญหา ปฏิบัติตามแผนและติดตามประเมินผลโดยทุกชั้นคอนมีสมาชิกในชุมชนร่วมด้วย

นอกจากนี้ยังมีผู้ให้คำนิยามการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ 3 ประการ คือ

1. การศึกษาอย่างเป็นระบบที่มีการเก็บข้อมูล ร่วมมือดำเนินการสะท้อนภาพประเมินตนเอง วิเคราะห์และรับผิดชอบโดยผู้มีส่วนร่วมในการศึกษา (McCutcheon and Jung 1990 : 148)

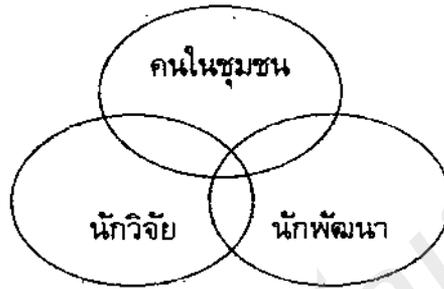
2. รูปแบบของการศึกษาที่รับผิดชอบ โดยผู้มีส่วนร่วมในสถานการณ์ทางสังคม เพื่อปรับเหตุผลและความถูกต้องของการจัดทำแผนปฏิบัติงานด้านสังคมหรือด้านการศึกษาของชุมชนของตนเองพร้อม ๆ กับทำความเข้าใจกับการดำเนินงานและสถานการณ์ของชุมชน ในการปฏิบัติงาน ตามแผนนั้น (Kemmis and McTaggart, 1990 ,5)

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้เกิดทั้งการมีจิตสำนึกรับผิดชอบของประชาชนในสถานการณ์ที่เป็นปัญหา และเกิดความรู้ความเข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมของนักวิจัย ด้วยการร่วมมือกันในกรอบปฏิบัติที่ยอมรับได้ของทั้งสองฝ่าย (Rapoport, 1970 , 499 as cited in McKernan, 1991 ,4)

จากคำนิยามทั้ง 3 ข้างต้น มีประเด็นสำคัญ 4 เรื่อง คือ การเสริมสร้างพลังอำนาจของผู้มีส่วนร่วม ความร่วมมือผ่านการมีส่วนร่วม การได้มาซึ่งความรู้ และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กระบวนการที่นักวิจัยใช้ดำเนินการเพื่อให้บรรลุประเด็นทั้ง 4 ข้างต้น คือ ขั้นตอนในการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างต่อเนื่อง 4 ขั้นตอน คือ การวางแผน การกระทำ การสังเกต และการสะท้อนภาพ (Zuber – Skerrit, 1991 ,2)

ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการ คนที่ร่วมวิจัยต้องมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายของการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์ และลักษณะการดำเนินงานในการวิจัยอย่างเหมาะสม โดยมีการร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ วางแผน การกระทำตามแผนและประเมินผลทุกกิจกรรมอย่างเป็นระบบ (Grundy and Kemmis ,1981, 5) มีการประเมินตัวเองไปพร้อมกับการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อนร่วมงาน เมื่อเวลาที่ดำเนินงานอาจขยายแวงดวงของผู้ร่วมวิจัยในโครงการไปอีก แต่ก็ต้องมีกระบวนการที่พยายามรักษาการมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียมกัน ระหว่างทีมงานทุกคนไว้ให้ได้

การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หากมองว่านักพัฒนา/นักวิจัยในรูปแบบการพัฒนาและการวิจัยดั้งเดิมเป็นผู้มีอำนาจเหนือคนในชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ถือครองแนวทางการแก้ปัญหาและกรอบแนวทางการศึกษาชุมชน ก็จะได้เห็นว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างนักวิจัย/นักพัฒนากับคนในชุมชน ดังนี้

โดยในการวิจัยรูปแบบนี้ คนในชุมชนมีโอกาส มีสิทธิ มีอำนาจในการตัดสินใจ และกำหนดแนวทางการแก้ปัญหา และกรอบแนวทางการศึกษาชุมชนเท่าๆ กับนักวิจัย/นักพัฒนาเพราะนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะถือว่า คนในชุมชนเป็นผู้ที่มีความรู้ดีเท่าๆ กับนักวิจัย นักพัฒนาในการศึกษาชุมชน การกำหนดปัญหา การเลือกปฏิบัติการ และการวิเคราะห์ประเมินผลในการดำเนินการดังกล่าวจึงต้องปฏิบัติงานร่วมกันอย่างเท่าเทียม

เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

เป้าหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือ การส่งเสริมให้คนในชุมชนได้เรียนรู้ ได้พัฒนาตนเองในการทำไปสู่การพัฒนาชุมชนและสังคมทุกด้าน โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ

1. เพื่อปลุกจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดความตระหนักในปัญหาของตนเองและในบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบของตน มีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของตนเองและชุมชน
2. เพื่อดำเนินการวิจัยโดยเน้นการวิเคราะห์ การเก็บรวบรวม การวิเคราะห์อย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ช่วยในการตัดสินใจ กำหนดปัญหา และแนวทางในการแก้ไขปัญหารวมทั้งดำเนินการแก้ไขปัญหาด้วยตนเองโดยอาจร่วมกับองค์กรหน่วยงานต่างๆ ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น ๆ
3. เพื่อร่วมกับชุมชนในการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง
4. เพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มและการทำงานร่วมกันในการแก้ไขปัญหและการพัฒนาชุมชน อีกทั้งผลักดันให้กิจกรรมทั้งหมดดำเนินไปได้อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะต้องเกิดผลสัมฤทธิ์อย่างน้อย 3 ประการ คือ ประชาชนได้รับการเรียนรู้เพิ่มขึ้น มีการกระทำมากขึ้นและมีการเผยแพร่พลังความรู้อีกมากขึ้น

แนวคิดพื้นฐานของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ชนิษฐา กาญจนรังสี (2544, หน้า 9) กล่าวถึงการดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งนักวิจัยจะต้องมีแนวคิดพื้นฐานสำคัญ ดังต่อไปนี้

1. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ไม่หยุดนิ่งอยู่กับที่ ต้องมีลักษณะยืดหยุ่น และปรับเปลี่ยนได้ กำหนดเวลาอาจคลาดเคลื่อนไม่มีความแน่นอน สภาพปัญหา แนวทางการแก้ไขปัญหา และกิจกรรมแก้ไขปัญหาไม่สามารถกำหนดไว้ล่วงหน้าได้

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะประสบความสำเร็จได้เมื่อนักวิจัยและผู้เกี่ยวข้องมีความเชื่อว่าคนทุกคนมีศักยภาพและความสามารถในการคิดและการทำงานร่วมกัน เพื่อชุมชนที่ดีขึ้น ภูมิปัญญาท้องถิ่นมีความสำคัญเช่นเดียวกับภูมิปัญญาของนักวิจัย นักวิชาการ หรือนักพัฒนา และทุกสิ่งทุกอย่างในชุมชน ทั้งเรื่องของความรู้ ความชำนาญ ทรัพยากรที่มีอยู่ และจะหาได้ในอนาคตจะต้องได้รับการจัดสรรอย่างเท่าเทียมกัน

3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะต้องเริ่มจากความรู้สึกของคนที่ต้องปัญหา หรือความต้องการของชุมชน แล้วเคลื่อนสู่การสร้างความเข้าใจและการกระทำ ที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในตนเองและชุมชนทั้งในมิติของปัญญา จิตใจ และกายภาพ

4. กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องและไม่สิ้นสุด แต่เป็นการเริ่มเพื่อนำไปสู่วงจรใหม่ ซึ่งเป็นวงจรของการแสวงหาความรู้ และการกระทำ โดยวงจรนี้จะดำรงอยู่และดำเนินต่อไปได้ตราบเท่าที่คนในชุมชนยังสามารถมีส่วนร่วมกันวิจัย

การออกแบบระเบียบวิธีวิจัยของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุริยา วิรวงศ์ (2544, หน้า 19) เสนอประเด็นสำคัญที่ต้องนำมาพิจารณาในการทำวิจัยแบบ PAR มีขั้นตอนที่สำคัญในการดำเนินการ 2 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1. ขั้นตอนการเตรียมการ (Pre-research Phase)

1.1 การคัดเลือกชุมชนและการเข้าสู่ชุมชน (Selecting and Entering Community) ข้อมูลชุมชนเป็นสิ่งสำคัญและเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการนำมาประกอบการพิจารณาดัดสินใจเลือกพื้นที่ดำเนินการ ข้อมูลดังกล่าวควรเป็นข้อมูลทุกด้าน อาทิเช่น กายภาพ ชีวภาพ สังคมวัฒนธรรม เศรษฐกิจ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี ฯลฯ ในการรวบรวมข้อมูลดังกล่าวควร รวบรวมทั้งข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ สำหรับแหล่งข้อมูลในขั้นตอนนี้จะเป็นแหล่งข้อมูลจากหน่วยงานราชการ อาทิ เช่น กชช.2ค จปฐ. และข้อมูลองค์กร

พัฒนาเอกชนที่เกี่ยวข้องกับหัวเรื่องวิจัยและพัฒนาที่กำหนดไว้ หรือนักวิจัยจะดำเนินการจัดเก็บเองโดยการสำรวจชุมชน มีการติดต่อกับผู้นำและบุคคลสำคัญในชุมชนเป็นเบื้องต้นไว้

1.2 การสร้างความสัมพันธ์ (Building-up Rapport) การเริ่มวางโครงการวิจัยและพัฒนาในชุมชนมิได้ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้วิจัยฝ่ายเดียว ย่อมต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยความพร้อมของชุมชนด้วย นักวิจัยจะต้องเริ่มดำเนินการสร้างความสัมพันธ์กับคนในชุมชน ด้วยการแนะนำตนเอง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการทั้งในรูปของการพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ และการจัดประชุมกึ่งทางการ รวมทั้งการประชาสัมพันธ์โครงการให้ชุมชนได้รับรู้

การไปพักอาศัยอยู่ในชุมชนเป็นวิธีสร้างความสัมพันธ์ขั้นต้นที่ดีที่สุด ประเด็นสำคัญคือการปฏิบัติตนของนักวิจัยต้องสอดคล้องกับวิถีชีวิตในชุมชน นักวิจัยควรร่วมกิจกรรมทุกอย่างของชุมชนโดยไม่แสดงความรังเกียจหรือไม่เต็มใจ การกระทำดังกล่าวเป็นเครื่องช่วยให้นักวิจัยเข้าใจโลกทัศน์ของคนในชุมชนได้เร็วขึ้น และพร้อมกันนั้นคนในชุมชน ก็ยอมรับนักวิจัยเป็นสมาชิกของชุมชนได้โดยสนิทใจ เมื่อนักวิจัยได้สร้างความคุ้นเคยกับคนในชุมชนแล้ว จะวางตัวเป็นคนนอกไม่ยุ่งเกี่ยวกับชีวิตของชุมชนไม่ได้ เพราะคนในชุมชนจะคาดหวังให้เข้ามามีส่วนร่วม ถ้าไม่ทำจะขาดความศรัทธาและไม่ตรี นักวิจัยต้องแสดงความเป็นผู้นำใจที่เอื้ออาทรต่อคนในชุมชน เช่น รับประทานอาหารที่คนในชุมชนขอรับรอง รับฟังเรื่องราวทุกข์ร้อน ให้คำปรึกษาในเรื่องที่คนในชุมชนต้องการ สิ่งเหล่านี้ช่วยโครงการพัฒนาดำเนินไปด้วยดี แต่นักวิจัยก็ต้องระมัดระวังในสองเรื่อง คือ ระวังมิให้ตนมีบทบาทเกินกว่าที่ควรจะเป็น และระวังมิให้เกิดความล่าเอียงในการดำเนินงาน

ในบางกรณีนักวิจัยอาจสร้างความสนิทสนมกับคนในชุมชนคนใดคนหนึ่ง เป็นพิเศษ และให้คนนั้นเป็นกุญแจแนะนำคนอื่น ๆ ต่อไป นักสังคมวิทยาเรียกวิธีการนี้ว่า Snow Ball Sampling Technique นั่นคือ การเริ่มจากคน ๆ หนึ่งไปสู่กลุ่มคนที่ศึกษาค่อย ๆ พอกพูนขึ้นเหมือนก้อนหิมะที่กลิ้งไปแล้วมีขนาดใหญ่ขึ้นเรื่อย ๆ การเข้ากลุ่มตามเพศและวัย เช่น กลุ่มแม่และเด็ก กลุ่มคนชรา กลุ่มสมาชิกสภาภาพ ก็ช่วยให้สร้างความสัมพันธ์ได้ดี และได้ข้อมูลที่ดี โดยเฉพาะข้อมูลเกี่ยวกับการเมืองในท้องถิ่นและโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนนั้น ๆ

2. ขั้นดำเนินการวิจัย (Research Phase)

2.1. การศึกษาและการวิเคราะห์ปัญหาชุมชน (Problem Identification and Diagnosis)

ในขั้นตอนนี้เป็นการเน้นการศึกษาวิเคราะห์ชุมชนและการให้การศึกษาแก่ชุมชน (Community Education Participation – CEP) พร้อมกันไป โดยเน้นกระบวนการเรียนรู้ด้วยการฝึกปฏิบัติ วิธีการจะเป็นการอภิปรายถกปัญหา (Dialogue) เพื่อแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับคนในชุมชน ทั้งที่เป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนระดับบุคคลและระดับกลุ่ม เพื่อเป็นการประเมินปัญหาและความต้องการของชุมชน (Needs Assessment) พร้อมกันไปกับการประเมินความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร (Resource Assessment) ที่มีอยู่ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน ทั้งที่เป็นทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติ และทรัพยากรจาก

หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้เพื่อจะได้นำทรัพยากรต่าง ๆ ดังกล่าวมาใช้ในการกำหนดแผนเพื่อการจัดทำโครงการต่อไป

2.2. การพิจารณาความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของโครงการ (Project Appraisal and Identification)

ตามที่โครงการ "PAR" เน้นย้ำให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้มีส่วนร่วมอย่างจริงจัง ในการกำหนดปัญหาความต้องการของชุมชน การประเมินทรัพยากรที่มีอยู่เพื่อนำทรัพยากรเหล่านั้นมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ตลอดจนการตัดสินใจ การเจรจาต่อรอง และการจัดการเพื่อการทำโครงการใหม่ เมื่อมีการวิเคราะห์โดยการประเมินจากความต้องการของชุมชน และการประเมินทรัพยากรชุมชน จะทำให้คนในชุมชนและนักวิจัยได้ทางเลือกหรือโครงการที่ควรดำเนินการในเงื่อนไขของทรัพยากรที่มีอยู่ ดังนั้น คนในชุมชนและนักวิจัย จึงจำเป็นต้องพิจารณาร่วมกันว่า ปัญหาใดเร่งด่วนกว่ากัน และวิธีแก้ไขปัญหานั้นด้วยวิธีใดจึงเหมาะสมกับพื้นที่ ความเข้ากันได้กับขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน โครงการพัฒนาที่เหมาะสมแก้ปัญหาได้ แต่ต้องลงทุนสูงมากก็อาจถือเป็นโครงการที่ไม่เหมาะสมหรือมีความเป็นไปได้น้อย โครงการที่ขัดต่อค่านิยมของชุมชนก็จะมีความเป็นไปได้ก็น้อยเช่นกัน

การพิจารณาในขั้นนี้ จึงเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการเงื่อนไขอีกประการหนึ่งที่สำคัญมากคือ ชุมชนควรมีบทบาทเป็นตัวหลักในการเลือกกำหนดลำดับความสำคัญของปัญหา แนวทางแก้ไขและกำหนดโครงการหรือกิจกรรมพัฒนาที่จะทำหน่วยงานใดก็ตาม ไม่ว่าจะภาครัฐหรือเอกชน จะมาพยายามชักจูงชุมชนให้ร่วมกิจกรรมพัฒนาที่หน่วยงานนั้นกำหนดไว้แล้ว โดยไม่สนใจกับปัญหาที่แท้จริงหรือความสอดคล้องกับสภาพของชุมชนนั้น ๆ ไม่นับว่าเป็นโครงการที่ชุมชนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง สอดคล้องกับรายงานวิจัยของสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2533, บทคัดย่อ) ประเมินผลโครงการพัฒนาจังหวัด ปี 2535 โดยกล่าวถึงแผนงาน/โครงการที่ตอบสนองความต้องการของประชาชนได้ดีที่สุด คือ โครงการที่กลุ่มสมาชิกเป็นผู้เสนอขอให้มีการจัดทำโครงการ ในการปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการพัฒนาจังหวัด ควรให้ราชการส่วนภูมิภาคและท้องถิ่น จัดทำโครงการที่เป็นความต้องการของประชาชนและให้โครงการทั้งหมดเสนอมาจากสภาตำบลและส่วนท้องถิ่น

2.3 กำหนดแผนงานโครงการและการจัดการ (Planning Phase)

กิจกรรมในช่วงนี้ จะเป็นกระบวนการตัดสินใจร่วมกันเพื่อคัดเลือกโครงการและกิจกรรมที่จะต้องดำเนินการเพื่อความมั่นใจว่าโครงการที่ได้รับการคัดเลือกมานั้นเป็นโครงการที่ประชากรในชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ดังนั้น หลังจากที่มีการดำเนินการผ่านขั้นตอนที่ 2.1 มาแล้ว ผู้วิจัยควรจะต้องมีวิธีการที่จะกระตุ้นให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มากยิ่งขึ้นโดยการสนับสนุน และช่วยเหลือจากนักวิชาการ/นักปฏิบัติที่เชี่ยวชาญเฉพาะด้านการพัฒนาที่กำหนดในโครงการ อาทิ นักพัฒนาตำบล/โภชนาการ เจ้าหน้าที่เกษตร ด้านการพัฒนา

อาชีพ ฯลฯ และเพื่อนำไปสู่การนำโครงการไปปฏิบัติได้ โดยจะต้องให้มีการตอบคำถามร่วมกันของกลุ่มผู้ดำเนินงานในประเด็นที่เกี่ยวกันว่า โครงการนั้นเป็นโครงการที่มีกิจกรรมอะไร ใครเป็นผู้ทำและทำอย่างไร อาทิ จะต้องมีการกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบในโครงการ ดังกล่าว มีการกำหนดให้ชัดว่า "ใคร" จะเป็นผู้รับผิดชอบในการแสวงหางบประมาณและหน่วยงานสนับสนุน และถึงทรัพยากรทั้งภายในและภายนอกมาใช้ตามที่กำหนดไว้ในแผนหรือโครงการ ในขั้นตอนนี้ควรให้ชุมชนจัดให้มีแกนนำเป็นกลุ่มทำงาน หรือองค์กรเพื่อรองรับการทำโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาและมีการสร้างข้อตกลงระหว่างชุมชน หรือกลุ่มทำงาน

องค์กรที่จะรองรับโครงการที่คัดเลือกในข้อ 2.3 อาจเป็นองค์กรที่มีอยู่แล้วในหมู่บ้าน หรือในพื้นที่ข้อเสนอแนะ คือพยายามใช้องค์กรที่มีอยู่แล้วในหลายพื้นที่ของกิจการบริหารส่วนท้องถิ่น (อบต.) ได้ทำบทบาทหน้าที่ทางด้านนี้อย่างเหมาะสม แต่ถ้าพิจารณา เห็นว่าองค์กรที่มีอยู่แล้วไม่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และวิธีการทำงาน ก็อาจจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับงานที่จะทำให้มากที่สุด ไม่ว่าจะเป็้องค์กรใหม่หรือองค์กรเดิม รายละเอียดของการทำงานในโครงการที่คัดเลือกในข้อ 2.3 จะต้องเป็นที่รู้จักดีในหมู่มุสมาชิก บทบาทของนักวิจัย และหรือนักพัฒนา ในระยะนี้คือ การชี้แจงรายละเอียดของโครงการ และประสานงานให้ชุมชนตกลงกันได้ว่าใครจะต้องรับผิดชอบในเรื่องอะไรกำหนดข้อตกลงกันในรายละเอียดเกี่ยวกับการดำเนินงานในทุกขั้นตอนให้ทุกคนรับรู้ความรับผิดชอบซึ่งกันและกัน ข้อตกลงทุกเรื่องจะต้องเป็นที่ยอมรับของทุกฝ่าย มีความโปร่งใส และตรวจสอบได้

2.4 การนำแผนไปปฏิบัติ (Implementation Phase)

ขั้นตอนของการนำแผนไปปฏิบัติเป็นขั้นตอนที่สำคัญอีกขั้นตอนหนึ่งคำถามผู้วิจัยจะต้องใช้ถามกันในกลุ่มหรือคณะทำงานเพื่อการดำเนินงานขั้นนี้คือ ทำอะไร ที่ไหน ใครทำ เมื่อไร และทำอย่างไร เนื่องจากขั้นตอนนี้เป็นการตัดสินใจปฏิบัติงานตามโครงการ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับความรับผิดชอบด้านการเงิน วัสดุและเทคนิค ฯลฯ ซึ่งเป็นปัจจัยนำเข้าของโครงการ ค่ายที่ได้มีการติดต่อเจรจาต่อรองขอมาเพื่อการทำโครงการขั้นตอนที่ 2.3 โดยบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งนักวิจัย ชุมชนองค์กรชุมชน และนักพัฒนาที่เกี่ยวข้อง

2.5 การติดตามประเมินผลโครงการ (Monitoring and Evaluation Phase)

การติดตามและประเมินผลโครงการ นับเป็นกิจกรรมที่จำเป็นและขาดไม่ได้ ในกระบวนการวิจัยแบบ "PAR" การติดตามผลหมายถึง การตรวจสอบของชุมชน หรือองค์กร ชุมชนตลอดเวลาว่า งานหรือกิจกรรมที่ได้เริ่มทำในขั้นตอนที่ 2.4 นั้น สามารถดำเนินงานไปได้ อย่างต่อเนื่องหรือไม่ ในการตรวจสอบผู้ติดตามประเมินผลควรใช้การตรวจสอบโดยคำถาม ชุดเดิม คือ ทำอะไร ใครทำ ทำเมื่อไร ทำที่ไหน และทำอย่างไร เพื่อตรวจสอบว่าในระยะหลังจากที่ได้เริ่มดำเนินงานแล้ว งานที่ได้ดำเนินต่อไปอย่างเหมาะสมหรือมีปัญหาอุปสรรคอย่างไรหรือไม่ เพื่อที่จะได้มีการจัดการแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนวิธีการให้เหมาะสมได้ทันการ

สำหรับกลไกในการติดตามประเมินผลนั้นอาจจะเป็นทั้งลักษณะของการติดตามประเมินผลในรูปแบบที่มีการกำหนดระยะเวลา วิธีการหรือมีแบบฟอร์ม เพื่อใช้ในการตรวจสอบงานอย่างเป็นระบบเพื่อเป็นแนวทางให้ชุมชนองค์กรชุมชนนำไปใช้ได้หรือเป็นการติดตามประเมินผลโดยการจัดกลุ่มอภิปรายถึงกระบวนการของการดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อบกพร่องจะได้แก้ไขได้ทันการและในขณะเดียวกันก็เพื่อจะหาข้อดี ซึ่งจะได้เป็นบทเรียนในการที่จะนำไปปฏิบัติในโครงการเดิมที่จะทำต่อไป หรือโครงการใหม่

นักวิจัยภายนอกควรกระตุ้นด้วยการเสนอให้ ชุมชนจัดตั้งกลุ่มทำงานติดตามประเมินผลการปฏิบัติงานของหมู่บ้านขึ้นมา และถ้าหากกลุ่มทำงานขาดความรู้และทักษะในด้านนี้และร้องขอว่าเป็นความจำเป็นที่จะต้องหาความรู้ในวิธีการดังกล่าว นักวิจัยก็ควรจะตั้งประสานและจัดหาผู้มีความรู้มาจัดฝึกอบรมให้กับกลุ่มทำงาน เพื่อให้มีความรู้ความสามารถนำไปปฏิบัติได้

งานการติดตามประเมินผลเป็นงานสำคัญงานหนึ่งในการวัดผลสำเร็จของโครงการ หากโครงการใดไม่สามารถดำเนินการได้อย่างต่อเนื่องภายในระยะเวลา 3-5 ปี ก็อาจเป็นข้อพิสูจน์ถึงความไม่ประสบความสำเร็จของโครงการ และเป็นการแสดงให้เห็นถึงความย่อหย่อนด้านความสามารถของชุมชนหรือองค์กรชุมชนในการสานต่อโครงการวิจัยและพัฒนา ซึ่งเป็นการแสดงถึงการไม่สามารถบรรลุเป้าหมาย จุดประสงค์การพัฒนาที่มุ่งเน้นให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพึ่งพาตนเองได้

การแบ่งขั้นตอนดังกล่าวข้างต้นนี้ เป็นการแบ่งเพื่อให้เกิดความชัดเจนและเป็นแนวทางในการพิจารณาบทวนการดำเนินงานในแต่ละระยะของโครงการ แต่ในการปฏิบัติแล้วขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้จะมีระยะเวลาการดำเนินการคาบเกี่ยวกัน หรือกระทำกันไปพร้อมๆ กัน บางครั้งอาจต้องเริ่มขั้นหนึ่งก่อน แล้วจึงจะเริ่มขั้นต่อไปได้ และบางครั้งอาจต้องย้อนกลับไปทำขั้นตอนต้นๆ ใหม่ ทั้งนี้เพราะในกระบวนการทำงานวิจัยและพัฒนา ร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะในรูปแบบที่เป็นการสร้างเสริมและสนับสนุนประชาชนหรือองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งนั้น ไม่สามารถที่จะทำให้สำเร็จเป็นขั้นเป็นตอนภายในระยะเวลาอันรวดเร็วได้ เนื่องจากมีเงื่อนไขหลายประการที่จะต้องคำนึงถึง โดยเฉพาะในด้านความพร้อม ความเข้าใจปัญหาพื้นฐานของประชาชน และปัญหาสภาพพื้นที่ของแต่ละท้องถิ่น ดังนั้น กระบวนการทำงานวิจัยและพัฒนาโดยเน้นหลักการพัฒนาโดยประชาชนมีส่วนร่วมก็คือ กระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมๆ กัน ระหว่างนักวิชาการ นักวิจัย เจ้าหน้าที่ของรัฐ องค์กรพัฒนาเอกชนและประชาชน ในการที่จะร่วมมือและประสานการทำงานพัฒนาไปด้วยกัน

กระบวนการชุมชนเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไม่ต่างอะไรจากการจัดกระบวนการชุมชนเพื่อพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาของหมู่บ้าน เนื่องจากนักวิจัยสามารถศึกษาได้จากเอกสารเรื่อง

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การจัดเวทีประชาคม และอื่นๆ อยู่แล้ว การเชิญชวนนักวิจัย(คนในชุมชน) ที่หมายตาไว้ และคนในชุมชนระดมพลังมาช่วยกันวิเคราะห์สถานการณ์ของชุมชนหาคำตอบและตัดสินใจ เป็นจุดเริ่มของการทำงาน (ปาริชาติ วลัยเสถียร , 2543, หน้า 28) ซึ่งอาจเริ่มต้นจากคำถามต่อไปนี้

1. สถานการณ์ของชุมชนเป็นอย่างไรและได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจภายนอกหรือไม่เพียงใด ใครบ้างในชุมชนที่ได้รับผลกระทบและคน ๆ นั้นถูกกระทบในทางใด (วิเคราะห์ตรงกับการศึกษาปรากฏการณ์ และการตั้งโจทย์วิจัยในระเบียบวิธีวิจัยดั้งเดิม)

2. จะวางแผนอย่างไรเพื่อจัดการกับปัญหาเรื่องนี้ (มีการวางแผนตรงกับขั้นตอนการตั้งสมมติฐานในระเบียบวิธีวิจัยดั้งเดิม)

3. จะดำเนินการตามแผนได้อย่างไร ใครจะทำอะไร จะทำเมื่อไร จะทำโดยวิธีไหน ทรัพยากรที่จำเป็นจะมาจากที่ไหน (ดำเนินการตรงกับการวางแผนสัปดาห์กิจกรรมทดลองในระเบียบวิธีวิจัยดั้งเดิม)

4. จะติดตามผลการดำเนินการต่างๆอย่างไร เพื่อให้แน่ใจว่าการดำเนินการเหล่านั้นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ(ติดตามผล ตรงกับการออกแบบวิธีการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลในระเบียบวิธีวิจัยดั้งเดิม)

5. จะประเมินผลการดำเนินการต่างๆ ใดอย่างไร แก่ปัญหาของชุมชนได้บ้างหรือยัง สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปอย่างไร (ประเมินผลตรงกับการออกแบบวิธีการเก็บข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูลและการศึกษาปรากฏการณ์หลังทดลองในระเบียบวิธีวิจัยดั้งเดิม)

คำตอบทั้ง 5 ข้อจะทำให้เกิดข้อตกลงที่จะทำงานร่วมกันในทิศทางเดียวกันของคนในชุมชน ซึ่งหากมีการลงมือทำตามข้อตกลงนี้อย่างต่อเนื่อง ชุมชนก็จะมีประสบการณ์เพิ่มพูนขึ้นที่จะระดมพลังของชุมชนในการเผชิญกับปัญหาที่ได้รับผลกระทบจากสังคมได้ในทุกเรื่อง

เครื่องมือช่วยในการจัดกระบวนการ การเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์

PAR เป็นแนวความคิดที่พัฒนาต่อมาจาก Rapid Rural Appraisal (RRA) เนื่องจาก RRA เป็นการศึกษาชุมชนจากคนภายนอก แม้ว่าจะเก็บข้อมูลในสภาพจริงของชุมชน แต่ก็เป็นการมองและตีความหมายรวมทั้งคุณค่าชุมชน ด้วยสายตาของคนภายนอก คนในชุมชนเป็นเพียงผู้ให้ข้อมูลเท่านั้น PAR เป็นแนวความคิดที่เปลี่ยนทัศนคติของ นักวิจัยจากเดิมที่คิดว่าการศึกษาชุมชนเป็นเรื่องของนักวิจัยมาเป็นความคิดที่ว่าการศึกษาชุมชน เป็นเรื่องของคนในชุมชนนั่นเอง โดยนักวิจัยจะเป็นเพียงผู้เอื้ออำนวยสถานการณ์ ให้คนในชุมชนมาร่วมกันศึกษาชุมชนของคนสอดคล้องกับแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ลักษณะของ PAR ช่วยในการใช้วิธีการใหม่ ๆ เพื่อการปะทะสังสรรค์กับคนในท้องถิ่นและแลกเปลี่ยนผลลัพธ์ซึ่งกันและกัน วิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมเป็นวิธีการ ที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนคิดสร้างสรรค์สิ่งต่างๆได้ด้วยตนเอง และควบคุมกระบวนการเก็บรวบรวมแลกเปลี่ยน

และวิเคราะห์ข้อมูลข่าวสารเอง โดยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้คนในชุมชน วิเคราะห์ชุมชนของตนเองในลักษณะที่เป็นกาให้และแลกเปลี่ยนความหลักแหลมในกระบวนการ พัฒนาของตนซึ่งกันและกัน PAR มีวิถีคิดและประพฤติกลับกันกับการทำงานพัฒนา หรือศึกษา ชุมชนแบบตั้งเดิมกล่าวคือแทนที่จะต้องรอให้ผู้เชี่ยวชาญบอกคนในชุมชนว่าทำอะไรจึงจะแก้ไข ปัญหาและปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนได้ PAR จะให้คนที่มาจากภายนอกชุมชนไม่ว่า จะเป็นผู้เชี่ยวชาญหรือนักวิจัยก็ตาม ต้องมาร่วมในกระบวนการเรียนรู้กับคนในชุมชนตั้งแต่เริ่ม จนถึงกาประเมินกิจกรรม

การทำงานตามกระบวนการ PAR ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบทบาทและทบทวนการคิด เกี่ยวกับวิธีการเรียนรู้และการแสดงต่อกันระหว่างนักพัฒนา นักวิชาการ กับคนในชุมชน โดยมุ่ง ที่ผลประโยชน์ของชุมชนท้องถิ่น และการพัฒนาศักยภาพเชิงวิเคราะห์ อำนาจการตัดสินใจ และศักยภาพในการแก้ไขปัญหา PAR จึงนับได้ว่าเป็นกระบวนการพัฒนาจากล่างขึ้นบน (Bottom-up Approach) โดยแท้ หัวใจของ PAR ไม่ได้อยู่ที่วิธีการในการทำงานแต่อยู่ที่พฤติกรรม ทัศนคติ ค่านิยม และความเชื่อของนักพัฒนา ซึ่งจะมีบทบาทเป็นเพียง ผู้อำนวยความสะดวก (Facilitator) ผู้ฟัง ผู้สังเกต มากกว่าผู้จัดการหรือลงมือทำงานพัฒนาเสียเอง

หลักการของ PAR

1. ใช้ทีมงานที่มีความเชี่ยวชาญหลายสาขาวิชา เพื่อให้เข้าใจชุมชนในลักษณะองค์รวม หรือครอบคลุมทุกด้านและลึกซึ้ง
2. เป็นการเรียนรู้ในชุมชนและเรียนรู้ร่วมกับชุมชน
3. ใช้ภาพหรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน
4. กระบวนการศึกษามีความยืดหยุ่นและไม่เป็นทางการ
5. เก็บข้อมูลเฉพาะที่ต้องการให้ชัดเจนลึกซึ้งไม่สนใจเรื่องรายละเอียดปลีกย่อยที่ไม่จำเป็น
6. ใช้เครื่องมือและเทคนิคหลากหลาย
7. มีการตรวจสอบความเที่ยงและความตรงของข้อมูลแบบสามเส้า
8. ทีมงานต้องมีการประชุมเพื่อวิเคราะห์ข้อมูล และปรับเครื่องมือที่ใช้ในระหว่างกาเก็บ ข้อมูลเพื่อให้ได้ภาพที่ชัดเจนที่สุดของชุมชนที่ศึกษา (Learning as you go)
9. ทีมงานต้องวิเคราะห์และช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ข้อมูลที่แต่ละคนรับรู้อย่างสม่ำเสมอ เพื่อขจัดอคติส่วนตัวและความคลาดเคลื่อนที่อาจเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาที่ทำงานสนาม (Offsetting Biases And Being Self Critical)
10. แลกเปลี่ยนข้อค้นพบกับคนในท้องถิ่น (Sharing Findings With Local People) ช่วยกัน วิเคราะห์ปัญหา กำหนดแนวทางแก้ไข
11. มีการจัดประชุมเพื่อติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (Regular Follow-up Meetings) ว่า แนวทางแก้ไขได้มีการดำเนินการหรือไม่ มีปัญหาอุปสรรคอย่างไร

ปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการใช้เทคนิค PAR

ขนิษฐา กาญจนรังสี (2544, หน้า 16-17) กล่าวถึงปัจจัยที่เอื้อต่อความสำเร็จของการใช้เทคนิค PAR ดังนี้

1. คนในชุมชนที่เข้าร่วมในกระบวนการ ควรจะเป็นคนที่มาจากทุกกลุ่มทุกเพศทุกสถานะภาพ โดยเฉพาะผู้หญิง คนยากจน คนด้อยการศึกษา และ คนด้อยโอกาส
- 2.ทัศนคติที่ดีของทีมงานสมาชิกในทีมงานต้องวิเคราะห์วิพากษ์ตัวเองว่ามีความพร้อมเพียงใดในการทำงานร่วมกับเพื่อนร่วมทีมและคนในชุมชน ทั้งนี้ รวมไปถึงการปรับทัศนคติและพฤติกรรมของตนให้รู้จักการยอมรับความคิดของคนอื่น พร้อมทั้งจะแก้ไขตัวเอง และปลอบทบาทผู้เชี่ยวชาญออกจากตัวเองก่อนเข้าไปในชุมชน
- 3.ทีมงานที่เหมาะสมควรมีผู้ประสานงานที่มีประสบการณ์เพียงพอในการประสานการทำงานของทีม สมาชิกทุกคนต้องมีความยินดีที่จะทุ่มเททักษะและความรู้ให้กับการทำงานร่วมกัน
- 4.มีการเตรียมการที่ดีจำเป็นต้องมีการฝึกอบรม เพื่อพัฒนาทักษะและทัศนคติของทีมงาน รวมทั้งต้องการตระเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ และทบทวนหน้าที่ของแต่ละคนให้ชัดเจนก่อนที่จะเข้าไปทำงานในชุมชน นอกจากนี้ ควรมีการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับชุมชนที่จะเข้าไปทำงานด้วยก่อนทำการศึกษาร่วมกัน เพื่อให้ชาวบ้านมีความคุ้นเคย ไว้เนื้อเชื่อใจ และต้องการเข้าร่วมในกระบวนการศึกษาชุมชนด้วยความยินดี
- 5.เลือกใช้วิธีการที่เหมาะสม วิธีการที่ใช้ในการศึกษาชุมชน ต้องเหมาะกับทีมงานและคนในชุมชนในแง่ของวัฒนธรรม ประสบการณ์ ระดับการศึกษา เป็นต้น เครื่องมือและวิธีการที่ดีต้องเป็นสิ่งที่ทำให้ชาวบ้านและทีมงานมีความเพลิดเพลินในขณะที่เรียนรู้ชุมชน สามารถก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง ไม่สร้างปัญหาเสียเอง
6. การพัฒนาสถาบันของชุมชน ศักยภาพของชาวบ้านขึ้นอยู่กับสถาบันในชุมชนเป็นส่วนใหญ่ การวางแผนและทำงานในสนามจึงควรทำร่วมกับองค์กรท้องถิ่นและพัฒนาศักยภาพขององค์กรท้องถิ่นจากการเรียนรู้การทำงานของนักวิจัย/นักพัฒนาไปพร้อม ๆ กัน

วิธีการวางแผนและนำเครื่องมือของ PAR ไปใช้ในการวิจัย

หลักการและเทคนิคของ PAR เป็นเครื่องมือที่มีประสิทธิภาพที่จะช่วยให้ชุมชนและประชาชนในชนบทสามารถที่จะร่วมกันวิเคราะห์สถานการณ์ของตนเอง หาและกำหนดทางเลือกเพื่อการปรับปรุงพัฒนา รวมทั้งจัดลำดับกิจกรรมและแบ่งหน้าที่ โดยมีบุคคลภายนอกชุมชนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในกระบวนการดังกล่าว นอกจากนี้ PAR ยังมีเครื่องมือหลากหลายที่สามารถใช้ได้ตั้งแต่เริ่มศึกษาชนบท ต่อเนื่องไปจนถึงการทำงานและประเมินผลที่เป็นการทำงานร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน

การเตรียมการ

การประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วมหรือการจัดเวทีประชาคมที่ใช้ PAR โดยทั่วไป มีลักษณะเหมือนกับการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการที่ตามด้วยการทำงานสนาม เพื่อเก็บข้อมูลในขั้นเตรียมการที่จะจัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อประเมินสถานการณ์ของชุมชน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ผู้ดำเนินการต้องเตรียมการดังนี้

1. ทำความเข้าใจกับวัตถุประสงค์และเป้าหมายในการจัดเวทีและประเด็นที่จะตกลงกันให้ชัดเจน
2. เลือกประเด็นหลักของการอภิปราย
3. เตรียมรายการ ประเด็นย่อย เครื่องปงชี้ และแนวคำถาม
4. เลือกเครื่องมือที่จะใช้ในการหาและวิเคราะห์ข้อมูล
5. เลือก หรือ ออกแบบชุดเครื่องมือที่จะใช้

การจัดลำดับเครื่องมือและกระบวนการ

การจัดเวทีประชาคมระหว่างประชาชน องค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่หน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันซึ่งจะนำไปสู่การร่วมมือกันพัฒนาชุมชนของตนให้ดีขึ้นหรือกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องมีเครื่องมือเชิงระบบที่จะช่วยให้ผู้ร่วมในกระบวนการมองเห็นภาพของสิ่งที่กำลังเป็นประเด็นพูดคุยกัน และช่วยในการตัดสินใจที่ทุกคนใช้เกณฑ์และข้อมูลชุดเดียวกัน ใน PAR มีเครื่องมือช่วยในเรื่องนี้หลายชิ้น ผู้ใช้ต้องพิจารณาเลือกให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดในแต่ละสถานการณ์ เครื่องมือทั้งหมดเป็นเครื่องมือที่ใช้งานง่าย ไม่ซับซ้อน แต่เป็นเครื่องมือที่สามารถดึงภาพที่อยู่ในใจ และในความคิดของคนออกมาให้เห็นได้ชัดเจนยิ่งขึ้น เครื่องมือจำแนกได้เป็น 2 หมวดใหญ่ ๆ คือ

หมวดที่ 1 เครื่องมือที่ใช้กับการศึกษาชุมชนโดยทั่วไป

1. ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น รายงาน ข้อมูลเบื้องต้น ภาพ เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับสถานที่คนหรือปัญหา
2. การสังเกตโดยตรง หมายถึง การสังเกตวัตถุ เหตุการณ์ กระบวนการ ความสัมพันธ์ หรือพฤติกรรมของชุมชนและการบันทึกสิ่งที่สังเกตอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบข้อมูล
3. การสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง เป็นการใช้โครงร่างคร่าว ๆ ของข้อคำถามที่จะพูดคุยกับคนในชุมชน ซึ่งมีความยืดหยุ่นพอที่จะปรับได้ตลอดเวลาที่มีการสนทนากันนั้น

หมวดที่ 2 เครื่องมือที่ใช้เฉพาะกับเรื่องบางเรื่อง

1. แผนที่สังคมและทรัพยากรของหมู่บ้าน
2. การจัดชั้นและการให้คะแนน (Matrix)
3. แผนผังโยนแมงมุม /เส้นแบ่งเวลา/ Pie – chart /Transect Walk / ปฏิทินฤดูกาล
4. แผนผังการไหลเวียนของทรัพยากร/ทรัพยากรชีวภาค

ขั้นตอนของการจัดลำดับเครื่องมือ และกระบวนการใช้งานเครื่องมือ

การจัดลำดับควรจัดจากเครื่องมือที่ใช้ง่ายไปหายาก เครื่องมือที่ให้ภาพรวมก่อนเครื่องมือที่ให้ภาพในรายละเอียด ดังนี้

1. วิเคราะห์ข้อมูลทุติยภูมิ เช่น ภาพถ่ายทางอากาศหรือแผนที่
2. สังเกตโดยตรง โดยทีมงาน เพื่อตรวจสอบข้อมูลและทำให้ข้อมูลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น
3. เสริมหรือปรับแผนที่ โดยเพิ่มชื่อที่เป็นภาษาท้องถิ่น และข้อมูลอื่นที่ได้จากการพูดคุยกับคนที่อาศัยอยู่ในชุมชนที่จะศึกษา
4. ร่วมกับคนในชุมชนทำ Transect Walks หาและวิเคราะห์ข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับสภาพการณ์ ปัญหา และโอกาสด้านทรัพยากรสำคัญของท้องถิ่นนั้น
5. นำข้อมูลที่พบจากการ Transect Walks และแผนที่แสดงแหล่งทรัพยากรของชุมชนเป็นประเด็น อภิปรายในชุมชน กับผู้นำชุมชน และกลุ่มองค์กร
6. ให้คนในชุมชนช่วยกันกำหนดวิสัยทัศน์ ศักยภาพ และปัญหาของชุมชน
7. จัดลำดับแนวทางหรือข้อเสนอที่จะแก้ไขปัญหาตามความสำคัญ

การเขียนรายงาน

การประเมินสถานการณ์ชนบทแบบมีส่วนร่วม เป็นเครื่องมือช่วยในการทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างคนในชุมชนและคนนอกชุมชน เพื่อวิเคราะห์สภาพ ปัญหา และแนวทางการพัฒนาข้อมูลที่ได้จากการใช้เครื่องมือชุดนี้เป็นข้อมูลเชิงคุณภาพ ที่มีหลักฐานเชิงประจักษ์ ซึ่งคนที่ร่วมในกระบวนการร่วมกันเก็บและวิเคราะห์ หากนักพัฒนาบันทึกสิ่งที่เกิดขึ้นไว้ทั้งหมด และนำมาเขียนรายงานตามแบบรายงานวิจัย ก็สามารถเป็นเอกสารการวิจัยและพัฒนาที่มีคุณค่าได้ฉบับหนึ่ง ในการเขียนรายงานโดยทั่วไปนักพัฒนามักบรรยายถึงสภาพหมู่บ้าน ปัญหา โอกาสในการพัฒนา แผนงานโครงการต่าง ๆ แต่ไม่ได้บอกถึงแหล่งที่มาของข้อมูลดังกล่าว ซึ่งอาจทำให้ผู้อ่านเข้าใจว่าเป็นการเขียนขึ้นมาเองโดยไม่มีกระบวนการศึกษาที่น่าเชื่อถือได้ดังนั้น ในการศึกษาชนบทโดยใช้เทคนิค PAR นักพัฒนาควรระบุด้วยว่าข้อมูลที่ปรากฏได้มาด้วยวิธีใดอาจเสริมให้ละเอียดยิ่งขึ้นโดยใช้แผนภูมิ ภาพถ่าย หรือวิดีโอ ซึ่งจะทำให้เอกสารที่เขียนมีน้ำหนักและมีคุณค่ามากขึ้น

กฎกติกาการยาทในการใช้เครื่องมือ

หัวใจของการใช้เครื่องมือในการประเมินชนบทแบบมีส่วนร่วมที่สำคัญที่สุด ก็คือการส่งไม้แสดงความรู้ให้กับคนในชุมชน นั่นคือความรู้ที่อยู่ในชุมชน นักวิจัย/นักพัฒนามีภาระกิจที่จะดึงความรู้ของคนในชุมชนออกมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนนั้น ๆ ร่วมกัน ด้วยการใช้เครื่องมือต่าง ๆ ในการทำเช่นนี้ นักวิจัย/นักพัฒนาต้องเคารพในกฎกติกาการยาทดังต่อไปนี้

1. ทำให้คนในชุมชนมีความไว้วางใจแก่นักวิจัย/นักพัฒนาซึ่งเป็นคนนอกชุมชนเสียก่อน
2. การเรียนรู้หรือการศึกษาชนบทต้องเริ่มจากสิ่งที่คนในชุมชนรู้

3. เรียนรู้จากคนในชุมชนเพื่อแก้ความเข้าใจผิดของตัวเอง
4. สนับสนุนให้คนในชุมชนได้แสดงสิ่งที่มีอยู่ในความคิดของเขาออกมาให้ชัดแจ้ง
5. ให้คนในชุมชนใช้เกณฑ์จัดกลุ่มความคิดตามแบบของเขาเองในการวิเคราะห์

วางแผน

6. รวบรวมและเรียนรู้จากสิ่งที่ผิดพลาด
  7. เชื่อมมั่นว่าคนในชุมชนสามารถ คิด เรียนรู้ และแก้ไขเองได้
  8. ต้องท่องกฎของ PAR ให้ขึ้นใจว่า นั่งลง ฟัง และไม่ขัดจังหวะ ไม่ตีค่า สรุปความหรือใช้สามัญสำนึกของตัวเองไปอธิบายขยายความให้กับสภาพการณ์ของสังคมที่ตัวเองยังไม่รู้จักดีพอ
- ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นาระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ไปใช้ในกระบวนการวิจัย ระยะที่ 1 (R1) ระยะที่ 2 (R2) และระยะที่ 3 (D)

ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วม มีเกิดขึ้นในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 โดยเฉพาะแนวคิดเชิงความสัมพันธ์ของมนุษย์ (Human Relations Approach) เห็นว่าความสัมพันธ์ระหว่างคนในองค์กรเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานขององค์กรดำเนินไปอย่างราบรื่น โดยเห็นว่าการสื่อสารเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เกิดการสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน รูปแบบของการสื่อสารนอกจากจะเป็นแนวดิ่งจากบนลงล่างแล้วยังเป็นแนวระนาบด้วย แนวคิดเหล่านี้รวมถึงการศึกษาของฮอว์ธอร์น ทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ ทฤษฎีปัจจัยภูมิคุ้มกันและจิตใจของเฮอริทซ์เบิร์ก และทฤษฎีเอ็กซ์และทฤษฎีวายของแม็คเกรเกอร์

แนวคิดต่อมาให้ความสำคัญกับคนในองค์กรมากขึ้น โดยมองว่าคนเป็นทรัพยากรที่มีค่าขององค์กรหรือชุมชน แนวคิดนี้เรียกว่าแนวคิดเชิงทรัพยากรมนุษย์ (Human Resources Approaches) ขณะที่การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการองค์กรเพื่อให้คนในองค์กรเกิดความพึงพอใจ รูปแบบการสื่อสารในแนวคิดนี้เกิดขึ้นได้ทุกทิศทางและทุกรูปแบบ รวมถึงแนวคิดกรอบโครงในการบริหารของเบลคและมูตัน ระบบการบริหารของโลเคิร์ตแบบที่ 4 และทฤษฎี Z ของอูชิ และให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลง ในระบบย่อยหนึ่งๆจะส่งผลกระทบต่อระบบย่อยอื่นๆ และระบบใหญ่ในที่สุด นอกจากนี้ องค์กรยังมีวัฒนธรรมของตนเองซึ่งประกอบขึ้นมาจากวัฒนธรรมย่อยขององค์กรและระบบย่อยต่าง ๆ

วันชัย วัฒนศัพท์(2546, หน้า 6) ได้กล่าวถึง บรรยาภาศแห่งการทำงานภายในองค์กรว่า “...เราไม่ได้ต้องการพฤติกรรมใหม่ๆ แต่เราต้องการพฤติกรรมใหม่ที่มีเหตุมีผลที่ถูกต้อง เพราะว่าคุณเราเชื่อใน “ความเปิดเผย” “คุณธรรม” และระบบคุณค่าอื่นๆ ที่นำไปสู่บรรยาภาศของการทำงานที่อบอุ่นสร้างสรรค์คุณค่าเหล่านี้จะมีคุณค่าจริงเมื่อเรามีส่วนร่วมในการเลือกโดยสมัครใจ” และได้เน้นให้เห็นถึงความแตกต่างๆระหว่าง “การยอมตาม” (compliance) และ “การยอมรับ”

(Commitment)ว่าหากจะให้เกิดการยอมรับต้องไม่ใช่อำนาจตามระบบแบบราชการ Hierarchical authority)

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงจากประชาธิปไตยแบบตัวแทนเป็นประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะภายใต้รัฐธรรมนูญใหม่ที่กล่าวถึง กระบวนการมีส่วนร่วมที่อยู่ในหลาย ๆ มาตรการจำเป็นต้องเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของการทำงานจากเดิมที่ผู้ที่มีอำนาจโดยการแต่งตั้งหรือได้รับฉันทานุมัติจากประชาชนให้ไปทำการบริหาร ไม่ว่าจะในระดับท้องถิ่น ระดับประเทศหรือในองค์กรต่างๆ ซึ่งแต่เดิมถือว่าได้รับฉันทานุมัติหรือโอนอำนาจไปให้ตัดสินใจอะไรก็ได้ โดยเชื่อว่าจะสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้องชอบธรรม ได้เปลี่ยนแปลงไปโดยกระบวนการที่จะตัดสินใจแล้วแต่หากมีผลกระทบต่อประชาชนต่อสิ่งแวดล้อม ต่อสิทธิของบุคคล และของชุมชน จะต้องคำนึงถึงและจะต้องปรึกษาหารือก่อน กระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาไม่ว่าจะพัฒนาองค์กร พัฒนาท้องถิ่น หรือพัฒนาประเทศ จึงจำเป็นจะต้องเข้าใจหลักของการมีส่วนร่วมอย่างชัดเจน

หลักของการมีส่วนร่วมในความหมายของการบริหารจัดการ จะมีความเชื่อมโยงอย่างใกล้ชิดกับ “การตัดสินใจ” นั่นคือ การมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การตัดสินใจใดๆ อย่างมีคุณค่าและอย่างชอบธรรมหรือไม่ ซึ่งในภาษาอังกฤษจะใช้คำว่า “Meaningful Participations” คือ การมีส่วนร่วมนั้นๆ ทำขึ้นหรือวางระบบขึ้น ไม่ใช่เพียงเพื่อจะได้จัดทำให้มีแล้วเท่านั้น แต่การมีส่วนร่วมนั้นๆ ได้นำไปสู่การพิจารณา ตัดสินใจ หากสมเหตุสมผลและต้องมีความชอบธรรมก็นำไปปฏิบัติ หากผู้มีอำนาจคิดว่าไม่เหมาะสมก็ต้องอธิบายได้ โดยมีมาตรฐานแห่งความชอบธรรม (Legitimacy) ในการตัดสินใจนั้นๆ ที่สังคมส่วนใหญ่ยอมรับได้ที่อาจจะขัดกับผลของการมีส่วนร่วม

กรณีที่มีการตัดสินใจแล้วมีผลกระทบต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ควรจะต้องมีการปรึกษาหารือ ซึ่งถือว่าการมีส่วนร่วมสูงขึ้นมาอีกระดับหนึ่ง คือรับฟังความคิดเห็นก่อนตัดสินใจ วิธีการที่ได้ยินบ่อยๆ ในกระบวนการนี้ก็คือ “การทำประชาพิจารณ์” หรือ “การรับฟังความคิดเห็นของประชาชน” กระบวนการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ ควรจะต้องทำตั้งแต่เริ่มคิด เริ่มตระหนักในปัญหา การตัดสินใจต้องฟังประเด็นต่างๆ ตอบทุกประเด็น พิจารณาทุกประเด็น ต้องมีคุณธรรมและเป็นที่ยอมรับได้ หากไม่ทำกระบวนการมีส่วนร่วมเหล่านี้ แต่มาทำเพียงวิธีการรับฟังความคิดเห็นอย่างเป็นทางการครั้งเดียวหรือสองครั้งก็จะเกิดเป็นปัญหา เพราะกลายเป็นเวทีที่แต่ละฝ่ายคือ ฝ่ายสนับสนุนและฝ่ายค้านมาแสดงจุดยืน ตอกย้ำความเห็นด้วยและไม่เห็นด้วย

เวทีที่เหมาะสมของการมีส่วนร่วมหากมีข้อขัดแย้งกันมาก ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจำเป็นต้องใช้กระบวนการมีส่วนร่วมที่ระดับสูงกว่า คือ การร่วมเจรจาหาข้อยุติ (Negotiation) หรือเจรจาโดยมีคนกลางกำกับกระบวนการ (Mediation) คนกลางที่มากำกับกระบวนการไม่มีอำนาจและหน้าที่ในการตัดสินใจ ผู้ที่จะตัดสินใจคือผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหรือคู่เจรจาโดยกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดที่ทุก ๆ ฝ่ายพอใจ ส่วนกระบวนการมีส่วนร่วมระดับสูงสุด คือ การลงประชามตินั้นแม้จะยุติที่แต่ละคนสามารถลงมติ แต่ละคนทีละคนได้ แต่การลงมติลงได้เพียง

“ใช่” หรือ “ไม่ใช่” หรือ “เอา” หรือ “ไม่เอา” ซึ่งอาจจะยิ่งก่อให้เกิดความขัดแย้ง ความแตกแยก ขึ้นอีก ถ้าสังคมยังไม่เข้าใจกระบวนการประชาธิปไตยอย่างแท้จริง

กระบวนการมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการกระจายอำนาจ จากผู้มีอำนาจที่แต่เดิมมักจะใช้ อำนาจเหนือ (Power over หรือ Power against) ตามทฤษฎีหากผู้มีอำนาจยิ่งใช้อิทธิพลเหนือ ไปเรื่อยๆ อำนาจนั้นๆ จะใช้ไม่ได้ เพราะอำนาจที่มีหรือไม่มีนั้น ไม่ใช่ที่เรา “มี” หรือ “ไม่มี” “อำนาจ” อย่างเดียว แต่อยู่ที่คนอื่น ๆ ที่อยู่รอบข้างรับรู้ว่ามีอำนาจเหมาะสมที่จะมีอำนาจเหนือ หรือไม่มี

การทำงานแบบมีส่วนร่วม นั้น ไม่ว่าจะในระดับครอบครัว ระดับโรงเรียน ระดับชุมชน ระดับองค์กรหรือระดับประเทศ มีความสำคัญอย่างยิ่งในกระบวนการทัศน์ปัจจุบัน เพราะจะช่วยให้ ผู้มีส่วนร่วมเกิดความรู้สึกความเป็นเจ้าของ (Ownership) และยินยอมปฏิบัติตาม (Compliance) รวมถึงตกลงยอมรับ (Commitment) ได้อย่างสมัครใจ เต็มใจ และสบายใจ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีการมีส่วนร่วมเป็นแนวทางในการบวนการรับฟัง ความคิดเห็นของประชาชนในการวิจัยระยะ R1 และ R2 โดยกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ ดำเนินการตั้งแต่การให้ชุมชนบ้านปากคลองบางคูเริ่มคิด เริ่มตระหนักว่ามี ปัญหาเรื่องขยะที่เพิ่มขึ้นในชุมชน ความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ร่วมคิดหา วิธีการแก้ปัญหาด้วยกัน กระบวนการและเครื่องมือที่จะมาใช้แก้ปัญหาที่มีตั้งแต่การจัดการจัดเวทียุกัน ในกลุ่มผู้นำชุมชน ใช้แบบสอบถามแล้วประมวลผลแลกเปลี่ยนข้อมูลนำเสนอผู้เกี่ยวข้องเพื่อ คัดลั่นใจในการจัดการขยะในชุมชน และเป็นที่ยอมรับได้ของชุมชนบ้านปากคลองบางคู

ทฤษฎีการตัดสินใจ

เฮอริเบิร์ต เอ. ซิมอน (Herbert A. Simon, 1980, pp.1) ให้ความหมายการตัดสินใจว่า เป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยหลัก 3 ประการ คือ การหาโอกาสจะตัดสินใจ การหาทางเลือก ที่พอจะเป็นไปได้ และการเลือกจากทางเลือกที่มีอยู่

ฮัท เจ อาร์โนลด์ และ ดาเนียล ซี. ฟิลด์แมน (Hugh J. Arnold and Daniea C. Feldman, 1988, pp.396) ให้นิยามกระบวนการตัดสินใจเป็นกระบวนการของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับ ทั้งในแง่บุคคลและสังคม การตัดสินใจจะเกิดจากการใช้ดุลยพินิจ ซึ่งมาจากข้อเท็จจริงและ ค่านิยมของแต่ละคน ในการเลือกทางเลือกที่คิดว่าสนองตอบความปรารถนาและความต้องการได้

ชูชาติ ศิวกาญจน์ (2540, หน้า 64) สรุปว่าการตัดสินใจเป็นกระบวนการในการกระทำ กิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการตัดสินใจเลือกในทางที่เห็นว่าดีที่สุด หรือเป็นประโยชน์มากที่สุดสำหรับตัวเอง

สรุป การตัดสินใจเป็นการเลือกแนวทางในการปฏิบัติที่ให้ผลประโยชน์ตอบแทนสูงสุด และเป็นการกระทำที่จะต้องต่อเนื่อง การตัดสินใจในการหาแนวทางร่วมกันในการกำจัดขยะของ บ้านปากคลองบางคู เป็นการเลือกแนวทางที่ดีที่สุดจากทางเลือกหลายๆ ทาง โดยพิจารณาจาก

คูลยพินิจของแต่ละบุคคลรวมเป็นความเห็นของชุมชน ซึ่งทางเลือกที่ดีนี้ จะต้องเป็นทางเลือกที่ บรรลุวัตถุประสงค์และสอดคล้องกับสถานการณ์แวดล้อมในชุมชนบ้านปากคลองบางคู

ประเภทของทฤษฎีการตัดสินใจ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

1.ทฤษฎีบรรทัดฐานหรือปทัสถาน (Normative or Prescriptive Theory) ทฤษฎีนี้ ได้นำเสนอกระบวนการตัดสินใจที่มนุษย์ยึดถือเป็นหลักปฏิบัติ เพื่อบรรลุจุดมุ่งหมายที่ต้องการ โดยสมปราชญ์ จอมแทศ (2543,หน้า 105) ได้กำหนดรูปแบบที่ค่อนข้างแน่นอนของกระบวนการตัดสินใจ เพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ดังต่อไปนี้

1.1. กลุ่มทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล (Rational Comprehensive Decision – Making) เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่บนฐานคติ 2 ประการ คือ ประการแรกในการกำหนดนโยบาย สามารถจัดเรียงลำดับความต้อการและคุณค่าที่เกี่ยวข้องได้ ประการที่สอง สามารถพิจารณาทางเลือกต่างๆได้ทุกทางเลือก พร้อมทั้งคำนึงถึงผลดีผลเสียของแต่ละทางเลือก ทั้งนี้เพื่อทำการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด นำไปสู่ความสำเร็จต่อไป

1.2. กลุ่มทฤษฎีสวนเพิ่มหรือการปรับส่วน (Incrementalism) เป็นกลุ่มที่ปฏิเสธฐานคติพื้นฐานของกลุ่มทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผลอย่างสิ้นเชิง โดยกล่าวว่านักบริหารจะตัดสินใจเรื่องใดเรื่องหนึ่ง มักอาศัยรากฐานข้อมูลความจริงของการตัดสินใจครั้งก่อนที่มีอยู่แล้ว และคำนึงเพียงส่วนเพิ่มที่แตกต่างจากการตัดสินใจในครั้งก่อน เพราะในทางปฏิบัติแล้วเป็นไปได้ที่ผู้กระทำการตัดสินใจจะสามารถพิจารณาทางเลือกต่างๆ พร้อมทั้งผลดีผลเสียของแต่ละทางได้ เนื่องจากข้อจำกัดในด้านเวลา ความรู้ งบประมาณ รวมทั้งทรัพยากรและข้อมูลต่างๆ

1.3. กลุ่มทฤษฎีแบบผสม (Mixed Scanning) เป็นกลุ่มทฤษฎีที่พยายามนำเอาส่วนดีของทั้ง 2 กลุ่มมาผสมผสานกัน โดยการแก้ไขจุดอ่อนของตัวแบบทั้งสองที่กล่าวมาแล้วข้างต้นคือการใช้วิธีวิเคราะห์ข้อมูลทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค โดยเสนอว่าให้ผู้ทำการตัดสินใจพิจารณาทางเลือกอย่างคร่าวๆ เมื่อให้ความสนใจกับทางเลือกใดเป็นพิเศษ ก็ให้นำทางเลือกนั้นมาพิจารณาอย่างถี่ถ้วนอีกครั้งหนึ่ง

2.ทฤษฎีพรรณนา (Descriptive Theory) มุ่งอธิบายกระบวนการตัดสินใจของมนุษย์ที่เกิดขึ้นในมนุษย์ทั่วไป ซึ่งทำการตัดสินใจโดยใช้ความรู้สึกนึกคิด

กระบวนการหรือขั้นตอนในการตัดสินใจ การตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาหรือเลือกทางเลือกอย่างมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องกระทำอย่างเป็นกระบวนการขั้นตอนอย่างต่อเนื่อง เพื่อใช้เป็นแนวทางปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

วุฒิชัย จ้านงค์ (2540,หน้า 294) กล่าวว่ากระบวนการตัดสินใจคือกระบวนการแก้ปัญหาที่ประกอบด้วยกระบวนการ 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. แยกแยะปัญหา(Problem Identification)เป็นขั้นตอนแรกในการเริ่มทำการตัดสินใจด้วยความเชื่อที่ว่าถ้าทราบปัญหาหรือค้นพบปัญหาอย่างแท้จริง กระบวนการแก้ไขปัญหาหรือการตัดสินใจนั้นจะประสบผลสำเร็จ

2. หาข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหา (Information Search) เมื่อทราบปัญหาที่แท้จริงก็จะทราบสาเหตุของปัญหา ซึ่งตามปกติมักมีสาเหตุหลายประการที่ไม่สามารถตัดทอนหรือล้มเลิกได้ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการหาข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับปัญหาเพื่อจะได้ดำเนินการต่อไป

3. ประเมินค่าของข่าวสาร (Evaluation of Information) เป็นการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารที่ได้รับว่ามีความเพียงพอต่อการตัดสินใจหรือไม่

4. กำหนดทางเลือก (Setting Alternatives) เพื่อดำเนินการแก้ไขปัญหาหรือดำเนินการต่อไปอย่างไร

5. ปฏิบัติการตัดสินใจเลือกทางเลือก (Alternatives Selection) สิ่งสำคัญของการตัดสินใจเลือกทางเลือกคือลักษณะการปฏิบัติตามการตัดสินใจ ซึ่งเป็นผลซึ่งให้ทราบว่าทางเลือกใดถูกต้องเหมาะสมเพียงใด

สกล คามบุศย์ (2540, หน้า 23) กล่าวว่า กระบวนการตัดสินใจมีความคล้ายคลึงกับกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ คือ ศึกษาวัตถุประสงค์ของเรื่องที่จะตัดสินใจ รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องทุกชนิด(ข้อเท็จจริง ข้อดี ข้อเสีย) วิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลที่รวบรวมไว้อย่างละเอียด ประเมินคุณค่าทางเลือกที่ก่อให้เกิดประสิทธิภาพ หรือผลดีผลเสียเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ และเลือกทางเลือกที่คิดว่ามีผลดีตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ให้มากที่สุด

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจ สามารถจำแนกเป็นกลุ่มใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

1. ตัวผู้ตัดสินใจซึ่งมีความแตกต่างกันในแต่ละบุคคล ประกอบด้วยความรู้ ประสบการณ์ระดับการศึกษา วิธีการตัดสินใจ การรับรู้ ค่านิยม ความเชื่อ

2. สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม

3. สถานการณ์ในการตัดสินใจ ได้แก่ ความเร่งด่วนทางด้านเวลา ขนาดโครงสร้างของการตัดสินใจ

เทคนิควิธีการตัดสินใจ เป็นการเลือกทางเลือกที่มีอยู่ ซึ่งผู้ตัดสินใจคาดการณ์ถึงผลที่จะเกิดขึ้นว่าเป็นประโยชน์สูงสุด แต่ก็ยังไม่แน่นอน จึงเสนอแนะวิธีการเพื่อช่วยในการตัดสินใจอย่างมีเหตุผลและมีความเป็นไปได้มากที่สุดทางการปฏิบัติ ดังนี้

1. การใช้ประสบการณ์และดุลยพินิจ ในการตัดสินใจตามแนวทางเลือกเดิมที่เคยทำมาแล้ว หรือตัดสินใจตามแนวทางที่ไม่มีมาก่อน

2. การรื้อเพื่อให้สถานการณ์เปลี่ยนแปลงไปในลักษณะที่อาศัยเวลาช่วยคลี่คลาย

3. การใช้รูปแบบเชิงปริมาณ เพื่อให้การตัดสินใจเป็นไปอย่างมีเหตุผลสามารถอ้างอิงได้

4. การสร้างความคิดสร้างสรรค์ กระบวนการตัดสินใจในลักษณะนี้จะมีผลดีหากทำเป็นกลุ่มเนื่องจากเป็นการรวบรวมประสบการณ์ความจริงจากสภาพสังคมและปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบเพื่อช่วยในการประเมินทางเลือกที่มีอยู่

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล(Rational Comprehensive Decision – Making) เป็นกลุ่มที่ตั้งอยู่บนฐานคติ 2 ประการ คือ การกำหนดนโยบายที่สามารถจัดเรียงลำดับความต้องการและคุณค่าที่เกี่ยวข้องได้ และสามารถพิจารณาทางเลือกต่างๆ ได้ทุกทางเลือก พร้อมทั้งคำนึงถึงผลดีผลเสียของแต่ละทางเลือก เพื่อทำการตัดสินใจเลือกทางเลือกที่ดีที่สุด นำไปสู่ความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยอาศัยเทคนิควิธีการตัดสินใจ การใช้ประสบการณ์และดุลยพินิจในการตัดสินใจตามแนวทางเลือกเดิมที่เคยทำมาแล้ว หรือตัดสินใจตามแนวทางที่ไม่มีมาก่อนและการสร้างความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นการตัดสินใจของชุมชนในการรวบรวมประสบการณ์ ความจริงจากสภาพสังคมและปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ เพื่อช่วยในการประเมินทางเลือกในการตัดสินใจที่มีอยู่ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีดังกล่าวในกระบวนการวิจัยระยะที่ 2 (R2)

ความรู้เกี่ยวกับขยะมูลฝอยในชุมชน

ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานฉบับ พ.ศ. 2525 กล่าวว่า มูลหรือฝอย หมายถึง เศษสิ่งของที่ทิ้งแล้ว

พระราชบัญญัติสาธารณสุข พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความ มูลฝอย หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่ไม่ต้องการ เป็นของแข็งหรืออ่อน มีความชื้น ได้แก่ เศษกระดาษ เศษผ้า เศษอาหาร กุ้งพลาสติก ภาชนะกล่องใส่อาหาร แก้ว มูลสัตว์ หรือซากสัตว์รวมตลอดถึงวัตถุอื่น สิ่งใดที่เก็บกวาดได้จากถนน ตลาด ที่เลี้ยงสัตว์หรือที่อื่น

พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2535 ให้คำจำกัดความของ คำว่า ของเสีย หมายความว่า ขยะมูลฝอย สิ่งปฏิกูล น้ำเสีย อากาศเสีย มลสารหรือวัตถุอันตรายอื่นใด ซึ่งถูกปล่อยทิ้งหรือมีที่มาจากแหล่งกำเนิดมลพิษ รวมทั้งกากตะกอนหรือสิ่งตกค้างจากสิ่งเหล่านั้น ที่อยู่ในสภาพของแข็งของเหลวหรือก๊าซ

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย (2541, หน้า 34) ได้ให้นิยามขยะมูลฝอย หมายถึง สิ่งของเครื่องใช้ที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ทั้งย่อยสลายได้และย่อยสลายไม่ได้ รวมไปถึงมูลสัตว์ ซากสัตว์ ฝุ่นละออง เศษวัสดุต่างๆ ที่ทิ้งจากที่พักอาศัย สถานที่สาธารณะ ถนน อาคาร ตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม

สรุป ขยะมูลฝอย หมายถึง บรรดาสิ่งของที่ไม่ต้องการใช้แล้ว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นของแข็ง จะเน่าเปื่อยหรือไม่ก็ตามรวมตลอดถึง แก้ว ซากสัตว์ มูลสัตว์ ฝุ่นละออง และเศษวัตถุที่ทิ้งแล้วจากบ้านเรือนที่พักอาศัย สถานที่ต่างๆ รวมถึงสถานที่สาธารณะ ตลาดและโรงงานอุตสาหกรรม ยกเว้น อุจจาระและปัสสาวะของมนุษย์ซึ่งเป็นสิ่งปฏิกูลที่มีวิธีจัดเก็บและกำจัดแตกต่างจากวิธีการกำจัดขยะมูลฝอย

แหล่งกำเนิดขยะมูลฝอย

แหล่งชุมชน กิจกรรมอุตสาหกรรม และกิจกรรมเกษตร จัดได้ว่าเป็นแหล่งกำเนิดของขยะมูลฝอยที่สำคัญ เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นขยะมูลฝอยก็จะเพิ่มขึ้นเป็นเงาตามตัว ประกอบกับมีการพัฒนาอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็ว ก็ยังทำให้มีขยะมูลฝอยใหม่ ๆ เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย (2545, หน้า 51) กล่าวว่า ขยะมูลฝอย มีแหล่งกำเนิดดังต่อไปนี้

1.เกิดจากสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ เช่น การร่วงหล่นของใบไม้ การฟุ้งกระจายของฝุ่นละอองด้วยแรงลม แผ่นดินไหวและภูเขาไฟระเบิด ฯลฯ จะเกิดขยะ เช่น เศษหิน ขี้เถ้า ฝุ่น ใบไม้

2.เกิดจากกิจกรรมการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมของมนุษย์ เช่น การซื้อ-การขาย การกิน การเตรียม การเก็บอาหาร จะเกิดขยะ เช่น ถุงพลาสติก ขวดพลาสติก โฟม กระดาษ ใบตอง เศษอาหาร ฯลฯ

3.เกิดจากผลิตในโรงงานอุตสาหกรรม โรงพยาบาล สถานที่ทำงาน จะเกิดขยะ เช่น ขยะที่เป็นสารพิษ ขยะติดเชื้อ โลหะ แก้ว อุปกรณ์ไฟฟ้า กระจัง เครื่องเรือน เครื่องปั้นดินเผา ขนสัตว์ ผ้า ฯลฯ และขยะที่เกิดจากกิจกรรมอุตสาหกรรม

4.การก่อสร้างอาคาร ฟาร์มเลี้ยงสัตว์ บริเวณที่ดินรกร้างว่างเปล่า จะเกิดขยะ เช่น ไม้ อิฐ เศษเหล็ก ฝุ่น ซากสัตว์ มูลสัตว์ เศษหญ้า ซากรถยนต์ เศษชิ้นส่วนของยานพาหนะ ยาง ฯลฯ

ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า มนุษย์เป็นตัวการสำคัญส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดขยะมูลฝอยขึ้นมาในสภาพแวดล้อม

ประเภทของขยะมูลฝอย

ขยะมูลฝอยสามารถจำแนกประเภทเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้ดังนี้

- 1.ประเภทขยะตามลักษณะของส่วนประกอบของขยะมูลฝอย ได้แก่
  - 1.1. กระดาษ ถุงกระดาษ กล่อง ลัง เศษกระดาษจากสำนักงาน
  - 1.2. พลาสติกมีความทนทานต่อการทำลายได้สูง วัสดุ หรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากพลาสติก เช่น ภาชนะ ของเด็กเล่น ของใช้
  - 1.3. แก้ว วัสดุหรือผลิตภัณฑ์ที่ทำจากแก้ว เช่น ขวด หลอดไฟ เศษกระจก ฯลฯ
  - 1.4. เศษอาหาร ผัก ผลไม้ ซึ่งเป็นสารประกอบอินทรีย์ที่ย่อยสลายได้ง่ายเป็นส่วนประกอบสำคัญที่ทำให้ขยะเกิดกลิ่นเหม็นส่งกลิ่นรบกวนหากไม่มีการเก็บขนออกจากแหล่งทิ้งทุกวัน
  - 1.5. ผ้าสิ่งทอต่าง ๆ ที่ทำมาจากเส้นใยธรรมชาติและใยสังเคราะห์ เช่น ผ้าในล่อน ขนสัตว์ ลินิน ผ้าย
  - 1.6. ยางและหนัง เช่น รองเท้า กระเป๋า ลูกบอล

- 1.7. ไม้ เศษเฟอร์นิเจอร์ โต๊ะ เก้าอี้ ฯลฯ
- 1.8. หิน กระเบื้อง กระจก และเปลือกหอย พวกนี้ไม่เผาเปื้อย พบมากในแหล่งก่อสร้าง ดึกที่ทุบทิ้ง
- 1.9. โลหะต่าง ๆ เช่น กระจบอง ลวด สายไฟ ตะปู
- 1.10. อื่น ๆ ที่ไม่อาจจัดกลุ่มได้
- 2.ประเภทของขยะตามแหล่งที่มา ได้แก่
  - 2.1. ขยะมูลฝอยจากถนน (Street Refuse) ได้แก่ เศษสิ่งของต่าง ๆ ที่ปรากฏและกวาดจากถนน ตรอก ซอย เช่น เศษกระดาษ ผง ผุ่น ใบไม้ พลาสติก อีฐ หิน ทววย กระจก
  - 2.2. ขยะมูลฝอยที่เกิดจากสิ่งที่เหลือจากการเผาไหม้ที่เรียกว่า ขี้เถ้า (Ashes) เช่น เถ้าที่เกิดจาก เตาไฟ, การเผาถ่าน ฯลฯ
  - 2.3. ขยะมูลฝอยจากการก่อสร้าง (Construction Refuse) ได้แก่ เศษวัสดุก่อสร้าง เช่น เศษไม้ เศษกระเบื้อง เศษปูน อิฐหัก ฯลฯ
  - 2.4. ขยะมูลฝอยจากการรื้อถอนสิ่งก่อสร้าง (Demolition Refuse) ได้แก่ เศษสิ่งที่ไม่ต้องการที่เกิดจากการรื้อถอนอาคาร บ้านเรือนเก่า ฯลฯ
  - 2.5. ซากสัตว์ (Dead Animal) จากสัตว์ตาย เผาเปื้อย เหม็น
  - 2.6. ซากยานพาหนะ (Abandoned Vehicles) ทุกชนิดที่หมดสภาพ ใช้งานไม่ได้ รวมทั้งชิ้นส่วนประกอบ เช่น แบตเตอรี่ ยาง ฯลฯ
  - 2.7. ขยะมูลฝอยจากโรงงานอุตสาหกรรม (Industrial Refuse) ได้แก่ เศษวัตถุที่เกิดจากการผลิต หรือขั้นตอนการผลิต
  - 2.8. ขยะมูลฝอยประเภททำลายยาก (Hazardous Refuse) ได้แก่ ขยะมูลฝอยที่ต้องการใช้กรรมวิธีทำลายเป็นพิเศษ เช่น พลาสติก ฟิล์มถ่ายรูป กากแร่ธาตุต่าง ๆ
  - 2.9. ขยะสด (Garbage)
  - 2.10. ขยะแห้ง (Rubbish)
  - 2.11. ขยะพิเศษ (Special Wastes)
  - 2.12. ของใช้ชำรุด (Buldy Wastes)
  - 2.13. ขยะจากการกสิกรรม (Agricultural Wastes)
  - 2.14. กากตะกอนของน้ำโสโครก (Sewage treatment residues)

กล่าวโดยสรุป ประเภทของขยะมูลฝอย มี 3 ประเภทใหญ่คือ

1. มูลฝอยเปียก ได้แก่ พวกเศษอาหาร เศษพืชผัก เปลือกผลไม้ อินทรีย์วัตถุที่สามารถย่อยสลายเผาเปื้อยง่าย มีความชื้นสูง และส่งกลิ่นเหม็นได้รวดเร็ว
2. มูลฝอยแห้ง ได้แก่ พวกเศษกระดาษ เศษผ้า แก้ว โลหะ ไม้ พลาสติก ยาง ฯลฯ ขยะ

มูลฝอย ชนิดนี้จะมีทั้งที่เผาไหม้ได้และเผาไหม้ไม่ได้ ขยะแห้ง เป็นขยะมูลฝอยที่สามารถเลือกวัสดุที่ยังมีประโยชน์กลับมาใช้ได้อีก โดยการคัดแยกมูลฝอยก่อนนำทิ้งซึ่งจะช่วยให้สามารถลดปริมาณมูลฝอยที่จะต้องนำไปทำลายลงได้และถ้ามีส่วนที่ใช้ประโยชน์ได้นี้ไปขายก็จะทำรายได้กลับคืนมา

3. ขยะมูลฝอยอันตราย มูลฝอยนี้ ได้แก่ ของเสียที่เป็นพิษ มีฤทธิ์กัดกร่อนและระเบิดได้ง่าย ต้องใช้กรรมวิธีในการทำลายเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นวัสดุที่มีอันตราย เช่น สารฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย แบตเตอรี่ รถยนต์ หลอดไฟ สเปรย์ฉีดผม ฯลฯ

ผลกระทบจากขยะมูลฝอยต่อสิ่งแวดล้อม

ขยะ เศษวัสดุ ของเสีย มีปริมาณเพิ่มมากขึ้นทุกขณะ เนื่องจากการขยายตัวของเมือง การพัฒนาเทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกสบาย การอยู่อาศัยอย่างหนาแน่น หากใช้วิธีกำจัดที่ไม่ถูกต้องเหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดปัญหาตามมา

น้ำเสียจากกองขยะ (Leachate) มีความสกปรกสูง มีสภาพเป็นกรด มีเชื้อโรค หากน้ำจากขยะรั่วไหลปนเปื้อนสู่สิ่งแวดล้อม เป็นผลให้เกิดอันตรายและเกิดมลพิษในบริเวณที่ปนเปื้อนตั้งในแหล่งทิ้งขยะของเทศบาลต่าง ๆ ที่เอาขยะไปเทกองไว้เป็นภูเขาขยะ น้ำจากขยะจะไหลซึมออกทางบริเวณข้างกอง ส่วนหนึ่งก็ซึมลงสู่ใต้ดิน ในที่สุดก็ไปปนเปื้อนกับน้ำใต้ดินเกิดปัญหาต่อสุขภาพอนามัยของชาวบ้านที่บริโภคน้ำ ถ้าน้ำจากกองขยะไหลซึมลงสู่แหล่งน้ำในบริเวณใกล้เคียง ก็จะทำให้น้ำในแหล่งน้ำนั้นเน่าเสีย ถ้าปนเปื้อนมากก็จะทำให้สัตว์น้ำต่าง ๆ เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา กบ เขียด พืชน้ำตายได้เพราะขาดออกซิเจนและขาดแสงแดดที่จะส่งผ่านน้ำเนื่องจากน้ำมีสีค่า หากน้ำขยะมีการปนเปื้อนลงในแหล่งน้ำที่ใช้เพื่อการอุปโภคบริโภคของชุมชนก็จะต้องเสียค่าใช้จ่ายในการปรับปรุงคุณภาพน้ำมากขึ้น

ขยะมูลฝอยที่ทำให้เกิดมลพิษในอากาศ กองขยะมูลฝอยขนาดมหึมาของเทศบาลจะเกิดการหมัก โดยจุลินทรีย์ในกองขยะเกิดก๊าซต่าง ๆ เป็นอันตรายต่อสิ่งแวดล้อม หากไม่มีการกำจัดก๊าซเหล่านี้อย่างเหมาะสม ก๊าซที่เกิดขึ้น ได้แก่ มีเทน คาร์บอนไดออกไซด์ ไฮโดรเจนซัลไฟด์ (ก๊าซไข่เน่า) เป็นต้น และยังมีฝุ่นละอองจากกองขยะ ก่อให้เกิดปัญหากับระบบทางเดินหายใจ โรคผิวหนัง แก่ประชาชนที่อยู่ในบริเวณ ใกล้เคียง

ขยะมูลฝอยก่อให้เกิดผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมและสุขภาพของมนุษย์ ดังต่อไปนี้

1. เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลง และพาหะของโรค

เนื่องจากเชื้อจุลินทรีย์ที่ปนเปื้อนมากับขยะมูลฝอย มีโอกาสที่จะขยายพันธุ์เพิ่มจำนวนมากยิ่งขึ้นได้ เพราะขยะมูลฝอยมีทั้งความชื้นและสารอินทรีย์ที่จุลินทรีย์ใช้เป็นอาหาร ขยะพวกอินทรีย์สารที่ทิ้งค้างไว้ จะเกิดการเน่าเปื่อยกลายเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ของแมลงวัน นอกจากนั้นขยะที่ปล่อยทิ้งไว้นาน ๆ จะเป็นที่อยู่อาศัยของหนูโดยหนูจะเข้ามาทำรังขยายพันธุ์

เพราะมีทั้งอาหารและที่หลบซ่อน ดังนั้นขณะที่ขาดการเก็บรวบรวมและการกำจัดจึงทำให้เกิดเป็นแหล่งเพาะพันธุ์ที่สำคัญของเชื้อโรค แมลงวัน หนู แมลงสาบ ซึ่งเป็นพาหะนำโรคมารู้อคน

2. เป็นปอเกิดของโรค

เนื่องจากการเก็บรวบรวมและการกำจัดขยะมูลฝอยไม่ดี หรือปล่อยปละละเลย ทำให้มีขยะมูลฝอยเหลือทิ้งค้างไว้ในชุมชนเป็นปอเกิดของเชื้อโรคต่างๆ เช่น คับอึกเสบ เชื้อไทฟอยด์ เป็นแหล่งกำเนิดและอาหารของสัตว์ต่างๆที่เป็นพาหะนำโรคมารู้อคน เช่น แมลงวัน แมลงสาบ และหนู เป็นต้น

3. ก่อให้เกิดความรำคาญ

ขยะมูลฝอยที่เกิดจากการเก็บรวบรวมได้ไม่หมดก็จะก่อให้เกิดเป็นกลิ่นรบกวนกระจายอยู่ทั่วไปในชุมชน นอกจากนั้นฝุ่นละอองที่เกิดจากการเก็บรวบรวมการขนถ่ายและการกำจัดขยะก็ยังคงเป็นเหตุรำคาญที่มักจะได้รับกรร้องเรียนจากประชาชนในชุมชนอยู่เสมอ

4. ก่อให้เกิดมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม

ขยะมูลฝอยเป็นสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดมลพิษของน้ำ มลพิษของดินและมลพิษของอากาศ เนื่องจากขยะส่วนที่ขาดการเก็บรวบรวมหรือไม่นำมากำจัดให้ถูกวิธี ปล่อยทิ้งค้างไว้ในพื้นที่ของชุมชน เมื่อมีฝนตกลงมาจะไหลชะนำความสกปรก เชื้อโรค สารพิษจากขยะไหลลงสู่แหล่งน้ำ ทำให้แหล่งน้ำเกิดเน่าเสียได้ และนอกจากนี้ขยะมูลฝอยยังส่งผลกระทบต่อคุณภาพดิน ซึ่งจะมีมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับคุณลักษณะของขยะมูลฝอย ถ้าขยะมีซากต้นไม้ผายซากแบตเตอรี่ ซากหลอดฟลูออเรสเซนต์มาก ก็จะส่งผลกระทบต่อปริมาณโลหะหนักพวกปรอท แคดเมียม ตะกั่วในดินมาก ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศในดินและสารอินทรีย์ในขยะมูลฝอย เมื่อมีการย่อยสลายจะทำให้เกิดสภาพความเป็นกรดในดิน และเมื่อฝนตกมาชะกองขยะมูลฝอยจะทำให้เน่าเสียจากกองขยะมูลฝอยไหลปนเปื้อนดินบริเวณรอบๆ ทำให้เกิดมลพิษของดินได้ การปนเปื้อนของดินยังเกิดจากการนำมูลฝอยไปฝังกลบหรือการยกยกออกไปทิ้ง ทำให้ของเสียอันตรายปนเปื้อนในดิน ถ้ามีการเผาขยะมูลฝอยกลางแจ้งทำให้เกิดควันมีสารพิษทำให้คุณภาพของอากาศเสีย ส่วนมลพิษทางอากาศจากขยะมูลฝอยนั้น อาจเกิดขึ้นได้ทั้งจากมลสารที่มีอยู่ในขยะและพวกแก๊สหรือไอระเหยที่สำคัญก็คือ กลิ่นเหม็นที่เกิดจากการเน่าเปื่อย และสลายตัวของอินทรีย์สารเป็นส่วนใหญ่

5. ทำให้เกิดการเสี่ยงต่อสุขภาพ

ขยะมูลฝอยที่ทิ้งและรวบรวมโดยขาดประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะมูลฝอยประเภทของเสียอันตราย ถ้าขาดการจัดการที่เหมาะสม ย่อมก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชนได้ง่าย เช่น โรคทางเดินอาหารที่เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่มีแมลงวันเป็นพาหะหรือได้รับสารพิษที่มากับของเสียอันตราย

6. เกิดการสูญเสียทางเศรษฐกิจ

ขยะมูลฝอยปริมาณมาก ๆ ย่อมต้องสิ้นเปลืองงบประมาณในการจัดการเพื่อให้

ได้ประสิทธิภาพ นอกจากนี้ผลกระทบจากขยะมูลฝอยไม่ว่าจะเป็นน้ำเสีย อากาศเสีย ดินปนเปื้อน เหล่านี้ย่อมส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจของประเทศ . ทำให้ขาดความสง่างาม

การเก็บขนและกำจัดที่ช่วยให้ชุมชนเกิดความสวยงาม มีความเป็นระเบียบเรียบร้อย อันสื่อแสดงถึงความเจริญและวัฒนธรรมของชุมชน ฉะนั้นหากเก็บขนไม่ดี ไม่หมด กำจัดไม่ดี ย่อมก่อให้เกิดความไม่น่าดู ขาดความสวยงาม บ้านเมืองสกปรกและความไม่เป็นระเบียบ ส่งผลกระทบต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว

การกำจัดขยะมูลฝอย

วิธีการกำจัดขยะมูลฝอย (Method of Refuse Disposal) มีหลายวิธีด้วยกัน เป็นวิธีที่ดีถูกสุขลักษณะบ้างไม่ถูกสุขลักษณะบ้าง เช่น นำไปกองไว้บนพื้นดิน นำไปทิ้งทะเล นำไปฝังกลบ ใช้ปรับปรุงพื้นที่, เผา, หมักทำปุ๋ย, ใช้เลี้ยงสัตว์ ฯลฯ การจัดการและการกำจัดขยะแต่ละวิธีต่างมีข้อดีข้อเสียต่างกัน การพิจารณาว่าจะเลือกใช้วิธีใด ต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ที่สำคัญ คือ ปริมาณของขยะที่เกิดขึ้น รูปแบบการบริหารของท้องถิ่น งบประมาณ ชนิดลักษณะคุณสมบัติของขยะมูลฝอย ขนาด สภาพภูมิประเทศของพื้นที่ที่จะใช้กำจัดขยะมูลฝอย เครื่องมือเครื่องใช้ อาคารสถานที่ ความร่วมมือของประชาชน ประโยชน์ที่ควรจะได้รับ คุณสมบัติของขยะ เช่น ปริมาณของอินทรีย์ อินทรีย์สาร การปนเปื้อนของสารเคมีที่มีพิษ และเชื้อโรค ปริมาณของของแข็งชนิดต่าง ๆ ความหนาแน่น ความชื้น

การกำจัดขยะมูลฝอย ถ้าหากไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการจะก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายต่อสิ่งแวดล้อมเกิดผลร้ายต่อชีวิต เป็นอันตรายต่อสุขภาพอนามัย ดังนั้นการกำจัดขยะมูลฝอยที่ถูกสุขลักษณะจะต้องมีลักษณะ ดังนี้

1. ต้องไม่ก่อให้เกิดผลกระทบ เสียหายต่อการดำรงชีวิตอย่างปกติสุข และวิถีชีวิตที่ดี ตลอดจนองค์ประกอบของสังคมด้านใด ๆ
2. ต้องไม่ก่อให้เกิดแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์หรือแมลงที่เป็นพาหะนำโรค เช่น แมลงวัน แมลงสาบ หนู ยุง สัตว์พิษ ที่กัดต่อยมนุษย์ สัตว์เลี้ยง เช่น ตะขาบ งู
3. ต้องไม่ก่อให้เกิดเหตุเดือดร้อนรำคาญ ขัดประโยชน์ต่อประชาชนในอาณาบริเวณใกล้เคียงกัน อันเนื่องมาจากฝุ่นละออง เสียงดัง กลิ่นเหม็น เศษขยะปลิวกระจายเกะกะ ฯลฯ
4. ต้องไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษแก่สิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศ มลพิษทางน้ำ มลพิษทางดิน มลพิษทางทัศนียภาพ

วิธีการจัดการและกำจัดขยะมูลฝอยที่ใช้กันอยู่ มีวิธีต่าง ๆ ดังนี้

1. การนำขยะไปหมักทำปุ๋ย (Composting method)

โดยแยกขยะอันตราย ขยะติดเชื้อออกไปกำจัดเป็นพิเศษเสียก่อน ส่วนขยะพวกสารอินทรีย์ย่อยสลายได้ง่าย พวกผักผลไม้ไม่ต้องการ เมื่อปล่อยให้ทิ้งไว้จะเกิดการเน่าเปื่อยสามารถนำขยะที่ผ่านการย่อยสลายนั้นมาใส่ปรับปรุงคุณภาพดินได้ นำขยะไปทำเป็นปุ๋ยสำหรับ

ใช้บำรุงดินเพื่อการเกษตรการย่อยสลายตามกระบวนการธรรมชาติ (Composting) เป็นการนำขยะประเภทอินทรีย์วัตถุไปรวมกันไว้แล้วปล่อยให้ย่อยสลายไปเองตามธรรมชาติหรือโดยวิธีช่วยกระตุ้นให้ขยะย่อยสลายเร็วขึ้น

การกำจัดขยะโดยวิธีนี้ จะมีปัญหาอยู่ที่การแยกขยะประเภทอินทรีย์วัตถุออกมาจากขยะประเภทอื่นๆ บริเวณที่รวมขยะอาจไม่อยู่ห่างไกลจากชุมชนและขยะที่นำมากรรวมไว้ในปริมาณมากจะส่งกลิ่นเหม็น ทำให้แหล่งน้ำในบริเวณใกล้เคียงเน่าเสีย เกิดทัศนียภาพที่ไม่น่าดู และจำเป็นต้องใช้พื้นที่ในการกำจัดขยะเป็นบริเวณกว้าง ขยะประเภทอินทรีย์สารที่สามารถย่อยสลายได้ก็นำไปรวมกันไว้ จะอาศัยกระบวนการทางชีวเคมีของจุลินทรีย์ให้กลายเป็นแร่ธาตุที่ค่อนข้างคงรูป ที่เรียกว่า " ปุ๋ย " มีสีเทาหรือน้ำตาลเข้มเกือบดำ ไม่มีกลิ่น กากที่เหลือจากการย่อยสลายจะมีลักษณะคล้ายดินร่วนที่มีความร่วนซุยสูง มีประสิทธิภาพในการอุ้มน้ำ ดูดซึมน้ำได้ดีแลกเปลี่ยนประจุไฟฟ้ากับผิวดินได้ดีเท่ากับดินเหนียว จึงเหมาะที่จะนำปุ๋ยนี้ไปใช้ในการปรับสภาพดิน แม้ในดินทรายเมื่อนำปุ๋ยนี้ไปใส่ จะทำให้อุ้มน้ำได้ดีขึ้นหรือใช้กับดินเหนียวจะทำให้ดินร่วนซุยขึ้น และยังสามารถนำไปเป็นอาหารของพืชเพื่อบำรุงต้นไม้ได้ดี มีสารอาหารที่เป็นประโยชน์ต่อพืชคือ ไนโตรเจน ฟอสฟอรัส โปแตสเซียม ซึ่งเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ไม่ทำให้ดินเป็นกรดหรือด่าง

ข้อดี ของการกำจัดขยะมูลฝอยแบบหมักทำปุ๋ย คือ ใ้ปุ๋ยไปใช้ ตั้งโรงงานกำจัดในเขตชุมชนได้ ถ้าหากมีมาตรการป้องกันความเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อมและเหตุรำคาญประหยัดค่าขนส่ง การแยกขยะมูลฝอยก่อนหมักทำปุ๋ย จะได้เศษโลหะแก้วกลับไปทำประโยชน์ได้

ข้อเสีย ของการกำจัดขยะมูลฝอยแบบหมักทำปุ๋ย คือ ถ้าดำเนินการไม่ถูกต้องตามหลักวิชาการจะเกิดปัญหากลิ่นเหม็นเนื่องจากการย่อยสลายไม่สมบูรณ์ และสิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายในการแยกขยะมูลฝอยที่ย่อยสลายไม่ได้ เพื่อนำไปกำจัดโดยวิธีอื่น

2. การนำขยะไปเทกองกลางแจ้ง หรือการนำขยะไปทิ้งไว้ตามธรรมชาติ (Open Dump)

เทศบาลสุขาภิบาลในประเทศไทยส่วนใหญ่กำจัดขยะมูลฝอยด้วยวิธีนี้ เนื่องจากไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการฝังกลบ แต่วิธีนี้มีปัญหา เรื่องกลิ่นรบกวนรุนแรง เป็นการรบกวนผู้ที่อาศัยใกล้เคียงก่อปัญหาเกี่ยวกับทัศนียภาพ การแพร่กระจายของเชื้อโรค สัตว์แมลงต่างๆ เช่น แมลงวัน แมลงหี่ และยังพบปัญหาน้ำจากกองขยะ เกิดความเน่าเสียแก่น้ำผิวดิน น้ำใต้ดิน การจัดการกับขยะวิธีนี้เป็นวิธีเก่าแก่ที่ใช้กันอย่างแพร่หลาย คือนำขยะไปกองทิ้งไว้ในที่ดินกว้างๆ เจาะๆ แล้วปล่อยให้ย่อยสลายตามธรรมชาติ ซึ่งเป็นการกำจัดขยะที่ง่ายและลงทุนน้อยแต่ในปัจจุบันที่ดินแพงมากที่สาธารณะหรือที่รกร้างว่างเปล่ามีน้อย การนำขยะไปกองทิ้งไว้ในพื้นที่กว้างจึงไม่เหมาะสม เศษวัสดุบางอย่างในกองขยะใช้เวลานานกว่าจะย่อยสลาย เช่น โฟมไม่ย่อยสลาย กระจกติดบุค 1,000 ปี กระจกอลูมิเนียม 200- 500 ปี ถุงพลาสติก 450 ปี ก้นบุหรี่ 12 ปี ถุงเท้าขนแกะ 1ปี กระดาษ 2 - 5 เดือน ผ้าฝ้าย 1 - 5 เดือน

ข้อดี ของการกำจัดขยะโดยนำไปกองไว้กลางแจ้งแทบไม่มีเลยแต่เป็นวิธีที่ง่ายที่สุด แทบไม่ต้องลงทุนอะไรเลยถ้ามีที่ดินอยู่แล้ว การกำจัดขยะด้วยวิธีนี้ใช้ได้ผลดีต่อเมื่อชุมชนมีผู้ผลิต ขยะน้อยเท่านั้น นอกจากนี้แล้วขยะต้องเป็นวัตถุที่เผาเปื่อยไปตามธรรมชาติได้ง่าย เช่น ใบคอง เศษอาหาร เชือกกล้วย

ข้อเสีย คือ รบกวนผู้ที่อยู่ใกล้เคียง มีการแพร่กระจายเชื้อโรค ก่อเกิดปัญหามลพิษทางน้ำ ดิน อากาศ ทัศนียภาพและใช้พื้นที่มาก

3. การเผาด้วยความร้อนสูง หรือการกำจัดโดยใช้เตาเผาหรือการสร้างโรงงานเผาขยะ (Incineration)

ข้อดี คือใช้พื้นที่น้อย และสามารถนำความร้อนที่เกิดจากการเผาขยะไปใช้ประโยชน์ อื่นๆ ได้อีก เช่น ผลิตไฟฟ้า

ข้อเสีย คือ ราคาในการก่อสร้างและดำเนินการเผาสูง และยังอาจก่อให้เกิดมลพิษทางอากาศได้ การสร้างโรงงานเผาขยะ (Incineration) เป็นการเก็บขยะไปเผาในเตาเผาใน โรงงานที่จัดสร้างขึ้นโดยใช้ความร้อนสูงประมาณ 1,700 –1,800 องศาฟาเรนไฮด์ (หรือ 676 – 1,100 องศาเซลเซียส) ซึ่งจะทำให้ขยะมูลฝอยที่เผาไหม้ได้ถูกเผาอย่างสมบูรณ์กลายเป็นขี้เถ้า ทำให้ขยะลดปริมาณลงได้ถึงร้อยละ 75 – 95 การกำจัดขยะโดยวิธีนี้ช่วยลดปริมาณขยะลงได้ มาก โดยเพียงแต่นำขี้เถ้าที่เหลือจากการเผาไปทิ้งในบริเวณที่จัดไว้ต่อไป

4. การฝังกลบอย่างถูกสุขอนามัยหรือถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary Landfill)

นิยมใช้วิธีนี้กันมาก เพราะค่าใช้จ่ายต่ำ บริเวณที่มีการฝังกลบอย่างถูกสุขอนามัยจะมีการปูพลาสติกพิเศษเพื่อป้องกันน้ำชะจากกองขยะ เมื่อเทกองขยะแล้วก็จะกลบเสร็จในแต่ละวัน วิธีนี้จะสามารถลดกลิ่นรบกวน ลดการแพร่กระจายจากสัตว์น้ำ โรคต่าง ๆ ตลอดจนสามารถควบคุมน้ำจากกองขยะได้ การปรับปรุงพื้นที่ด้วยขยะ (Sanitary Landfill) เป็นวิธีกำจัดขยะที่นิยม แพร่หลายเนื่องจากสามารถกำจัดขยะ mixed refuse ได้โดยไม่ต้องคัดแยกขยะ และสามารถ ปรับปรุงพื้นที่ ให้เป็นพื้นที่ที่ดีมีประโยชน์ได้

5. การนำขยะไปทิ้งทะเล (Dumping at sea)

ตามปกติ ผิวดินของพื้นน้ำแหล่งต่าง ๆ โดยเฉพาะทะเล มหาสมุทร เป็นที่ทับถม สิ่งปฏิภูลตามธรรมชาติได้อย่างกว้างขวางอยู่แล้ว แต่เมื่อในปัจจุบันพื้นผิวโลกที่เป็นพื้นดินนั้นวัน จะมีน้อยลงและมีค่ามากขึ้น การนำขยะไปทิ้งในทะเล มหาสมุทร จึงนิยมทำกันในประเทศที่พัฒนา แล้วขยะที่นิยมนำไปทิ้งในทะเล มหาสมุทร ได้แก่ สิ่งปฏิภูลจากโรงงานอุตสาหกรรม สารพิษต่าง ๆ กากสารกัมมันตรังสีและวัสดุแข็งอื่นๆ อย่างไรก็ตามการนำขยะและสิ่งปฏิภูลไปทิ้งในทะเลก่อให้เกิด การแพร่กระจายของสารพิษเข้าสู่ระบบนิเวศน์ทางทะเล เช่น พืช และสัตว์น้ำ สถาบันป้องกัน สารพิษสิ่งแวดล้อม (Environmental Protection Agency) จึงออกกฎหมายห้ามนำสารพิษ หลายชนิดไปทิ้งในแหล่งน้ำดังกล่าว

6. การนำขยะกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ (Re-cycle and Re-use)

ขยะบางประเภทสามารถนำกลับไปใช้ประโยชน์ได้ใหม่ เช่น แก้ว กระดาษ พลาสติก โลหะต่าง ๆ วิธีนี้ช่วยลดขยะและลดการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ การนำกลับไปใช้ใหม่ (Recycle and Reuse) นับว่าเป็นผลดีทั้งในแง่เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม แต่วิธีการคัดเลือกสิ่งของที่จะนำกลับไปใช้ได้ใหม่ได้ก่อให้เกิดความล่าช้าในการขนถ่ายขยะ เกิดความสกปรกในบริเวณที่มีการคัดเลือกสิ่งของจากขยะ และผู้คัดเลือกรายนี้ก็มักได้รับเชื้อโรคจากกองขยะ

7. การนำขยะไปเป็นอาหารสัตว์ (Hog Feeding)

ขยะจำพวกเศษอาหาร ผักผลไม้ จากอาคารบ้านเรือน ร้านอาหาร ภัตตาคาร ตลาดสด นำไปเลี้ยงสัตว์ เช่น หมู วัว เป็ด ไก่ แพะ แกะ ปลา จะเป็นการลดปริมาณขยะลงได้จำนวนหนึ่ง การแยกขยะประเภทเศษอาหารเพื่อนำไปเลี้ยงสัตว์จึงนับเป็นวิธีที่สะดวกและประหยัดได้มากที่สุด แต่ข้อเสียในการนำขยะพวกเศษอาหารไปเลี้ยงสัตว์นี้ อาจทำให้เกิดอันตรายแก่สัตว์เลี้ยง และผู้ที่บริโภคสัตว์เลี้ยงขึ้นได้ ถ้าในเศษอาหารมีพวกเชื้อโรคปะปนอยู่ และถ้าจะนำเศษอาหารที่ได้ไปให้ความร้อนก่อนก็จะทำให้เกิดความปลอดภัยยิ่งขึ้น

การกำจัดขยะมูลฝอยในแต่ละวิธีต่างก็มีข้อดีข้อเสียแตกต่างกันไป ฉะนั้นควรเลือกวิธีที่เหมาะสมของแต่ละพื้นที่ โดยกระทำควบคู่กันไปทั้งการลดปริมาณขยะมูลฝอย การนำกลับไปใช้ใหม่ และการกำจัดขยะมูลฝอย

สมบัติ อุดตระกุล (2548, หน้า 36) กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่ควรได้รับการส่งเสริมให้มากกว่าการกำจัดขยะที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน คือ การลดปริมาณขยะตามแผนหรือแนวคิด 5R ได้แก่

R. 1 (Reduce) เป็นการลดปริมาณมูลฝอยที่อาจเกิดขึ้น เช่น ใช้ตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก การลดปริมาณวัสดุ (Reduce material volume) เป็นการพยายามเลือกใช้สินค้าที่บรรจุในบรรจุภัณฑ์ขนาดใหญ่ แทนบรรจุภัณฑ์ที่มีขนาดเล็ก เพื่อลดปริมาณของบรรจุภัณฑ์ที่จะกลายเป็นขยะมูลฝอย การลดความเป็นพิษ (Reduced toxicity) เป็นการเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีความเป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อมน้อยที่สุด

R. 2 (Reuse) นำขยะมูลฝอยเศษวัสดุมาใช้ใหม่หรือเป็นการใช้ซ้ำใช้แล้วใช้อีก ๆ เช่น ขวดน้ำหวานนำมาบรรจุน้ำดื่ม ขวดกาแฟที่หมดแล้วนำมาใส่น้ำตาล การนำผลิตภัณฑ์กลับมาใช้ใหม่ (Product reuse) เป็นการพยายามใช้สิ่งของต่าง ๆ หลาย ๆ ครั้ง ก่อนที่จะทิ้งหรือเลือกใช้ของใหม่

R. 3 (Repair) การนำมาแก้ไข นำวัสดุอุปกรณ์ที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งเป็นมูลฝอยมาซ่อมแซมใช้ใหม่ เช่น แก้อื้อ

R. 4 (Recycle) การหมุนเวียนกลับมาใช้ นำขยะมาแปรรูปตามกระบวนการของแต่ละประเภท เพื่อนำกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ หรือเปลี่ยนแปลงสภาพจากเดิมแล้วนำมาใช้ใหม่ เช่น พลาสติก กระดาษ ขวด โลหะต่าง ๆ ฯลฯ นำมาหลอมใหม่ นำยางรถยนต์ที่

ใช้ไม่ได้แล้วมาทำรองเท้า นำแก้วแตกมาหลอมผลิตเป็นแก้วหรือกระจกใหม่ การนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ (Material recycling) เป็นการนำวัสดุมาผ่านกระบวนการเพื่อผลิตเป็นสินค้าใหม่

R. 5 (Reject) การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่หายาก หรือวัสดุที่ใช้ครั้งเดียวแล้วทิ้ง เช่น โฟม ปฏิเสธการใช้ผลิตภัณฑ์ที่ย่อยสลายยาก หลีกเลี่ยงการใช้ที่ผลิตวัตถุดิบประสงค์

ดวงแข วิไลรัตน์ (2545, หน้า 68) ได้ดำเนินการพัฒนารูปแบบการลดปริมาณมูลฝอยแบบยั่งยืน ตำบลเกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด ได้กล่าวถึงความตระหนักของชุมชนในการลดปริมาณมูลฝอยและการแยกมูลฝอยภายหลังการพัฒนาฯ พบว่า การดำเนินกิจกรรมเพื่อลดปริมาณมูลฝอยมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และพฤติกรรมต่อการคัดแยกมูลฝอย กิจกรรมที่ทำให้คะแนนเฉลี่ยทักษะเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ประกอบด้วย กิจกรรมด้านสื่อรณรงค์ ถังแยกมูลฝอยรีไซเคิลและการอบรมประชุม พฤติกรรมการลดมูลฝอยของชุมชนมีการคัดแยกมูลฝอยทุกประเภทเพิ่มขึ้นทั้งในกลุ่มผู้อยู่อาศัย ร้านค้าและร้านอาหาร โดยเฉพาะอย่างยิ่งบ้านพักอาศัยมีการคัดแยกขยะประเภทเศษอาหารมากกว่าร้านค้าและร้านอาหารอย่างเห็นได้ชัด

แนวทางการแก้ไขปัญหามูลฝอย

1. เร่งรัด ให้ท้องถิ่น เทศบาล สุขาภิบาล ทุกแห่ง ทำแผนการจัดการขยะมูลฝอย ทั้งในระยะสั้นและระยะยาวในการดำเนินการจัดการขยะมูลฝอยตั้งแต่การเก็บรวบรวม การขนส่ง การบำบัด และการกำจัดขั้นสุดท้าย ตลอดจนการเร่งจัดหาที่ดินสำหรับใช้กำจัดขยะมูลฝอยได้อย่างเพียงพอในระยะยาว และดำเนินการให้มีการกำจัดอย่างถูกสุขลักษณะ
2. เร่งรัด ให้มีการก่อสร้างโรงงานกำจัดขยะมูลฝอยให้ได้มาตรฐานและมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมืองศูนย์กลางความเจริญในภูมิภาคและเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญ
3. ความมีนโยบายและมาตรการ ตลอดจนแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลของประเทศเพื่อเป็นกรอบให้ท้องถิ่นนำไปดำเนินการ
4. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการลดปริมาณขยะมูลฝอยที่ต้องเป็นภาระในการกำจัด
5. ส่งเสริม และสนับสนุนให้มีการนำขยะมูลฝอยกลับมาใช้ประโยชน์
6. สนับสนุน ให้มีการปลูกฝังทัศนคติ และสร้างค่านิยมของประชาชนในการร่วมมือรักษาความสะอาด โดยให้มีการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูล ในระดับประชาชนทั่วไป และในหลักสูตรการเรียนการสอน และให้มีการประชาสัมพันธ์และรณรงค์อย่างต่อเนื่องโดยสื่อทุกประเภท
7. เร่งดำเนินการปรับปรุง แก้ไข กฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับต่าง ๆ ให้เอื้ออำนวยต่อการดำเนินงานมากขึ้น รวมทั้งเข้มงวดให้มีการปฏิบัติตามกฎหมายมากขึ้นและจริงจัง

8. ในด้านขยะมูลฝอยติดเชื้อ จำเป็นต้องเร่งแก้ไขเพราะปัจจุบันปริมาณเพิ่มมากขึ้น และยังขาดการจัดการที่ถูกต้อง โดยการให้สถานพยาบาลและโรงพยาบาลทั้งรัฐและเอกชนมีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการ

9. เร่งรัดให้มีระบบการจัดการของเสียที่เป็นอันตรายจากแหล่งกำเนิดต่าง ๆ ที่ครบวงจร ตั้งแต่การเก็บ ขนส่ง บำบัดและกำจัด ทั้งนี้ควรจัดการของเสียอันตรายจากการอุตสาหกรรม และสถานพยาบาลเป็นลำดับแรก

10. รัฐหรือองค์กรท้องถิ่นสนับสนุนงบประมาณและอัตราค่าจ้างแก่หน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อการแก้ไขปัญหา

11. กำหนด ให้ผู้ก่อให้เกิดของเสียอันตรายหรือได้รับผลประโยชน์จากของเสียต้องเป็นผู้รับผิดชอบหรือเสียค่าใช้จ่ายในการแก้ปัญหาที่เกิดจากการจัดการไม่ถูกต้อง

12. ควรมีดังขยะประจำบ้าน ไม่ทิ้งขยะตามที่สาธารณะต่าง ๆ เช่น ถนน สนามหญ้า แม่น้ำลำคลอง ฯลฯ และควรมีการแยกประเภทขยะก่อนนำไปทิ้ง และแยกทิ้งลงในถังรองรับขยะมูลฝอยหลายใบ ได้แก่ ดังที่ 1 ใส่กระดาษ ดังที่ 2 ใส่เศษพลาสติก ดังที่ 3 ใส่เศษแก้วขวด ดังที่ 4 ใส่เศษโลหะอลูมิเนียม ดังที่ 5 ใส่เศษอาหาร พืช ผัก ผลไม้ ดังที่ 6 ใส่ของเสียอันตราย เช่น ถ่านไฟฉาย กระป๋องยาฆ่าแมลง ฯลฯ

บุญโยก สุขด้วง (2544, บทคัดย่อ) ศึกษาการดำเนินงานของเทศบาลเกี่ยวกับการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหารและการจำหน่ายสินค้าในที่หรือทางสาธารณะตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535(กรณีศึกษาในจังหวัดตรัง) พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 คือ นายกเทศมนตรีและพนักงานเทศบาล ขาดความรู้เกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เทศบาลตำบลขาดวัสดุอุปกรณ์ อัตราค่าจ้างคนและผู้ที่มีความรู้ความชำนาญด้านกฎหมายโดยเฉพาะ

สรุป การกำจัดขยะในท้องถิ่นจะสำเร็จลงได้ จะต้องมียุทธศาสตร์ประกอบที่สำคัญ คือ ผู้บริหารองค์กรท้องถิ่นให้ความสำคัญ มีระบบแยกขยะที่เป็นระบบครบวงจร มีโรงงานแปรรูปขยะหรือผู้รับซื้อขยะรีไซเคิล และที่สำคัญที่สุดคือ มีความร่วมมือของประชาชนในชุมชนร่วมกันกำจัดขยะอย่างจริงจังเป็นรูปธรรมต่อเนื่องและยั่งยืน

สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย (2545, หน้า 59) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ประชาชนต้องร่วมมือกับภาครัฐ หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ วางแผนปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และติดตามประเมินผล ซึ่งกลุ่มเป้าหมายหรือชุมชนจะเป็นผู้รับโอกาสและใช้โอกาสนี้แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิด แก้ไขปัญหาตามความต้องการของชุมชน

สถาบันดำรงราชานุภาพ (2540, หน้า 99 -100) ระบุข้อมูลการสังเกตการจากพื้นที่เป้าหมาย ในส่วนมุมมองของประชาชนว่า แม้ว่าประชาชนบางส่วนสนใจให้ความร่วมมือในการแยกประเภทของมูลฝอย แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจ ในความแตกต่างหรือเกิดความสับสนระหว่างมูลฝอยเปียกและมูลฝอยแห้งอยู่เป็นจำนวนมาก ประชาชนบางส่วนมีการแยกมูลฝอยที่สามารถรีไซเคิลได้ออกจากมูลฝอยอื่นๆ เพื่อเก็บไว้ขายเองอยู่แล้ว โดยมีสามล้อหรือซาเล้งและรถยนต์กระบะ ไปรับซื้อถึงบ้าน และมีประชาชนจำนวนไม่น้อยที่ไม่ทราบว่ามีมูลฝอยที่ตนทิ้งไปนั้น จะสามารถนำมารีไซเคิลได้หรืออาจไม่ให้ความสนใจหรือไม่ตระหนักในความสำคัญของการแยกประเภทมูลฝอย จึงยังคงทิ้งขยะมูลฝอยที่สามารถนำมารีไซเคิลได้ปะปนมากับมูลฝอยอื่นๆ

นอกจากนี้ ผลสรุปจากการระดมสมองของประชาชนในเรื่องการแยกประเภทขยะมูลฝอยก่อนนำทิ้ง สรุปได้ดังนี้

1. การแยกประเภทมูลฝอย ควรมุ่งเน้นการเสริมสร้างความร่วมมือของบุคคลและองค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งหมด
2. การประชาสัมพันธ์เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจตลอดจนจิตสำนึกของประชาชนในการแยกประเภทมูลฝอย จะต้องกระทำอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง รวมทั้งรูปแบบของสื่อที่ใช้ควรหลากหลายแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายเพื่อกระตุ้นและจูงใจให้ประชาชนทุกกลุ่มร่วมมือในการแยกประเภทมูลฝอยอย่างจริงจังและต่อเนื่องสม่ำเสมอ
3. ควรมีการรณรงค์ให้ประชาชนและอบต.มีส่วนร่วมรับผิดชอบกับการแก้ปัญหามูลฝอยในเขตเมืองด้วย
4. ควรมีมาตรการทางกฎหมายที่จะช่วยเสริมสร้างให้การแยกประเภทมูลฝอยดำเนินการได้ด้วยดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมาตรการจากส่วนกลาง เพื่อเป็นมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ เช่น การจัดเก็บค่าธรรมเนียม การกำหนดช่วงราคาต่อเดือน เป็นต้น

จากการทบทวนวรรณกรรมย้อนมาให้เห็นว่า ปัญหาขยะสามารถจะลดลงได้หากมีการจัดการที่ดี ซึ่งในที่นี้หมายถึงการป้องกันปัญหาที่ต้นเหตุ คือการลดปริมาณขยะด้วยการคัดแยกก่อนทิ้งเพื่อให้ขยะบางประเภทได้กลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ อันจะส่งผลให้เหลือขยะที่ต้องทิ้งจริงๆ น้อยลง และความสำเร็จของการคัดแยกขยะนี้ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนในฐานะที่เป็นผู้ผลิตและผู้ทิ้งขยะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยประชาชนแกนนำหมู่บ้านปากคลองบางคู้องค์กรท้องถิ่นหรือ อบต.บางคู และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวีง ต้องร่วมมือกัน ในการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผนปฏิบัติงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และคิดคามประเมินผลในการจัดการขยะของชุมชน ซึ่งชุมชนบ้านปากคลองบางคู

จะเป็นผู้รับโอกาสและใช้โอกาสนี้แสดงออกถึงความรู้สึกนึกคิดแก้ไขปัญหาคตามความต้องการของชุมชน ในการจัดการขยะบริเวณบ้านเรือนและคลองบางคู ซึ่งในการมีส่วนร่วมของชุมชนบ้านปากคลองบางคูในการจัดการขยะ ควรจะต้องมีกระบวนการดังนี้

1. ร่วมรับรู้สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รับรู้ถึงวิธีการจัดการเพื่อแก้ไขปัญหาคผลกระทบของปัญหาและป้องกันปัญหา ซึ่งในกระบวนการนี้ สื่อ ข้อมูลข่าวสาร วิธีการเผยแพร่หรือเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและแหล่งข้อมูลข่าวสารเป็นสิ่งที่สำคัญ

2. ร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการรับรู้ข้อมูล เมื่อเกิดความคิดแล้วย่อมเป็นช่องทางที่จะให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นวิธีการที่จะนำไปสู่การแก้ไขปรับปรุง

3. ร่วมดำเนินการและร่วมรับผิดชอบตามชุมชนที่แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการแก้ไขปัญหาค

4. ร่วมติดตามตรวจสอบความเข้มแข็งและความต่อเนื่องในการดำเนินการต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชน ในการติดตามตรวจสอบว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัญหาและอุปสรรค

กำหนดกรอบแนวทางการจัดการขยะในชุมชนบ้านปากคลองบางคู ดังนี้

1. วิธีการทิ้งขยะให้ปลอดภัยต่อสุขภาพโดยทิ้งขยะให้ลงถึงทุกครั้งไม่ทิ้งลงบนถนน สถานที่สาธารณะ ท่อระบายน้ำ แม่น้ำลำคลอง เพราะเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค ก่อมลพิษทางน้ำและทางอากาศ

1.1. แยกขยะทั่วไปออกจากเศษอาหาร ผัก ผลไม้ ซึ่งสามารถนำไปทำปุ๋ยหมักได้ ส่วนเศษอาหารนำไปเลี้ยงสัตว์

1.2. คัดแยกขยะประเภทที่ใช้ได้ นำมาใช้ต่อได้อีก (Reuse) เช่น กระดาษ หนังสือพิมพ์ กระดาษสำนักงาน ขวดแก้ว ขวดพลาสติก ถังพลาสติกหูหิ้ว

1.3. แยกขยะเพื่อให้โรงงานนำไปผลิตหมุนเวียนกลับมาใช้อีก (Recycle) เช่น กระดาษ หนังสือพิมพ์ กระป๋อง ขวด พลาสติก เหล็ก และยังนำไปขายเป็นการเพิ่มรายได้อีกด้วย

1.4. ขยะมูลฝอยประเภทหลอดไฟฟ้า แก้วแตก ขงมีคม ควรห่อกระดาษให้มีชนิดก่อนทิ้ง แล้วเขียนข้อความว่า "อันตรายของแตก" เพื่อให้พนักงานเก็บขนรู้ว่า เป็นขยะอันตราย

1.5. ไม่กำจัดขยะโดยวิธีการเผา เพราะจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะประเภท "ของเสียอันตราย" ห้ามเผาโดยเด็ดขาด

2. การร่วมมือกันของชุมชนในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองบางคู โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำจัดขยะมูลฝอย เศษใบไม้กิ่งไม้ และวัชพืชริมคลองบางคู

ความรู้ เจตคติ การปฏิบัติ และแนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

ความรู้ คือพลังอำนาจ และเป็นสิ่งที่มีความสำคัญสำหรับองค์กรซึ่งสามารถได้รับความรู้จากแหล่งต่างๆ ทั้งสภาพภายนอกและสภาพภายในองค์กร วิธีการสร้างความรู้มี 4 รูปแบบ คือ

1. รูปแบบของการถ่ายทอดความรู้จากบุคคลหนึ่งไปยังอีกบุคคล เช่น ความสัมพันธ์ของหัวหน้าครอบครัว กับสมาชิกในครอบครัว

2. รูปแบบของความรู้ที่เกิดจากการรวบรวมความรู้แบบ Explicit แต่เป็นการสร้างความรู้ที่ค่อนข้างดีวงจำกัดสำหรับการสร้างความรู้ใหม่เนื่องจากจะเป็นการมุ่งไปสิ่งที่มีอยู่แล้ว

3. การสร้างความรู้ที่เกิดขึ้นเมื่อมีบุคลากรนำเอาความรู้ที่มีอยู่มาใช้ในองค์กร และสร้างความรู้ใหม่ ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อองค์กร

4. การสร้างความรู้ที่เกิดขึ้น โดยการที่บุคลากรในองค์กรแสวงหาความรู้ใหม่ ๆ ให้กับตนเองเพื่อเพิ่มพูนความรู้ให้กับตนเอง

การเรียนรู้ เป็นวิธีที่จะนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ๆ เป็นการเรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นจริงในการทำงานและหาแนวทางแก้ไขปัญหา ซึ่งการเรียนรู้เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ความรู้ ความชำนาญของแต่ละบุคคล ซึ่งสมการของการเรียนรู้คือ " การเรียนรู้ = ความรู้ที่มีอยู่ + การตั้งคำถาม"

บลูม (1975, หน้า 65 – 197) ได้กล่าวถึง พฤติกรรมว่าเป็นกิจกรรมทุกประเภทที่มนุษย์กระทำอาจเป็นสิ่งสังเกตได้หรือไม่ได้และพฤติกรรมดังกล่าวนี้ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ

1. พฤติกรรมด้านความรู้ (Cognitive domain)
2. พฤติกรรมด้านเจตคติ (Affective domain)
3. พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ (Psychomotor domain)

พฤติกรรมด้านความรู้

พฤติกรรมด้านความรู้ เป็นกระบวนการทางด้านสมอง ความสามารถทางด้านสติปัญญาที่เกี่ยวข้องกับ การรับรู้ การจำข้อเท็จจริงต่างๆรวมทั้งการพัฒนาความสามารถ และทักษะทางสติปัญญา การใช้ความคิด วิเคราะห์ญาณเพื่อประกอบการตัดสินใจ จัดจำแนกได้ตามลำดับขั้นจากง่ายไปยาก ดังนี้

1. ความรู้ (Knowledge) เป็นพฤติกรรมขั้นต้นเกี่ยวกับความจำได้ หรือระลึกได้
2. ความเข้าใจ (Comprehension) เป็นพฤติกรรมที่ต่อเนื่องมาจากความรู้ คือจะต้องมีความรู้มาก่อนถึงจะเข้าใจได้ ความเข้าใจนี้จะแสดงออกมาในรูปของการแปลความ ตีความและคาดคะเน โดยการ

2.1. การนำไปใช้ (Application) เป็นการนำเอาวิชาการ ทฤษฎี กฎเกณฑ์และแนวคิดต่างๆไปใช้

2.2. การวิเคราะห์ (Analysis) เป็นขั้นที่บุคคลมีความสามารถ และมีทักษะในการจำแนกเรื่องราวที่สมบูรณ์ใดๆ ออกเป็นส่วนย่อยและมองเห็นความสัมพันธ์อย่างแน่ชัดระหว่างส่วนประกอบที่รวมเป็นปัญหา หรือสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

2.3. การสังเคราะห์ (Synthesis) เป็นความสามารถของบุคคล ในการรวบรวมส่วนย่อยต่างๆ เข้าเป็นส่วนรวมที่มีโครงสร้างใหม่ มีความชัดเจน และมีคุณภาพสูงขึ้น

2.4. การประเมินผล (Evaluation) เป็นความสามารถของบุคคลในการวินิจฉัย ติราคาของสิ่งของต่างๆ โดยมีกฎเกณฑ์ที่ใช้ช่วยประเมินค่านี้ อาจเป็นกฎเกณฑ์ที่บุคคลสร้างขึ้นมา หรือมีอยู่แล้วก็ตาม

พฤติกรรมด้านเจตคติ

เจตคติเป็นกระบวนการทางด้านจิตใจ อารมณ์ความรู้สึก ความสนใจ เจตคติ การให้คุณค่า การปรับปรุงค่านิยม การแสดงคุณลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ รวมไปถึงความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่างๆ กัน จะบอกแนวโน้มของบุคคลในการกระทำพฤติกรรม ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบอื่นๆ ด้วย ซึ่งได้แบ่งขั้นตอนการเกิดพฤติกรรมด้านเจตคติ ได้ดังนี้

1. การรับหรือการให้ความสนใจ (Receiving or Attending) เป็นขั้นที่บุคคลถูกกระตุ้นให้ทราบว่าเหตุการณ์ หรือสิ่งเร้าบางอย่างเกิดขึ้นและบุคคลนั้นมีความยินดี หรือมีภาวะจิตใจพร้อมที่จะรับ หรือให้ความสนใจต่อสิ่งเร้านั้น ในการยอมรับนี้ประกอบด้วย ความตระหนัก ความยินดีที่ควรรับ และการเลือกรับ

2. การตอบสนอง (Responding) เป็นขั้นที่บุคคลถูกจูงใจ ให้เกิดความรู้สึกผูกมัดต่อสิ่งเร้า เป็นเหตุให้บุคคลพยายามทำให้เกิดปฏิกิริยาตอบสนอง พฤติกรรมขั้นนี้ประกอบด้วย ความยินยอม ความเต็มใจ และความพอใจที่จะตอบสนอง

3. การให้ค่านิยม (Valuing) เป็นขั้นที่บุคคลมีปฏิกิริยาซึ่งแสดงให้เห็นว่า บุคคลนั้นยอมรับว่าเป็นสิ่งที่มีคุณค่าสำหรับตนเองและได้นำไปพัฒนาเป็นของตนเองอย่างแท้จริง พฤติกรรมขั้นนี้ส่วนมากใช้คำว่า "ค่านิยม" ซึ่งการเกิดค่านิยมนี้ประกอบด้วย การยอมรับ ความชอบและการผูกมัดค่านิยมเข้ากับตนเอง

4. การจัดกลุ่มค่า (Organization) เป็นขั้นที่บุคคลจัดระบบของค่านิยมต่างๆ ให้เข้ากลุ่ม โดยพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างค่านิยมนั้น ในการจัดกลุ่มนี้ประกอบด้วย การสร้างแนวความคิดเกี่ยวกับค่านิยม และการจัดระบบของค่านิยม

5. การแสดงลักษณะตามค่านิยมที่ยึดถือ (Characterization by a Value or Complex) พฤติกรรมขั้นนี้ถือว่า บุคคลมีค่านิยมหลายชนิด และจัดอันดับของค่านิยมเหล่านั้นจากดีที่สุุดไปถึงน้อยที่สุด พฤติกรรมเหล่านี้จะเป็นตัวคอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ซึ่งพฤติกรรมในขั้นนี้ประกอบด้วย การวางแนวทางของการปฏิบัติและการแสดงลักษณะที่จะปฏิบัติตามแนวทางที่กำหนด

พฤติกรรมด้านการปฏิบัติ

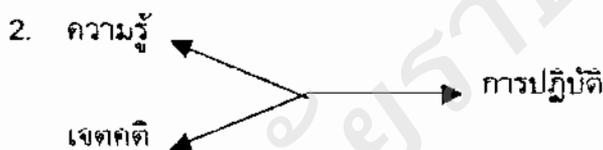
พฤติกรรมด้านการปฏิบัตินี้ เป็นการใช้ความสามารถที่แสดงออกทางร่างกายรวมทั้งพฤติกรรมที่แสดงออกและสังเกตได้ เป็นพฤติกรรมขั้นสุดท้ายที่บุคคลปฏิบัติออกมาโดยมีด้านความรู้ และด้านเจตคติ เป็นตัวช่วยให้เกิดพฤติกรรมด้านการปฏิบัติที่ถูกต้อง แต่กระบวนการในการจะก่อให้เกิดพฤติกรรมนี้ ต้องอาศัยระยะเวลาและการตัดสินใจหลายขั้นตอน แต่นักวิชาการเชื่อว่ากระบวนการทางการศึกษาจะช่วยให้เกิดพฤติกรรมการปฏิบัติได้

ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ (Knowledge) เจตคติ (Attitude) และการปฏิบัติ (Practice)

ชาร์ท (Schwartz, 1975, pp. 28 – 31) ได้ศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมที่เกิดจากการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน คือ ความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ เจตคติ และการปฏิบัติ สามารถสรุปรูปแบบของความสัมพันธ์ได้ เป็น 4 ลักษณะคือ

1. ความรู้ ↔ เจตคติ ↔ การปฏิบัติ

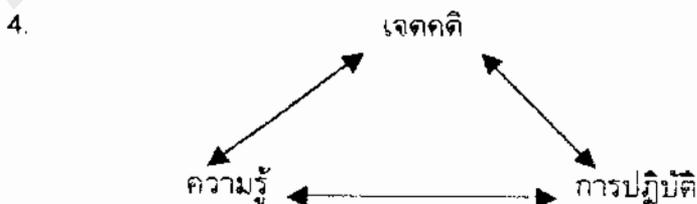
เจตคติเป็นตัวกลางที่ทำให้เกิดความรู้และการปฏิบัติ ดังนั้นความรู้มีความสัมพันธ์กับเจตคติ และเจตคติมีผลต่อการปฏิบัติ

ความรู้และเจตคติมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ทำให้เกิดการปฏิบัติตามมา

ความรู้และเจตคติต่างกัน ทำให้เกิดการปฏิบัติได้ โดยที่ความรู้และเจตคติไม่จำเป็นต้องสัมพันธ์กัน

ความรู้มีผลต่อการปฏิบัติทั้งทางตรงและทางอ้อม สำหรับทางอ้อมนั้นมีเจตคติเป็นตัวกลางทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาได้

จากรูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมการเรียนรู้ พบว่า พฤติกรรมแต่ละด้านส่งผลทำให้เกิดการปฏิบัติตามมาในตอนสุดท้าย ซึ่งเป็นการกระทำของสิ่งมีชีวิตที่สามารถวัดหรือสังเกตได้

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับเจตคติ

เจตคติเป็นความเชื่อ ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งต่าง ๆ เช่น บุคคล สิ่งของ การกระทำ สถานการณ์และอื่น ๆ รวมทั้งท่าทีที่แสดงออกที่มุ่งถึงสถานภาพของจิตใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ราชบัณฑิตยสถาน (2525, หน้า 395) ให้ความหมายทัศนคติว่าเป็นคำสมาสระหว่างคำว่า ทัศนะ ซึ่งแปลว่าความเห็น กับคำว่าคติ ซึ่งแปลว่าแบบอย่าง หรือลักษณะ เมื่อรวมกันเข้าจึงแปลว่า ลักษณะของความเห็น ซึ่งหมายถึงความรู้สึกส่วนตัวที่เห็นด้วยต่อเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง

ประภาเพ็ญ สุวรรณ (อ้างถึงในเครือวัลย์ สงวนดี, 2538, หน้า 12) ให้ความหมายของทัศนคติว่าเป็นความคิดเห็น ซึ่งมีอารมณ์เป็นส่วนประกอบ เป็นส่วนพร้อมที่จะมีปฏิกริยาเฉพาะอย่างต่อสถานการณ์ภายนอก

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (อ้างถึงในเครือวัลย์ สงวนดี, 2538, หน้า 12) ให้ความหมายของทัศนคติว่า หมายถึงความพร้อมในการกระทำของบุคคลต่อสิ่งใด บุคคลใด ความพร้อมดังกล่าวของบุคคลเห็นได้จากพฤติกรรมที่บุคคลแสดงต่อสิ่งนั้นว่า ชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย

ธีระพร อุวรรณโณ (2533, หน้า 361 – 420) ชี้ว่าความหมายดั้งเดิมของทัศนคติหมายถึง ท่าทางของคน (A person's bodily position or posture) และบางครั้งยังมีการใช้คำนี้ในความหมายเช่นนี้ แต่ในทางสังคมศาสตร์ยุคปัจจุบัน คำๆ นี้มักจะใช้ในความหมายที่ว่า เป็นท่าทางของจิตใจคน (posture of the mind) มากกว่าของร่างกาย

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า เจตคติหรือทัศนคติ (Attitude) เป็นคำๆ เดียวกันหมายถึง ความรู้สึกนึกคิดด้วยความคิดของบุคคล หรือความรู้สึกเห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย หรือท่าทีที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ได้รับ ได้พบเห็น หรือรับทราบซึ่งก่อให้เกิดความรู้สึกทางอารมณ์ว่าชอบหรือไม่ชอบ เจตคติเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ ไม่ใช่สิ่งที่ติดตัวมาแต่กำเนิด และมีแนวโน้มที่จะทำการตอบสนองต่อสิ่งนั้น ซึ่งอาจจะเป็นไปในทางสนับสนุนหรือปฏิเสธก็ได้

องค์ประกอบของเจตคติ

การจัดองค์ประกอบของเจตคติเป็น 3 องค์ประกอบ (ดวงเดือน พันธุมนาวิน อ้างถึงใน ณัฐสุดา สุจินันท์กุล, 2541, หน้า 51)

1. ความรู้เชิงประเมินค่า (Cognitive Component) หมายถึง การที่บุคคลมีความรู้เกี่ยวกับสิ่งหนึ่งสิ่งใดว่าดีมีประโยชน์ หรือเลวมากน้อยเพียงใด จัดเป็นองค์ประกอบที่เป็น

ต้นกำเนิดของเจตคติของบุคคลต่อสิ่งต่างๆ ดังนั้น หากบุคคลมีความรู้เชิงประเมินค่าต่อสิ่งต่างๆ ไม่สมบูรณ์ หรืออาจมีความรู้ที่ผิด จะทำให้เกิดอคติหรือความลำเอียงและอาจทำให้เกิดผลเสียหายต่อผู้ยึดถือหรือส่วนรวมได้มาก

2. ความรู้สึกพอใจ (Affective Component) หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลในลักษณะที่ชอบหรือไม่ชอบ พอใจหรือไม่พอใจต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใด ส่วนใหญ่แล้วความรู้สึกพอใจของบุคคลต่อสิ่งหนึ่ง จะเกิดโดยอัตโนมัติและสอดคล้องกับความรู้เชิงประเมินค่าต่อสิ่งนั้นด้วย จัดเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเจตคติ

3. ความพร้อมกระทำ (Action Tendency Component) หมายถึง การที่บุคคลมีความพร้อมที่จะช่วยเหลือ สนับสนุน ส่งเสริม ทะนุบำรุง สิ่งที่เขาชอบพอใจ และพร้อมที่จะทำลายหรือเพิกเฉยต่อสิ่งที่เขาไม่ชอบหรือไม่พอใจ องค์ประกอบนี้ยังคงอยู่ในจิตใจของบุคคล และยังไม่ปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรม ความพร้อมกระทำจะปรากฏออกมาเป็นพฤติกรรมหรือไม่ย่อมขึ้นอยู่กับลักษณะอื่นๆ ของบุคคลและสถานการณ์

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคม

“การเรียนรู้” เป็นกระบวนการจิตวิทยาพื้นฐานของบุคคล เพราะถ้าปราศจากซึ่งการเรียนรู้แล้ว บุคคลจะไม่สามารถมี ความจำ ความคิด หรือการเรียนรู้

แบนดูรา (Bandura, 1986) ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรม แนวคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมกล่าวว่า พฤติกรรมไม่ได้เกิดและเปลี่ยนแปลงไปเนื่องจากปัจจัยทางสภาพแวดล้อมเพียงอย่างเดียว ต้องมีปัจจัยส่วนบุคคล (ปัญญา ชีวภาพ และสิ่งภายในอื่น ๆ) ร่วมด้วยในลักษณะที่กำหนดซึ่งกันและกัน กับปัจจัยทางด้านพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม เป็นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของบุคคล สภาพแวดล้อม ความคาดหวัง ความเชื่อ อารมณ์ และความสามารถทางปัญญาของบุคคลนั้น จะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงโดยอิทธิพลทางสังคม ที่ให้ข้อมูลและกระตุ้นการสนองตอบทางอารมณ์โดยการผ่านตัวแบบการสอน และการชักจูงทางสังคม Bandura เน้นแนวคิด 3 ประการ คือ

1.แนวคิดการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) ประกอบด้วย กระบวนการตั้งใจ กระบวนการเก็บจำ กระบวนการกระทำ และกระบวนการจูงใจ

2.แนวคิดการกำกับตนเอง (Self-Regulation) ประกอบด้วย กระบวนการสังเกตตนเอง กระบวนการตัดสินใจ และกระบวนการแสดงปฏิกิริยาต่อตนเอง

3.แนวคิดการรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self – Efficacy) มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง ประกอบด้วย ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ การใช้ตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่มีความซับซ้อนและได้รับผลกรรมที่พึงใจ การใช้คำพูดชักจูง และการกระตุ้นทางอารมณ์ในทางลบหรือบวก

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาความรู้ของประชาชนในพื้นที่บ้านปากคลองบางคู้เกี่ยวกับความรู้เรื่องขยะ โดยใช้ทฤษฎี ของชาร์ท (Schwartz, 1975, pp.28 – 31) ที่ได้ศึกษาถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของพฤติกรรมด้านความรู้ ที่มีผลต่อพฤติกรรมปฏิบัติ โดยนำมาใช้ในการศึกษาระยะที่1(R1) เพื่อให้เกิดพฤติกรรมตามทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมของ Bandura ในการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทที่ 3

สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยและพัฒนา (Research and Development : R & D) โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการพัฒนาเพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองต่อการพัฒนางานบริการด้านกิจกรรมในชุมชนของศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลกำแพง ตามเกณฑ์การประเมินรับรองมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชนจังหวัดลพบุรี ปี 2548 ด้านบริการกิจกรรมในชุมชน ภายใต้กรอบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของนักวิชาการ นักพัฒนา และชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนในการมีส่วนร่วมดูแลสิ่งแวดล้อมของประชาชน และเป็นแนวทางในการแสวงหาแนวทางการพัฒนาในการวิจัยระยะที่ 2 ต่อไปโดยนำเสนอเป็น 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. คำถามการวิจัย
  2. วัตถุประสงค์การวิจัย
  3. วิธีดำเนินการวิจัย
  4. สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี
    - 4.1. สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ
    - 4.2. สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะตามแนวทาง 5 R
    - 4.3. สภาพการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการจัดการขยะ
    - 4.4. สภาพการมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะ
  5. ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี
  6. สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา อุปสรรค ความต้องการในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอกำแพง จังหวัดลพบุรี
- ซึ่งแต่ละขั้นตอนมีรายละเอียดดังนี้

คำถามการวิจัย

1. สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางคู จังหวัดลพบุรี ปัจจุบันเป็นอย่างไร
2. ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางคู จังหวัดลพบุรี คืออะไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

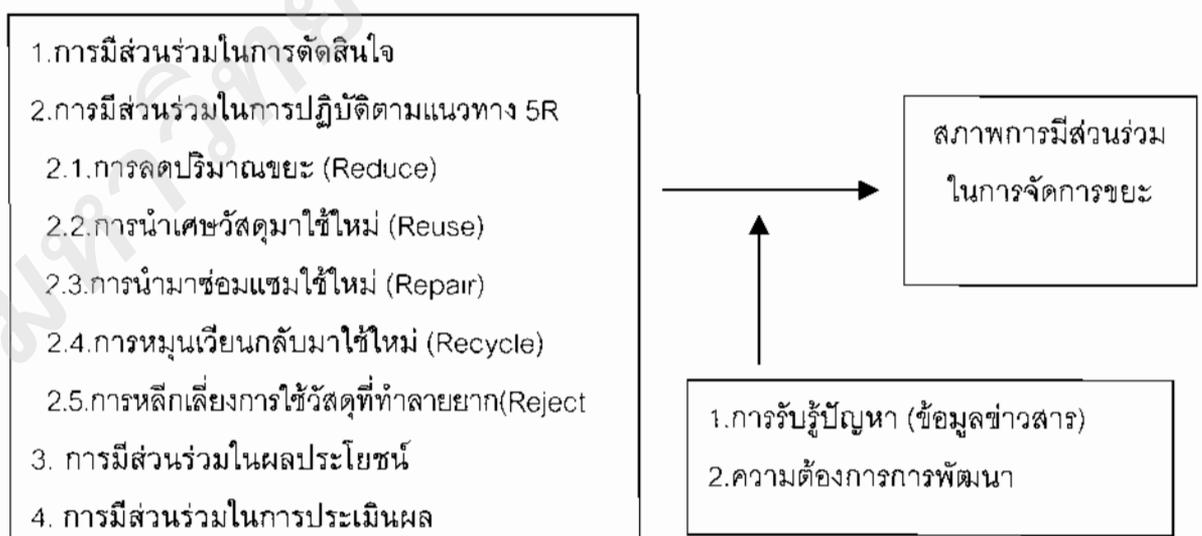
1. เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางคู จังหวัดลพบุรี
2. เพื่อศึกษาปัญหา และความต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางคู จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 1 (R1) เป็นการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมุ่งที่จะศึกษาสภาพการมีส่วนร่วม ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู จึงได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

1.กรอบแนวคิดการวิจัย

ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูโดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรชุมชนบ้านปากคลองบางคู อบต.บางคูและศูนย์สุขภาพชุมชนรพ.ทำวุ้ง ในการร่วมมือกันจัดการขยะของชุมชนตนเองภายใต้กรอบของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้านของปารีชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 142 –144) ดังนี้

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1. ประชากรหลัก ได้แก่ ประชาชนในบ้านปากคลองบางคู ที่เป็นตัวแทนครอบครัวบ้านปากคลองบางคู จำนวน 156 หลังคาเรือน ๆ ละ 1 คน รวม 156 คน

กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรยามาเน(Yamane Tora, 1973)
$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำนวน 116 คน และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) โดยวิธีการจับสลากจากตัวแทนครอบครัว

2. ประชากรผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการสาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชน รพ.ท่าม่วง ที่รับผิดชอบ หมู่ 11 ตำบลบางคู จำนวน 2 คน ผู้แทนจากอบต.บางคู จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1. การศึกษาจากเอกสาร เป็นการรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ ดังนี้

3.1.1. แผนงาน/โครงการของ อบต.บางคู เกี่ยวกับการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการขยะในชุมชนบ้านปากคลองบางคู

3.1.2. บริบทชุมชนบ้านปากคลองบางคูเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของชุมชน สภาพแวดล้อมทางกายภาพ สภาพเศรษฐกิจ อาชีพ รายได้ สภาพทางสังคม วิถีชีวิตและภูมิปัญญาชาวบ้าน วัฒนธรรม ประเพณี การรวมกลุ่มผู้นำชุมชน จุดแข็งจุดอ่อนของชุมชน

3.1.3. รายงานวิจัย และเอกสารวิชาการที่เกี่ยวข้องโดยตรง กับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะเพื่อลดปริมาณขยะเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ถึงแนวทางการดำเนินการ ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไขโดยให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ และทำให้การมีส่วนร่วมของประชาชนบรรลุตามวัตถุประสงค์

3.1.4. เอกสารสรุปผลการศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ในกลุ่มผู้นำชุมชนของนักศึกษาหลักสูตรยุทธศาสตร์การพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ในระหว่างวันที่ 8 – 10 มกราคม 2548

3.2. แบบสอบถามประชาชนที่เป็นตัวแทนของครอบครัวบ้านปากคลองบางคูหมู่ 11 ตำบลบางคู ตามประเด็นที่กำหนดไว้เกี่ยวกับ สภาพปัจจุบันในการกำจัดขยะของชุมชน การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ปัญหาอุปสรรคของความร่วมมือของชุมชนในการคัดแยกขยะ แนวทางแก้ไข ความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการกำจัดขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู

3.3. สังเกตพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในการกำจัดขยะของชุมชนขณะเก็บข้อมูลในพื้นที่

3.4. การประชุมประชาคมหมู่บ้านของตัวแทนครอบครัวบ้านปากคลองบางคู และการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลท่าม่วงที่เป็นผู้รับผิดชอบพื้นที่บ้านปากคลองบางคู จำนวน 2 คน ผู้แทน อบต.บางคู จำนวน 2 คน และแกนนำ

ชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 8 คน (ดังปรากฏรายชื่อในภาคผนวก ค) เกี่ยวกับสภาพปัญหาการกำจัดขยะความร่วมมือของชุมชน และความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของชุมชน

4.การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

การสร้างแบบสอบถามในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้นำทฤษฎีที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ แนวทางการกำจัดขยะตามแนวทาง 5R ของสมบัติ อุดตระกุล (2548, หน้า 36) และกรอบการมีส่วนร่วมของปารีชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 142) มาเป็นกรอบแนวทางการสร้างเครื่องมือ โดยแบ่งออกเป็น 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันในการกำจัดขยะตามกรอบแนวทางการกำจัดขยะตามแผนแนวคิด 5 R ได้แก่

- 1.1.การลดปริมาณขยะ (Reduce)
- 1.2.การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ (Reuse)
- 1.3.การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ (Repair)
- 1.4.การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)
- 1.5.การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุทำลายยาก (Reject)

ซึ่งมีลักษณะเป็นแบบจัดอันดับคุณภาพ (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

ตอนที่ 2 แบบสอบถามสภาพปัจจุบันการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะ ได้แก่

- 2.1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
- 2.2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ
- 2.3.การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
- 2.4.การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

โดยมีลักษณะเป็นแบบจัดอันดับคุณภาพ (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด

เกณฑ์การให้คะแนน ตอนที่ 1 และ ตอนที่ 2 กำหนดค่าคะแนนโดยรวมหรือรายข้อ โดยใช้ค่าเฉลี่ย ของเบสท์ (Best ,1963,p.267) กำหนดเกณฑ์ดังนี้

ค่าเฉลี่ย	ระดับคะแนนปฏิบัติ
ค่าเฉลี่ย 4.50 - 5.00 หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ย 3.50 - 4.49 หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ย 2.50 - 3.49 หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ย 1.50 - 2.49 หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ย 1.00 - 1.49 หมายถึง	น้อยที่สุด

ตอนที่ 3 แบบสอบถามปัญหาและความต้องการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่มีลักษณะเป็น
คำถามปลายเปิด

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างและหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

1. ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการมีส่วนร่วม
2. ศึกษาเกณฑ์และวิธีการสร้างเครื่องมือจากเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
กับการพัฒนาการมีส่วนร่วม
3. สร้างแบบสอบถามตามกรอบของการวิจัย
4. ตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือ โดยการหาดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index
: of Item – Objective Congruent) โดยการพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

เห็นด้วยว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้ 1 คะแนน

ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้ 0 คะแนน

ไม่เห็นด้วยว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้ -1 คะแนน

ซึ่งข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5-1.0 คัดเลือกไว้ใช้ได้ แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอให้
ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ตรวจสอบแก้ไขเพื่อดูความถูกต้องตลอดจนความเที่ยงตรง (validity) ของข้อคำถาม
กับกรอบเนื้อหา ผลการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือดังกล่าวของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในภาพรวม
แบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า 0.5 (ค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6 – 0.8)
และได้นำข้อคำถามที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.5 จำนวน 2 ข้อ มาปรับปรุงแก้ไขตาม
ข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

5. นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับชุมชนตำบลบางคูที่ไม่ใช่
กลุ่มตัวอย่าง (หมู่ 12 บ้านปากคลองบางคู) จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือค่าความ
เที่ยง(reliability) แล้วทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา
(alpha coefficient)โดยวิธีครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.82

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

5.1.เตรียมการประสานงานกับแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคูและศูนย์สุขภาพ
ชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง เพื่อขอความร่วมมือกำหนดวัน เวลา สถานที่ ในการเก็บข้อมูล

5.2. ร่วมสังเกตการณ์การประชุมประชาคมบ้านปากคลองบางคู ในวันที่ 10 สิงหาคม
2548 ซึ่งเป็นการประชุมตัวแทนครอบครัวและแกนนำหมู่บ้าน จำนวน 116 คน เพื่อสำรวจ
สภาพชุมชน และสังเกตพฤติกรรมกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

5.3.ร่วมประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์และประโยชน์ในการวิจัย ณ ลานต้นสะตือ ซึ่งชุมชน
ใช้เป็นสถานที่ประชุมกองทุนหมู่บ้าน ในวันที่ 10 มีนาคม 2549 เวลา 09.30 น. – 11.00 น.โดย
ผู้วิจัยแจกแบบสอบถาม อธิบายข้อคำถามรายข้อพร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ซักถาม เก็บรวบรวม

แบบสอบถาม ออกเก็บรวบรวมข้อมูลตามแบบสอบถาม โดยผู้วิจัยลงพื้นที่สัมภาษณ์ประชากรที่ไม่ได้มาร่วมประชุมในระหว่างวันที่ 11 – 16 มีนาคม 2549 รวมระยะเวลาในการเก็บข้อมูล 7 วัน

ภาพ 2 การประชุมชี้แจงวัตถุประสงค์การวิจัยและเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

6.วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

1. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา คำนวณค่าสถิติพื้นฐานด้วยค่าสถิติพื้นฐาน ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน กำหนดเกณฑ์ที่สมควรได้รับการพัฒนา คือคะแนนปฏิบัติของการมีส่วนร่วมระดับปานกลาง ระดับน้อย และระดับน้อยที่สุด

2. วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการวิเคราะห์เนื้อหา สรุปประเด็นสำคัญเกี่ยวกับสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูตามกรอบแนวคิดการวิจัย

สภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบ้านไร่ จังหวัดลพบุรี

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู โดยกำหนดประเด็นตามกรอบของการมีส่วนร่วม 4 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ

1.1.การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร สภาพทั่วไปของบ้านปากคลองบางคู จากรายงานการศึกษาวิชาการเผยแพร่และถ่ายทอดยุทธศาสตร์การพัฒนา ในพื้นที่บ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู ของคณะนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี สาขายุทธศาสตร์การพัฒนา ในระหว่างวันที่ 8-10 มกราคม 2548 (2548,หน้า15) พบว่า การดำเนินการพัฒนาของบ้านปากคลองบางคูเป็นรายกิจกรรมแต่ยังไม่มีกำหนดแผนและกิจกรรมของหมู่บ้าน จุดแข็ง

ของชุมชนคือมีผู้นำ/แกนนำชุมชนที่เข้มแข็ง เป็นชุมชนระบบเครือข่ายและจุดอ่อนของชุมชนที่พบคือ ไม่ได้ทำแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม

1.2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู เปรียบเทียบค่าความถี่ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานและระดับของการมีส่วนร่วม ซึ่งกำหนดให้การมีส่วนร่วมในระดับปานกลางควรได้รับการพัฒนา ดังนี้

ตาราง 1 สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

(N=116)	$\bar{X}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
1.วิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม			
1.1.ร่วมกำหนดจุด/ที่ทิ้งขยะ	3.56	0.80	ระดับมาก
1.2.ร่วมในการกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน	3.21	0.77	ระดับปานกลาง
1.3.ร่วมในการลดปริมาณขยะโดยการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง	3.52	0.98	ระดับมาก
2.กำหนดแนวทางมีการประชุม คัดเลือกผู้นำโครงการ			
2.1.บุคคลที่สมควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้าน			
- ประชาชนทุกคน	4.28	0.88	ระดับมาก
- ตัวท่านเองและคนในครอบครัว	4.13	0.01	ระดับมาก
- แกนนำ/ผู้นำชุมชน	3.32	1.09	ระดับปานกลาง
- อบต. บางคู	3.59	1.35	ระดับมาก
- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รพ.ท่าม่วง	3.67	0.92	ระดับมาก
2.2.การกำหนดแนวทาง/คัดเลือก ผู้นำโครงการ			
- ร่วมกำหนดกิจกรรมการกำจัดขยะ	3.91	1.15	ระดับมาก
- ร่วมประชุมหรือเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะ	3.28	1.02	ระดับปานกลาง
- ร่วมประชุมเลือกผู้นำ/ผู้รับผิดชอบจัดการขยะ	3.50	1.04	ระดับมาก

สภาพปัจจุบันในการมีส่วนร่วมตัดสินใจของประชาชนบ้านปากคลองบางคู พบว่า

1.วิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม ประชาชนบ้านปากคลองบางคูมีส่วนร่วมในการกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน อยู่ในระดับปานกลาง

2.การกำหนดแนวทางมีการประชุมคัดเลือกผู้นำโครงการของบ้านปากคลองบางคู

พบว่าแกนนำ/ผู้นำชุมชนมีส่วนร่วมในระดับปานกลาง การเข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะของชุมชน อยู่ในระดับปานกลาง

1.3. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการศึกษาและวิเคราะห์เนื้อหาจาก

1.3.1. การสังเกตพฤติกรรมและสภาพแวดล้อม ในการกำจัดขยะของชุมชนที่ผู้วิจัยได้เข้าร่วมสังเกตการณ์ การประชุมประชาคมบ้านปากคลองบางคูในวันที่ 10 สิงหาคม 2548 ซึ่งเป็นการประชุมตัวแทนครอบครัวและแกนนำหมู่บ้าน เพื่อสำรวจสภาพของชุมชนและสังเกตพฤติกรรมที่มีส่วนร่วมของชุมชน พร้อมทั้งทบทวนประเด็นความต้องการพัฒนาจากการประชุม เมื่อวันที่ 10 มกราคม 2549 และวันที่ 10 เมษายน 2549 ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลผลการศึกษาสภาพปัญหาในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคูนำเสนอเพื่อให้ประชาชน/แกนนำของบ้านปากคลองบางคู รับทราบสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการที่ได้จากการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถามชุมชน จำนวนทั้งสิ้น 116 ครอบครัว

ภาพ 3 การประชุมประชาคมบ้านปากคลองบางคู

ผลการประชาคมหมู่บ้าน

ประชาชนบ้านปากคลองบางคูมีความเห็นว่า มีคนส่วนน้อยที่ให้ความร่วมมือในการตัดสินใจ (ค้นหาปัญหา ความต้องการและวิธีการกำหนดแนวทาง คัดเลือกผู้นำโครงการ) เพื่อทำกิจกรรมจัดการขยะ โดยเสนอประเด็น ดังนี้

1. ปัญหาของการกำจัดขยะ คือ ไม่มีถังทิ้งขยะ ไม่มีเตาเผาขยะ ขาดผู้รู้ในการชี้แนะ
ตั้งคำถามว่า

"...ชาวบ้านเห็นแก่ตัวไม่ให้ความร่วมมือ หน่วยงานไม่มีการวางแผนไม่มีการจัดโครงการกำจัดขยะ ไม่มีการจัดตั้งผู้นำ ถ้ามีมากก็ไม่ปฏิบัติหรือไม่ก็พูดแต่เรื่องไร้สาระ..."

"...ไม่มีการตั้งผู้นำ ไม่มีคนพาทำ ...."

2. ความต้องการในการจัดการขยะ คือ หากถังขยะมาตั้งตามจุดหรือหาสถานที่ตั้งเตาเผาขยะแต่ไม่ยินยอมให้ตั้งหน้าบ้านพร้อมทั้งถามหาคนรับผิดชอบว่าจะมีใครรับผิดชอบ ให้มีรถ

ขยะมาเก็บโดยยินดีจ่ายค่าบริการบ้านละ 10 บาท และต้องการให้มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาเป็นผู้นำในการดำเนินกิจกรรมดังกล่าว โดยที่ชุมชนจะเต็มใจให้ความร่วมมือปฏิบัติตามคำแนะนำ

3.การกำหนดแนวทางในการจัดการขยะคือ ให้มีการแยกขยะเปียกแล้วชุดหลุมฝังส่วนขยะแห้ง ใส่ถุงดำแล้วนำไปทิ้งถังขยะที่ตั้งไว้ตามจุด

“... กำหนดวันรถแรงค์กำจัดขยะโดยเริ่มที่บ้านตนเองก่อน ...”

1.3.2. จากการประชุมสนทนากลุ่ม(Focus group discussion) ของผู้แทนอบต. บางคู้ แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอสม) จำนวน 5 คน และ นักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม จำนวน 3 คน (ดังปรากฏรายชื่อในภาคผนวก ค) เกี่ยวกับสภาพปัญหาในการกำจัดขยะความร่วมมือของชุมชน และความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ในวันที่ 22 เมษายน 2549 เวลา 17.00 น. – 18.50 น. ณ บ้านแกนนำบริเวณลานต้นสะตือ บ้านปากคลองบางคู้

ภาพ 4 การประชุมสนทนากลุ่ม ผู้แทนอบต.บางคู้ แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน

แกนนำชุมชนมีความเห็นว่าคนในหมู่บ้านไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจต่อการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“... พวกชาวบ้าน ประชุมไม่มา พัฒนาไม่ร่วม ส่วนรวมไม่ทำ ...”

“... พุดยาก คนไม่ค่อยร่วม ...”

“... ไม่มีคนเป็นแกนนำทำ ไม่มีคนเดินโพย ...”

“...เรามีประชุมกองทุนทุกวันที่ 10 อยู่แล้วให้มีการประชาสัมพันธ์ เอาคนที่มีความรู้เรื่องการคัดแยกขยะมาเล่าให้ชาวบ้านฟัง น่าจะชักจูงได้ง่าย...”

“...เอาคนรับซื้อของมาสาธิตแยกของให้ดูว่าอะไรขายได้แต่ต้องไม่กดราคา...”

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่มีความสอดคล้องกัน พบว่า สภาพการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนบ้านปากคลองบางคู มีการกำหนดวิธีการกำจัดขยะ แต่ขาดผู้นำหรือแกนนำในการกำหนดแนวทางการจัดการขยะ และขาดผู้รับผิดชอบในการจัดการขยะของหมู่บ้าน ในขณะที่ประชาชนเห็นความสำคัญของปัญหาขยะและยินดีให้ความร่วมมือ

ประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การร่วมกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน และการเข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะ

2.สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ

2.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 2 สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

(N=116)	$\bar{X}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติ
1.การร่วมสนับสนุนทรัพยากร (เงิน วัสดุ แรงงาน ข้อมูล) เพื่อใช้ในการจัดการขยะ			
1.1. ร่วมบริจาคเงิน	3.21	0.96	ระดับมาก
1.2. ช่วยหาเงินงบประมาณ	3.36	0.81	ระดับปานกลาง
1.3. บริจาควัสดุอุปกรณ์	3.09	0.86	ระดับปานกลาง
1.4. ท่านหรือคนในครอบครัวร่วมรณรงค์กำจัดขยะในหมู่บ้าน	3.05	1.12	ระดับปานกลาง
2. ร่วมเป็นผู้บริหาร/สมาชิกประสานงาน			
2.1. ร่วมเป็นสมาชิกทำกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน	3.53	0.91	ระดับมาก
2.2. เป็นแกนนำ/ผู้รับผิดชอบในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน	2.79	0.88	ระดับปานกลาง
2.3. ทำนชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน	3.08	0.93	ระดับปานกลาง
3. สภาพการจัดการขยะตามแนวทาง 5 R			
3.1. การลดปริมาณขยะ (Reduce)			
3.1.1. ใส่ถุงนำไปทิ้งที่ถังขยะ	4.22	0.88	ระดับมาก
3.1.2. กองทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง	3.14	1.09	ระดับมาก
3.1.3. นำไปฝัง	2.03	1.14	ระดับน้อย
3.2. การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ (Reuse)			
3.2.1. นำเศษอาหารหรือเศษผักไปทำปุ๋ย หรือเป็นอาหารสัตว์	3.70	1.13	ระดับมาก

ตาราง 2 (ต่อ)

	$\bar{X}$	SD	ระดับการมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติ
3.2.2. นำขวดเครื่องดื่มมาใส่น้ำดื่ม	3.06	1.14	ระดับปานกลาง
3.2.3. นำถังพลาสติก/ปิ่นที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่	3.20	0.87	ระดับปานกลาง
3.3. การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ (Repair)			
3.3.1. นำเศษไม้มาทำเป็นวัสดุของใช้ในบ้าน	3.56	1.04	ระดับมาก
3.3.2. นำกิ่งไม้มาใช้เป็นฟืนเผาถ่าน	3.73	1.10	ระดับมาก
3.3.3. ยางรถยนต์มาทำที่ปลุกต้นไม้หรือทำประโยชน์อื่นๆ	2.99	1.03	ระดับปานกลาง
3.4. การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ (Recycle)			
3.4.1. คัดแยกขวดแก้วไปขาย	4.08	0.80	ระดับมาก
3.4.2. คัดแยกขวดพลาสติก กระป๋องพลาสติก และ วัสดุพลาสติกไปขาย	3.67	0.94	ระดับมาก
3.4.3. คัดแยกกระดาษไปขาย	4.06	0.85	ระดับมาก
3.4.4. แยกขยะ เช่น กระป๋องยาฆ่าแมลง หลอดไฟ และ ถ่านไฟฉายก่อนทิ้ง	4.19	0.95	ระดับมาก
3.5. การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก (Reject)			
3.5.1. ใช้โฟมบรรจุอาหาร	2.56	1.03	ระดับปานกลาง
3.5.2. ใช้ใบตองบรรจุอาหาร	2.24	1.10	ระดับน้อย
3.5.3. ใช้ถุงกระดาษใส่ของแทนถุงพลาสติก	3.06	1.06	ระดับปานกลาง
3.5.4. ใช้ตะกร้าใส่ของแทนถุงหิ้วที่เป็นพลาสติก	3.04	0.87	ระดับปานกลาง

ในภาพรวมประชาชนบ้านปากคลองบางคูมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากรโดยการช่วยหาเงินงบประมาณ ให้วัสดุอุปกรณ์ ร่วมแรงงานในการรณรงค์ การมีส่วนร่วมเป็นแกนนำหรือรับผิดชอบในการกำจัดขยะ และการชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง

สภาพการจัดการขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ตามกรอบแนวทางการจัดการขยะ (5R) พบว่า

1. การลดปริมาณขยะ (Reduce) ประชาชนบ้านปากคลองบางคูมีพฤติกรรมการกำจัดขยะโดยวิธีกองทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง และมีการนำขยะไปฝัง ซึ่งเป็นวิธีกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสม

จากการศึกษา พบว่า ประเด็นที่ควรมีการพัฒนา ได้แก่ พฤติกรรมการกองทิ้งไว้แล้ว
เผากลางแจ้ง และการนำขยะไปฝัง

2.การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ(Reuse)พฤติกรรมการนำขวดเครื่องดื่ม
มาใส่น้ำดื่มและนำถังพลาสติก/ปี๊บที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ทำเป็นถังขยะอยู่ในระดับปานกลาง

จากการศึกษา ถึงแม้ว่าการนำขวดเครื่องดื่มมาใส่น้ำดื่ม หรือนำถังพลาสติก/ปี๊บที่ใช้แล้ว
กลับมาใช้ใหม่ เช่น ทำเป็นถังขยะ อยู่ในระดับปานกลาง แต่พบที่มีการคัดแยกนำไปขาย จึงไม่เป็น
ปัญหาและไม่ถือว่าเป็นประเด็นสำคัญในการพัฒนา

3.การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ใหม่ (Repair) พบว่า มีการนำกิ่งไม้มา
ใช้เป็นพินเผาถ่านอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับการสำรวจสภาพหมู่บ้านของผู้วิจัยที่พบว่ามี
การนำเศษไม้มาเผาถ่าน

จากการศึกษาพฤติกรรมการนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายมาซ่อมแซมใช้ใหม่ พบว่าอยู่ใน
ระดับมาก จึงไม่เป็นปัญหาและไม่เป็นประเด็นในการพัฒนา

4.การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่(Recycle) ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการคัดแยกขวดแก้ว
พลาสติก กระดาษไปขาย และคัดแยกขยะอันตรายก่อนทิ้ง ในระดับมาก

จากการศึกษาพฤติกรรมการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่พบว่าอยู่ในระดับมาก จึงไม่เป็น
ปัญหาและไม่เป็นประเด็นในการพัฒนา

5.การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก (Reject) ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการใช้โฟมบรรจุ
อาหาร ใช้ถุงกระดาษใส่ของแทนถุงพลาสติก รวมทั้งใช้ตะกร้าใส่ของแทนถุงหิ้วในระดับปานกลาง
แต่การใช้ใบตองบรรจุอาหารอยู่ในระดับน้อย

จากการศึกษาพฤติกรรมการหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยาก ส่วนใหญ่มีการปฏิบัติอยู่ในระดับ
ปานกลาง เห็นควรเป็นประเด็นในการพัฒนา

สรุป พฤติกรรมที่มีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู
มีประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การมีส่วนร่วมรณรงค์กิจกรรมกำจัดขยะ
การร่วมเป็นแกนนำในการกำจัดขยะ การร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการรณรงค์กำจัดขยะ
พฤติกรรมการกองทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง และการนำขยะไปฝัง

2.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.2.1.การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต

จากการสังเกตสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านขณะเก็บแบบสอบถาม พบว่า สภาพทั่วไป
มีกองขยะซึ่งส่วนใหญ่เป็นเศษกระดาษถุงพลาสติก เศษผัก กิ่งไม้ อยู่ตามบริเวณหน้าบ้าน ริมถนน
เพื่อรอการเผากลางแจ้ง ไม่มีถังใส่ขยะ ยกเว้นบริเวณหน้าบ้านแกนนำ พันเอกวิเวก ขวัญมงคล
ที่มีวงซีเมนต์จัดตั้งไว้ใส่ขยะ แต่ไม่มีเศษหรือซากขยะ นอกจากนี้ยังพบเศษกิ่งไม้ ใบไม้บริเวณ

ตลอดแนวริมคลองบางคู สภาพลำคลองตื้นเขิน มีเศษขยะ เช่น ถุงพลาสติก ลอยอยู่ในคลอง
น้ำค่อนข้างสกปรก มีการนำวัสดุเศษไม้ กิ่งไม้มาเผาถ่าน บริเวณหลังบ้าน หรือริมคลองบางคู
เป็นระยะหลายหลังคาเรือน

ประเด็นที่สมควรได้รับการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การกองขยะทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง

ภาพ 5 สภาพแวดล้อมการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

2.2.2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสนทนากลุ่ม

ผลการประชาคมหมู่บ้าน

จากการประชาคมหมู่บ้านในวันที่ 10 สิงหาคม 2548 ณ สถานที่คือ บ้านปากคลองบางคูพบว่า ชุมชนและแกนนำบ้านปากคลองบางคู ไม่ค่อยมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...มีส่วนน้อยที่ไม่มีมีความสนใจให้ความร่วมมือเท่าที่ควร อยากให้ทุกหลังคาเรือนมองเห็นความสำคัญของสุขภาพแล้วทำบ้านช่องให้สะอาด...”

“...น่าจะมีการรวบรวมเก็บขยะไปกำจัดเป็นส่วนรวม...”

“...ผู้นำบางคนยังไม่สนใจร่วมทำเลย ให้ทางโรงพยาบาลนำถังขยะมาวางให้ตามคุ้ม...”

“...บางบ้านขาดความรับผิดชอบโรงพยาบาลต้องมานำพูดเวลาประชุมธนาคารหมู่บ้าน...”

“...บ้านไหนสกปรกก็ไม่ทำทุกคนเดือนก็ไม่เชื่ออยากให้ทางโรงพยาบาลออกมาพูดให้ฟังถึงความสำคัญในการไม่ทิ้งขยะ ทุกคนจะได้ไม่พูดเข้าข้างตนเองมากกว่านี้...”

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน

จากการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชนในวันที่ 22 เมษายน 2549 ณ บ้านแกนนำหมู่บ้านปากคลองบางคู พบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคูไม่ค่อยมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ ยังมองไม่เห็นปัญหาของขยะที่มีผลกระทบต่อหมู่บ้าน อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“... แต่ที่เป็นปัญหาคือการทิ้งขยะลงคลอง ...”

“... มันก็มีกลิ่น ปลาดาย ทำลายมลภาวะ มลพิษที่ร้ายนี้แหละ ...”

“... ถือว่าธรรมชาติ มันเคยชิน ไม่มีใครว่าใคร ...”

“... ส่วนมากจะเผา ทำหลังบ้านเราเอง เผาบ้านใครบ้านมัน ...”

“... ไม่มีปัญหา เผากองเล็ก ๆ ขยะไม่มาก ไม่เป็นอันตราย ...”

“... เคยร่วมรณรงค์ขยะกับโรงพยาบาลทำถุง แต่ไม่มีคนเป็นแกนนำทำ ไม่มีคนเดินโพย เงินนะหาได้ไม่ยาก สำคัญที่คนรับผิดชอบ ผมท้อใจ ...”

“... ต้องให้หมอมารพูด เตือนนี้ชาวบ้านเชื่อหมอ พอหมอมารพูดก็ทำกัน พวกผมคิดได้ แต่ทำแล้วไม่มีคนเดินโพย ...”

“... ปัญหาของหมู่บ้าน การชักจูงให้ทำกว่าจะได้ยาก คนในหมู่บ้านนี้เวลาตกลงเอาใจเอากันว่าตามกัน แต่พอถึงเวลาทำไม่มีคนทำ ...”

สรุปการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ พบว่า มีประเด็นที่สมควรพัฒนาในเรื่องของการกองขยะทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง และการหลีกเลี่ยงวัสดุที่ทำลายยาก ซึ่งสำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม (2545, หน้า 51) กล่าวว่า วิธีการกองขยะทิ้งไว้กลางแจ้งแล้วเผา ทำให้เกิดควันที่มีสารพิษ คุณภาพของอากาศเสีย และในช่วงเวลาของการกองขยะทิ้งไว้กลางแจ้งก่อนเผา มีปัญหาในเรื่องของกลิ่นรบกวน ปัญหาเกี่ยวกับทัศนียภาพ การแพร่กระจายของเชื้อโรค สัตว์แมลงต่างๆ เช่น แมลงวัน แมลงหวี่ นอกจากนี้ยังพบปัญหา น้ำจากกองขยะก่อให้เกิดความเน่าเสียแก่น้ำผิวดิน / น้ำใต้ดิน

3. สภาพการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดการขยะ

3.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 3 สภาพการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

	$\bar{X}$	SD	ระดับของการมีส่วนร่วม ในผลประโยชน์จากการ กำจัดขยะ
1. จำนวนขยะในบริเวณพื้นที่ของบ้านปากคลองบางคู้ในปัจจุบัน	3.79	0.94	ระดับมาก
2. สภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคู้สะอาดน่าอยู่	3.47	0.68	ระดับปานกลาง

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ จากตาราง 3 ในการวิจัยระยะที่ 1 พบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ประเมินปริมาณสภาพขยะในหมู่บ้านอยู่ในระดับมาก ชุมชนได้รับประโยชน์จากสภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคู้สะอาดน่าอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้น ประเด็นในการพัฒนาที่จะมีผลให้การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์จากการมีสภาพแวดล้อมที่สะอาดน่าอยู่ มีปริมาณขยะในหมู่บ้านลดน้อยลงย่อมเป็นผลจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติเพื่อให้เกิดมีระดับของการรับผลประโยชน์ที่เพิ่มขึ้นไปในทางที่ดี

3.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำ

จากการสนทนากลุ่มแกนนำหมู่บ้าน พบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ได้รับประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะระดับปานกลาง ดังคำกล่าวต่อไปนี้

“...เขายังไม่เห็นประโยชน์...”

“...ใครมีขยะก็เอามาขายเป็นเงิน มันก็ลดภาระขยะของหมู่บ้านไป ...”

“... ก็ส่วนใหญ่พอเราหมักปุ๋ยไว้ใช้ประโยชน์ไม่ได้ขายหรือ ผมหักปุ๋ยหมักแล้วเขาขอ ก็แจกคนในหมู่บ้านใช้ ไม่ต้องไปซื้อใช้ขวดละสามร้อยสี่ร้อย ...”

4. สภาพการมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะ

4.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 4 สภาพการมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

	$\bar{X}$	SD	ระดับของการ ร่วมประเมินผล
1. ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ร่วมรณรงค์กำจัดขยะ ของหมู่บ้าน	2.96	0.99	ระดับปานกลาง
2. อบต. มีส่วนร่วมในการกำจัดขยะ ของบ้านปากคลองบางคู้	2.39	0.91	ระดับน้อย
3. ผู้นำ/กรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะ ของหมู่บ้าน	3.01	1.22	ระดับปานกลาง
4. หน่วยงานสาธารณสุขมีส่วนร่วมใน การกำจัด ขยะของหมู่บ้าน	3.15	1.12	ระดับปานกลาง
5. วิธีการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้ มีความเหมาะสมดีแล้ว	2.85	1.07	ระดับปานกลาง

ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ ประเมินสภาพการมีส่วนร่วมรณรงค์กำจัดขยะของประชาชน ผู้นำหมู่บ้าน และหน่วยงานสาธารณสุข อยู่ในระดับปานกลาง แต่การมีส่วนร่วมของ อบต. ในการกำจัดขยะอยู่ในระดับน้อย ส่วนการประเมินความเหมาะสมของวิธีการกำจัดอยู่ในระดับปานกลาง

4.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำ

จากการสนทนากลุ่มแกนนำหมู่บ้านปากคลองบางคู้ ประเมินผลการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้านว่า ประชาชนในหมู่บ้านไม่ค่อยให้ความร่วมมือ จึงคัดค้านว่าคือไปนี้

“...ปริมาณขยะไม่ได้มากมายอะไร เคยมีการให้เด็กช่วยเก็บขยะที่อยู่ข้างทาง ก็มีคนมาผสมโรงให้เด็กเก็บให้ ...”

“... ปัญหาของหมู่บ้าน การชักจูงให้ทำกว่าจะได้ยาก ...”

กล่าวโดยสรุปคือ ประเด็นที่สมควรได้รับการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติกิจกรรมการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคูโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน โรงพยาบาลท่าม่วงและอบต.บางคู

ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู จากการสัมภาษณ์เชิงเก็บแบบสอบถามในชุมชน ระหว่างวันที่ 11-16 มีนาคม 2549 พบว่า ปัญหาในการกำจัดขยะ ได้แก่

1. ประชาชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือ
2. ไม่มีกรวางแผนในการจัดการขยะ
3. ไม่มีผู้นำหรือผู้รับผิดชอบ
4. ไม่มีสถานที่สำหรับเผาขยะ

ความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ได้แก่

1. แต่ละบ้านช่วยกันทำ/ดูแลบ้านตนเอง
2. ต้องการผู้ที่มีความรู้มาให้คำแนะนำในการจัดการขยะ
3. มีการกำหนดจุดที่ตั้งถังขยะ และมีรถมาเก็บขยะ
4. มีเตาเผาขยะ

2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.1. ข้อมูลจากการสังเกต

จากการสังเกตการประชุมประชาคมของหมู่บ้านปากคลองบางคู พบว่า ชุมชนมีการรับทราบปัญหาของการจัดการขยะ มีการร่วมกำหนดแนวทางการจัดการขยะ โดยเริ่มทำบ้านตนเองก่อน กำหนดวันรณรงค์กิจกรรมกำจัดขยะ แต่ยังคงพบว่าการมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมมีส่วนน้อย ส่วนใหญ่ไม่มีผู้รับผิดชอบหรือผู้นำทำกิจกรรม ชุมชนต้องการแกนนำ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลท่าม่วง แต่ยังไม่มีความคิดที่จะร่วมกันกำหนดแนวทางหรือผู้รับผิดชอบเพื่อทำกิจกรรมกันเองในชุมชน

สรุปผลการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

จากการศึกษาสภาพการมีส่วนร่วม ปัญหาและความต้องการในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตามกรอบแนวทางการมีส่วนร่วมทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ การมีส่วนร่วมตัดสินใจ

การมีส่วนร่วมปฏิบัติตามกรอบแนวทาง 5R การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์และการมีส่วนร่วม ประเมินผล ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์และสรุปผลการศึกษาเกี่ยวกับสภาพปัจจุบัน ปัญหา และความต้องการพัฒนาการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ดังนี้

ตาราง 5 สรุปปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลอง บางคู

การมีส่วนร่วม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหาและความต้องการพัฒนา
1.การมีส่วนร่วมตัดสินใจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ไม่มีการกำหนดแผนกิจกรรม ร่วมกันของหมู่บ้าน ในเรื่องของ วิธีการจัดการขยะ 2.การกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะ อยู่ในระดับปานกลาง 3.การร่วมประชุมเสนอความคิดเห็น ในการกำจัดขยะของชุมชนอยู่ใน ระดับปานกลาง 4. ไม่มีแกนนำรับผิดชอบ 5.ชุมชนไม่ค่อยมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ 	<ol style="list-style-type: none"> 1.การมีส่วนร่วมกำหนดวันรณรงค์ กำจัดขยะของหมู่บ้าน 2.การมีส่วนร่วมเสนอความคิดเห็น ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน 3.เจ้าหน้าที่สาธารณสุขสนับสนุน ให้คำแนะนำ ในการจัดการขยะ 4.กำหนดแนวทางในการจัดการ ขยะของหมู่บ้าน
2.การมีส่วนร่วมปฏิบัติ	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการกำจัดขยะที่ไม่เหมาะสม เช่น การกองขยะทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง 2. มีการใช้วัสดุที่ทำลายยาก เช่น โฟม 3. การมีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากร (ช่วยหาเงิน,บริจาคอุปกรณ์ และร่วม แรงงานในกิจกรรมรณรงค์) อยู่ในระดับ ปานกลาง 4. การมีส่วนร่วมเป็นแกนนำ/ รับผิดชอบและชักชวนเพื่อนบ้าน ร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง 	<ol style="list-style-type: none"> 1.ความรู้เกี่ยวกับผลของการ กองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้ง 2.ความรู้เกี่ยวกับการหลีกเลี่ยง การใช้วัสดุที่ทำลายยาก 3.การมีส่วนร่วมรณรงค์กิจกรรม กำจัดขยะ 4.การมีส่วนร่วมเป็นแกนนำใน การกำจัดขยะ

ตาราง 5 (ต่อ)

การมีส่วนร่วม	สภาพปัจจุบัน	ปัญหาและความต้องการพัฒนา
	5. พบกองขยะ (เศษกระดาษ เศษผัก ถุงพลาสติก กิ่งไม้บริเวณหน้าบ้าน ริมถนนและริมคลองบางคู	
3.การมีส่วนร่วมในการ รับผลประโยชน์	1. มีจำนวนขยะปริมาณในหมู่บ้าน 2. สภาพแวดล้อมบ้านปากคลอง บางคูมีความสะอาดอยู่ในระดับ ปานกลาง 3. มีการคัดแยกขยะไปขาย เป็นการ เสริมรายได้ 4.มีการนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยหมัก เป็นการประหยัดรายจ่าย	1.รณรงค์เพื่อลดปริมาณขยะ
4.การมีส่วนร่วมประเมินผล	1.การประเมินในการมีส่วนร่วมของ ประชาชน แกนนำและ รพ.ทำวัจ อยู่ในระดับปานกลาง และอบต. มีส่วนร่วมน้อย 2. วิธีการกำจัดขยะยังไม่มีความ เหมาะสม 3. ชุมชนประเมินการมีส่วนร่วมของคน ในหมู่บ้านมีน้อย ส่วนปริมาณขยะ ไม่มาก	1. ประเมินการมีส่วนร่วมของ ชุมชนในการร่วมวางแผน กำหนดแนวทางการจัดการ ขยะ และร่วมทำกิจกรรม การจัดขยะ รวมทั้งผล ของการรณรงค์กิจกรรม การจัดการขยะ

สรุป สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมของบ้านปากคลองบางคู

1.การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

ในภาพรวม พบว่า ชุมชนบ้านปากคลองบางคูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อยู่ใน
ระดับปานกลาง ระบุว่าตนเอง/ครอบครัวและประชาชนบ้านปากคลองบางคูเป็นผู้ที่มีส่วนสำคัญ
ในการมีส่วนร่วมกำจัดขยะของหมู่บ้าน แต่ยังไม่มีการรับผิดชอบหรือคณะทำงานมาร่วมจัดกิจกรรม
การจัดการขยะ มีการกำหนดวิธีการกำจัดขยะแต่ขาดผู้รู้มาชี้แนะ ชุมชนต้องการให้เจ้าหน้าที่
สาธารณสุขจากโรงพยาบาลทำวัจมาให้ข้อเสนอแนะ และช่วยประสานให้เกิดกิจกรรมในภาพของ

การมีส่วนร่วมของทุกคนในหมู่บ้านปากคลองบางคู้ โดยที่ชุมชนจะเต็มใจให้ความร่วมมือปฏิบัติ ตามคำแนะนำ ซึ่งสาเหตุที่ต้องการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาเป็นผู้นำทำกิจกรรมเนื่องจาก ชุมชนมีความศรัทธา เชื่อถือในศักยภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

ประเด็นที่ควรได้รับการพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ การ ร่วมกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะ การเข้าร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะที่มี ส่วนร่วมตัดสินใจในระดับปานกลาง

2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ร่วมสนับสนุนทรัพยากรโดยการช่วยเหลือเงินงบประมาณ การให้วัสดุอุปกรณ์ การร่วมแรงงานในการรณรงค์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกิจกรรมการร่วมเป็น แกนนำรับผิดชอบในการกำจัดขยะและการร่วมชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรมอยู่ในระดับปานกลาง

นอกจากนี้สภาพการกำจัดขยะของชุมชน พบว่า มีการกองขยะทิ้งไว้แล้วเผา กลางแจ้ง (ระดับมาก) และการหลีกเลียงวัสดุที่ทำลายยาก(ระดับปานกลาง) ซึ่งสำนักอนามัย สิ่งแวดล้อม (2545, หน้า 51) กล่าวว่า วิธีการกองขยะทิ้งไว้กลางแจ้งแล้วเผาทำให้เกิดควันที่มี สารพิษ คุณภาพของอากาศเสีย และในระยะเวลาของการกองทิ้งไว้กลางแจ้งก่อนเผา มีปัญหา เรื่องกลิ่นรบกวน ปัญหาเกี่ยวกับทัศนียภาพ การแพร่กระจายของเชื้อโรค สัตว์แมลงต่าง ๆ เช่น แมลงวัน แมลงหวี่และยังพบปัญหาน้ำจากกองขยะที่ก่อให้เกิดความเน่าเสียแก่หน้าผิวดิน และน้ำใต้ดิน

พฤติกรรมการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ มีประเด็นที่ ควรได้รับการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การมีส่วนร่วมรณรงค์กิจกรรมกำจัดขยะ การร่วมเป็นแกนนำ ในการกำจัดขยะ และร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ในการรณรงค์กำจัดขยะ

3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ชุมชนบ้านปากคลองได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการกำจัดขยะ โดยที่สภาพแวดล้อม ของบ้านปากคลองบางคู้สะอาดน่าอยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งการคัดแยกขยะไปขายเป็นการ เสริมรายได้ รวมทั้งการนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยหมักเป็นการช่วยประหยัดรายจ่าย

4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประเด็นที่สมควรได้รับการพัฒนาในการวิจัยครั้งนี้ คือ การพัฒนาการมีส่วนร่วมใน การปฏิบัติกิจกรรมการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน โรงพยาบาลท่าม่วง และอบต.บางคู้

5. ปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนา

ปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการขยะของบ้านปากคลอง บางคู้ พบว่า ปัญหาในการกำจัดขยะ คือ ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ไม่มีแกนนำพาทำและไม่มี ที่เผาหรือทิ้งขยะ ความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาในการกำจัดขยะของชุมชน คือ ต้องการ

ให้แต่ละบ้านร่วมกันทำ/ดูแลบ้านตนเอง รวมทั้งมีความต้องการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลทำวงมาให้คำแนะนำและเป็นผู้นำกิจกรรมการกำจัดขยะและหาถังขยะมาตั้งไว้ตามจุด

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ประสานงานกับ อบต.บางคู้เพื่อทราบแผนงานโครงการในการกำจัดขยะของตำบลบางคู้ พบว่า อบต.บางคู้มีแผนงานโครงการในการจัดซื้อรถเก็บขยะ และสถานที่ทิ้งขยะซึ่งอยู่ในช่วงกำลังดำเนินการ ปัจจุบันดำเนินการเก็บขยะโดยอาศัยรถเก็บขยะของเทศบาล แต่ไม่สามารถดำเนินการได้เต็มพื้นที่ เนื่องจากเทศบาลมีปัญหาเรื่องสถานที่ทิ้งขยะจึงดำเนินการเฉพาะในเขตตลาดสดที่มีปัญหาขยะมากเท่านั้น

ประเด็นที่สมควรนำไปพัฒนาต่อในระยะที่ 2 (R2) คือ การนำผลการศึกษา และข้อเสนอจากที่ประชุมประชาคมในวันที่ 10 เมษายน 2549 เพื่อหาแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ในการสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) ในกลุ่มผู้นำ/แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ทั้ง 5 คู้ ผู้แทนจาก อบต.บางคู้ โรงพยาบาลทำวงและสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรีมาร่วมสนทนากลุ่ม รวมทั้งได้ประสานงานขอเชิญวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี มาให้ความรู้เรื่องขยะเพื่อให้ชุมชนสามารถมองเห็นแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ต่อไป

บทที่ 4

แนวทาง วิธีการพัฒนา การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

จากการศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ในการวิจัยระยะที่ 1 ทำให้ทราบสภาพปัญหา และความต้องการพัฒนาของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ซึ่งผู้วิจัยนำมาเป็นกรอบในการแสวงหาแนวทางวิธีการพัฒนา ในระยะที่ 2 ดังนี้

1. คำถามการวิจัย
2. วัตถุประสงค์การวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
5. แนวทางและวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
6. ตัวชี้วัดความสำเร็จ

คำถามการวิจัย

1. แนวทาง และวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ควรเป็นอย่างไร
2. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี ควรเป็นอย่างไร

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อแสวงหาแนวทาง วิธีการ และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

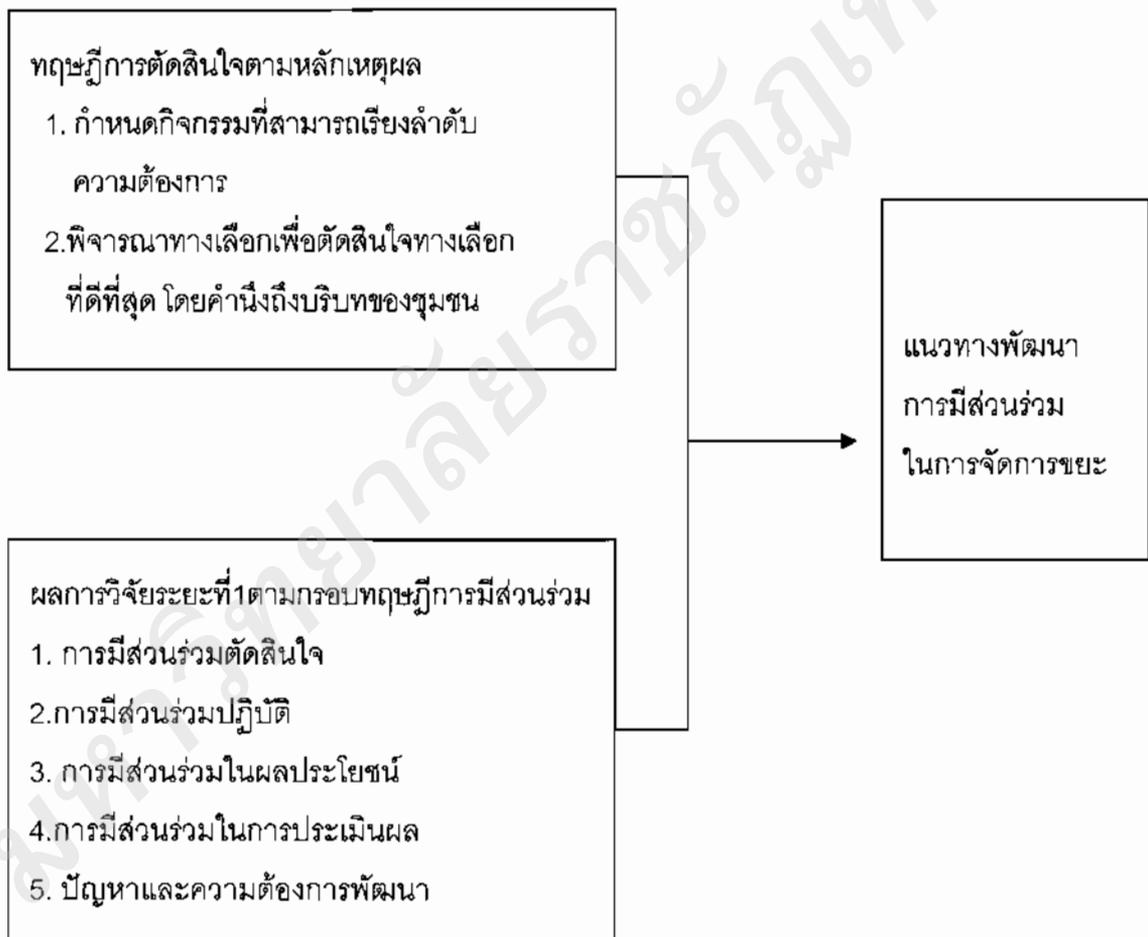
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 2 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการตอบสนองจากชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เพื่อลดปริมาณขยะโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการประชุมกลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อหาแนวทาง วิธีการ และดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ อำเภอท่าม่วง จังหวัดลพบุรี

1.กรอบแนวคิดในการวิจัย

การแสวงหาแนวทางวิธีการและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยกำหนดแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ จากแนวคิดทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง คือ ทฤษฎีการมีส่วนร่วมและทฤษฎีบรรทัดฐานหรือปทัสถาน (Normative or Prescriptive Theory) กลุ่มทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล (Rational Comprehensive Decision – Making) เป็นแนวทางในกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน ดังนี้

ภาพ 6 กรอบแนวคิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ศึกษา ได้แก่ แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง ได้แก่

- 2.1. หัวหน้าคุ้มของหมู่ที่ 11บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ จำนวน 5 คน
- 2.2. ผู้นำองค์กรด้านการปกครองของหมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ จำนวน 6 คน ได้แก่ กำนัน จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 1 คน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน และผู้แทน อบต.บางคู้ จำนวน 2 คน
- 2.3. อสม. หมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางคู้ ตำบลบางคู้ จำนวน 6 คน
- 2.4. แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 2 คน
- 2.5.เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ปฏิบัติงานในศูนย์สุขภาพชุมชน รพ.ท่าวัง จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) โดยการประชุมสนทนากลุ่ม (Focus group discussion) เพื่อหาแนวทาง และวิธีการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดยกำหนดประเด็นในการสนทนา 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ผลการวิจัยในระยะที่ 1

- 1.1. สภาพการมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่เป็นปัญหา
- 1.2. ปัญหา และความต้องการพัฒนา

ตอนที่ 2 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ

- 2.1. การมีส่วนร่วมตัดสินใจ
  - 2.1.1. กำหนดกิจกรรมที่สามารถเรียงลำดับความต้องการ
  - 2.1.2. พิจารณาทางเลือกเพื่อตัดสินใจทางเลือกที่ดีที่สุด โดยคำนึงถึง

บริบทของชุมชน

2.1.3. กำหนดแนวทางและผู้รับผิดชอบในการจัดการขยะ

2.2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติ

- 2.2.1. ทุกคนมีส่วนร่วมจัดการขยะตามแนวทาง 5 R โดยความสมัครใจ
- 2.2.2. การร่วมสนับสนุนทรัพยากร (แรงงาน เงิน วัสดุและข้อมูลข่าวสาร)

2.3. การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์

- 2.3.1. ผลประโยชน์ด้านสังคม ความพึงพอใจในสิ่งแวดล้อมที่สะอาดน่าอยู่

2.4. การมีส่วนร่วมประเมินผล

- 2.4.1. ข้อเสนอแนะในการประเมินความสำเร็จในการจัดการขยะ

แนวทางการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชนในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดแนวทางโดยนำผลการวิจัยในระยะที่ 1 มาเป็นกรอบแนวทางการสนทนากลุ่ม ซึ่งกระบวนการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียนี้ ดำเนินการตั้งแต่การให้ชุมชนบ้านปากคลองบางคู้เริ่มคิด เริ่มตระหนักว่ามีปัญหาเรื่องขยะที่เพิ่มขึ้นในชุมชน ความจำเป็นที่จะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ร่วมคิดหาวิธีการแก้ปัญหาพร้อมกัน โดยกระบวนการและเครื่องมือที่จะมาใช้แก้ปัญหาี้ ดำเนินการตั้งแต่การนำข้อมูลที่สรุปจากแบบสอบถาม การประชุมประชาคมหมู่บ้าน การสังเกตขณะสัมภาษณ์ แล้วประมวลผลแลกเปลี่ยนข้อมูลนำเสนอผู้เกี่ยวข้องในเวทีสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน เพื่อตัดสินใจในการจัดการขยะในชุมชน และเป็นที่ยอมรับได้ของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1. ประสานงานกับแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้ง เพื่อขอความร่วมมือกำหนดวัน เวลา สถานที่ในการเก็บข้อมูล

4.2. ผู้วิจัยร่วมสนทนากลุ่มกับแกนนำชุมชน ผู้แทน อบต.และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลท่าวุ้ง จำนวนทั้งสิ้น 21 คน (ดังปรากฏรายชื่อในภาคผนวก ค) ในวันที่ 10 มิถุนายน 2549 เวลา 09.00 น. – 10.30 น. ณ ลานต้นสะตือ บ้านปากคลองบางคู้ โดยนำเสนอผลการวิจัยระยะที่ 1 เพื่อรับทราบสภาพปัญหาและความต้องการพัฒนาร่วมกัน พร้อมทั้งร่วมหาแนวทาง วิถีพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

ภาพ 7 การประชุมสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน เพื่อร่วมหาแนวทาง วิถีพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

5. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยสรุปประเด็นสำคัญในการกำหนดแนวทางวิธีการและดัชนีชี้วัดความสำเร็จของ การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการแสวงหาแนวทาง วิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จากการสนทนากลุ่มเพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ พบว่า

1. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ

ที่ประชุมมีความเห็นว่าแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ได้แก่ การที่ทุกคนในชุมชนต้องช่วยกันเสนอความคิดในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน หากถึงขยะมาตั้ง มีที่เผาขยะของหมู่บ้าน มีคนรับผิดชอบ มีผู้เชี่ยวชาญมาให้คำแนะนำ และกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน

“... ให้หมอมาช่วยแนะนำหน่อยว่าจะทำอย่างไร...”

“... เริ่มพรุ่งนี้เลย หมู่บ้านจะได้สะอาดถวายในหลวง...”

“... ช่วยกันทำ เริ่มที่บ้านตัวเองก่อน บ้านใครบ้านมัน...”

“... น่าจะให้รางวัลคนที่ทำดีอยู่แล้ว เขาจะได้มีกำลังใจทำต่อไป คนอื่นเห็นจะได้ทำตาม...”

สรุปแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ ตามทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล โดยอาศัยเทคนิควิธีการตัดสินใจ การใช้ประสบการณ์และดุลยพินิจในการตัดสินใจตามแนวทางเลือกเดิมที่เคยทำมาแล้ว หรือตัดสินใจตามแนวทางที่ไม่มีมาก่อนและเทคนิคการสร้างความคิดสร้างสรรค์เนื่องจากการตัดสินใจของชุมชนในการรวบรวมประสบการณ์ความจริงจากสภาพสังคมและปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบเพื่อช่วยในการประเมินทางเลือกในการตัดสินใจที่มีอยู่ ได้แก่ วิธีการร่วมกันกำจัดขยะของหมู่บ้าน โดยการกำหนดวันเริ่มต้นรณรงค์ตั้งแต่วันที่ 11 – 30 มิถุนายน 2549 มีการแนะนำให้ความรู้จากเอกสารและขอสนับสนุนวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี มาให้ความรู้ในการกำจัดขยะที่ถูกต้อง

2. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ

ที่ประชุมมีความเห็นว่าแนวทางการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ ได้แก่ การร่วมช่วยหาเงินงบประมาณเพื่อใช้ในการจัดการขยะ การร่วมแรงงานในการรณรงค์โดยเริ่มที่บริเวณบ้านของตนเองก่อน มีการกำหนดผู้รับผิดชอบในการจัดการขยะของหมู่บ้าน

“... หากคนรับผิดชอบเก็บขยะทุกวัน แล้วให้เป็นค่าจ้าง ...”

“... ให้มีคนคอยตัดหญ้าตามทางหมู่บ้าน ...”

สรุปแนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ โดยอาศัยทฤษฎีการมีส่วนร่วม การสนับสนุนให้เกิดการตอบสนองของชุมชนในการให้ความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ ได้แก่ การร่วมรับผิดชอบรณรงค์ที่บ้านตนเอง มีการคัดเลือกคนของหมู่บ้านเพื่อรับผิดชอบเก็บขยะทุกวัน โดยมี อบต.บางคู้ สนับสนุนงบประมาณ และยินยอมให้ใช้เงินสวัสดิการกองทุน

หมู่บ้านเป็นค่าใช้จ่ายในการตัดหญ้า กิ่งไม้ริมถนนของหมู่บ้าน พร้อมทั้งเสนอให้มีการประกวดความร่วมมือในการจัดการขยะของแต่ละคุ้ม รวมทั้งขอสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้ในการจัดการขยะเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องต่อไป

3. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

ที่ประชุมมีความเห็นว่าแนวทางการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ ได้แก่ การได้รับความพึงพอใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาและได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาดถูกสุขลักษณะ

“... ให้รางวัลคนทำดีหน่อย จะได้มีกำลังใจอยากทำต่อ ...”

“... ทำแล้วบ้านช่องถนนหนทางก็จะสะอาดขึ้นนะ...”

สรุปที่ประชุมมีความเห็นว่าแนวทางการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการรับผลประโยชน์จากการจัดการขยะ ได้แก่ การประกวดความร่วมมือในการร่วมกันจัดการขยะคุ้มทั้ง 5 คุ้มของบ้านปากคลองบางคู และมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการขยะของหมู่บ้านด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเป็นตัวอย่างของหมู่บ้าน ได้แก่ พันเอกวิเวก ขวัญมงคล นายวิเชียร เสือสะอาดและร้อยเอกสมพงษ์ โพธิ์เจริญ

4. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การพัฒนาการมีส่วนร่วมประเมินผล เป็นผลจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ของชุมชน ผู้นำชุมชน อบต. และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้ง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของกิจกรรมในชุมชน

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

ตาราง 6 แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม	วิธีการหรือกิจกรรม
ในการจัดการขยะ	
1. พัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ ตามกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมและทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล	1.1. แกนนำและชุมชนร่วมเสนอความเห็นในการกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะตั้งแต่วันที่ 11-30 มิถุนายน 2549 1.2. กำหนดแนวทางรณรงค์โดยให้แต่ละคนเริ่มทำที่บ้านของตนเอง 1.3. กำหนดผู้รับผิดชอบเก็บขยะทุกวัน 1.4. กำหนดผู้รับผิดชอบตัดหญ้า กิ่งไม้ ริมถนนในหมู่บ้านอาทิตย์ละ 1 ครั้ง

ตาราง 7 (ต่อ)

แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วม ในการจัดการขยะ	วิธีการหรือกิจกรรม
	1.5. เสนอชื่อคัดเลือกบุคคลตัวอย่างในการกำจัดขยะ ของหมู่บ้านและมอบเกียรติบัตร 1.6. ประกวดการมีส่วนร่วมรณรงค์จัดการขยะ ในภาพรวมของคุ้มทั้ง 5 คุ้ม ในหมู่บ้าน
2. พัฒนาการมีส่วนร่วมปฏิบัติ ในการจัดการขยะตามกรอบทฤษฎี การมีส่วนร่วม	2.1. ทุกคนมีส่วนร่วมรณรงค์จัดการขยะเนื่องจากเริ่มที่ บ้านของตนเองแล้วเกิดเป็นภาพการมีส่วนร่วมของ แต่ละคุ้ม 2.2. อบต.บางคู สนับสนุนงบประมาณ 2.3. ชุมชนมีส่วนร่วมหางบประมาณในการตัดหญ้า กิ่งไม้ ริมถนนของหมู่บ้าน ทุกอาทิตย์ โดยใช้เงิน สวัสดิการกองทุนหมู่บ้าน
3. พัฒนาการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ ในการจัดการขยะ	3.1. มอบเกียรติบัตรบุคคลตัวอย่างในการกำจัดขยะที่ ชุมชนเป็นผู้เสนอและคัดเลือก 3.2. มอบรางวัลแก่คุ้มที่มีส่วนร่วมรณรงค์จัดการขยะ
4. พัฒนาการมีส่วนร่วมประเมินผล ในการจัดการขยะ	4.1. ดำเนินกิจกรรมตามข้อ 1 – 3 เพื่อให้เกิดภาพของ การมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำชุมชน อบต. และ โรงพยาบาลท่าม่วง
5. การให้ความรู้เรื่องขยะ ตามสภาพ ปัญหาในการจัดการขยะระยะที่ 1 เพื่อให้เกิดการปฏิบัติในการจัดการ ขยะตามแนวทาง 5 R	5.1. การให้ความรู้แก่ชุมชนและแกนนำ โดยวิทยากร จากสำนักงานสิ่งแวดล้อม ภาคที่ 7 มีเนื้อหาเกี่ยวกับ 5.1.1. ประเภทของขยะ 5.1.2. แหล่งที่มาของขยะ 5.1.3. อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ 5.2. เผยแพร่เอกสาร " บันทึกความรู้การจัดการขยะ" 5.3. เผยแพร่แผ่นพับ " อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ" 5.4. เจ้าหน้าที่จากโรงพยาบาลท่าม่วง มาให้คำแนะนำ ด้านสุขภาพ ทุกวันที่ 10 ของเดือน

การกำหนดแนวทาง วิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลอง บางคูในระยะที่ 2 นี้เน้นการตอบสนองของชุมชนบ้านปากคลองบางคูในการตอบรับที่จะเข้ามา มีส่วนร่วมในการจัดการขยะเพื่อลดปริมาณขยะ ซึ่งประกอบด้วยวิธีการชักจูงให้เกิดการคล้อยตาม เครื่องมือหรือสื่อที่ใช้ประกอบ ได้แก่ การประชาสัมพันธ์ การเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น รวมถึงวิธีแก้ไขปัญหาลดอุปสรรค เอกสารคู่มือบันทึกความรู้การจัดการขยะ แฝนพับเรื่อง "อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ" แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะอย่างต่อเนื่องของชุมชนบ้านปากคลองบางคู

6. ดัชนีชี้วัดความสำเร็จ

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนบ้านปากคลองบางคูในฐานะที่เป็นผู้ผลิตและผู้ทิ้งขยะ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะนี้อยู่ภายใต้กระบวนการ ร่วมรับรู้สภาพปัญหา ร่วมคิดและแสดง ความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการว่ามีปัจจัยใดบ้าง ที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมในประเด็นที่กำหนดและสามารถตอบสนอง ตามตัวชี้วัดมาตรฐานงานบริการด้านกิจกรรมในชุมชน เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ

- 6.1. มีหน่วยงาน/องค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู
- 6.2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ ทั้ง 4 ด้าน
- 6.3. การจัดการขยะโดยใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นหลัก
- 6.4. ความรู้เกี่ยวกับขยะ

ผู้วิจัยได้นำผลผลิตของการวิจัยในระยะที่ 2 แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการ ขยะ ไปใช้ในการวิจัยระยะที่ 3 ต่อไป

บทที่ 5

การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี

การวิจัยระยะที่ 3 เป็นการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี โดยนำแนวทางและวิธีการพัฒนาที่ตัวแทนชุมชน แกนนำและโรงพยาบาลท่าม่วง ร่วมกันกำหนดไว้ในการวิจัยระยะที่ 2 มาดำเนินการพัฒนาพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตามรายละเอียดการดำเนินงานวิจัย 6 ขั้นตอน ดังนี้

1. คำถามการวิจัย
2. วัตถุประสงค์การวิจัย
3. วิธีดำเนินการวิจัย
4. การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู
5. ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู
6. การนำไปใช้ประโยชน์

คำถามการวิจัย

จะสามารถพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี ให้มีคุณภาพได้อย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

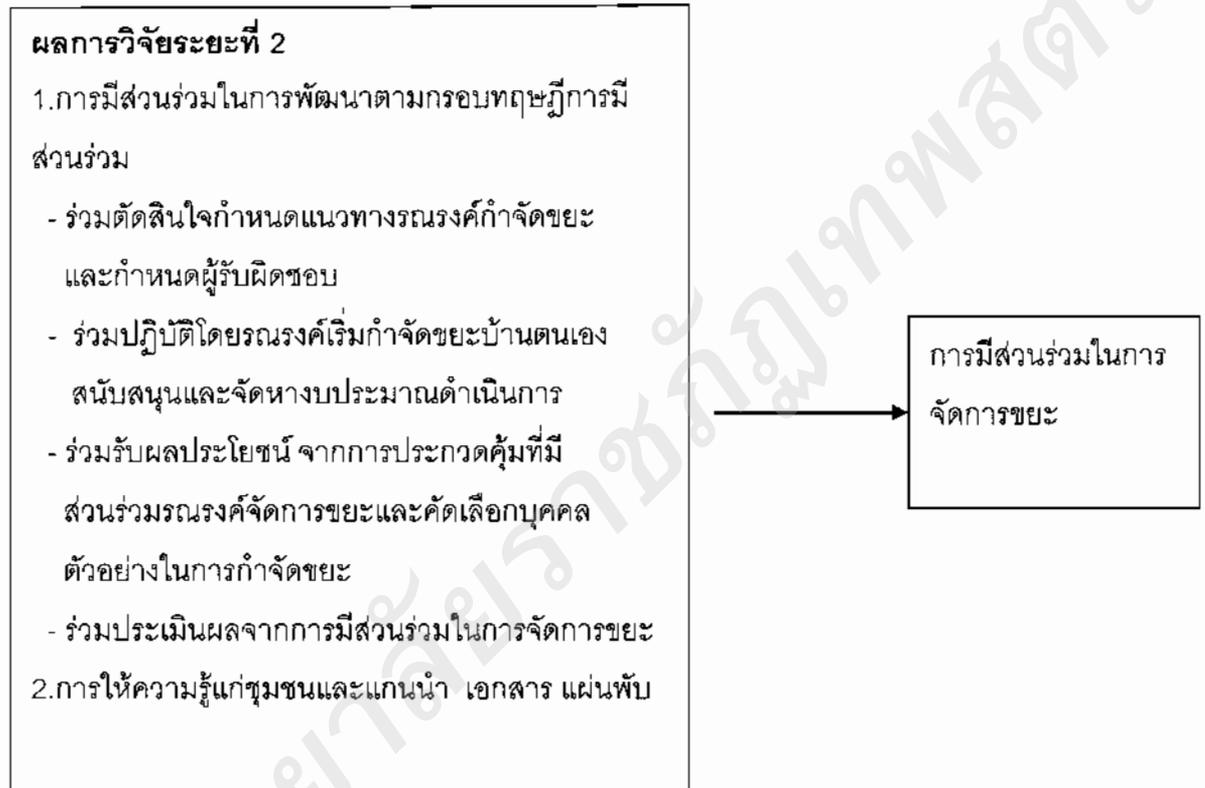
เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยในระยะที่ 3 เป็นการนำแนวทางและวิธีพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนอย่างสำคัญในการพัฒนา ได้แก่ แกนนำนักพัฒนาและคนในชุมชนบ้านปากคลองบางคู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ นักวิชาการจากโรงพยาบาลท่าม่วง และอบต.บางคู เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี ให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา ตามที่ได้กำหนดไว้ในการวิจัยระยะที่ 2 โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยตามรายละเอียดกระบวนการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยนำยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ และดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จากการวิจัยระยะที่ 2 เพื่อนำมากำหนดกรอบแนวคิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะบ้านปากคลองบางคู้ ดังนี้

ภาพ 8 กรอบแนวคิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะบ้านปากคลองบางคู้

2. ประชากรที่ศึกษา

2.1.ประชากรหลัก ได้แก่ ประชาชนที่เป็นตัวแทนครอบครัวในบ้านปากคลองบางคู้ และกลุ่มแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 116 คน ที่เป็นกลุ่มเดิมจากการวิจัยระยะที่ 1

2.2.ประชากรผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขของศูนย์สุขภาพชุมชน รพ.ท่าวัง จำนวน 2 คน และผู้แทน อบต.บางคู้ จำนวน 2 คน

3. เครื่องมือและวิธีการที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงกึ่งทดลอง โดยประเมินผลการมีส่วนร่วมก่อนและหลังการพัฒนา เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้และร่วมเรียนรู้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ โดย

3.1. ร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้านปากคลองบางคู

3.2. ประชุมสนทนากลุ่มแกนนำ (Focus group discussion)

3.3. การสังเกตพฤติกรรมและสภาพแวดล้อมในการกำจัดขยะของชุมชนขณะเก็บ

ข้อมูลในพื้นที่

3.4. แบบสอบถามตัวแทนครอบครัวบ้านปากคลองบางคู ตามประเด็นที่ได้กำหนดไว้เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะจากการวิจัยระยะที่ 1 เพื่อประเมินผลการพัฒนา ก่อนและหลังการพัฒนา

3.5. แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับขยะ โดยผู้วิจัยศึกษาเกี่ยวกับความรู้เรื่องขยะตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 เพื่อประเมินผลการพัฒนา ก่อนและหลังการพัฒนา โดยแบบสอบถามความรู้เรื่องขยะ มีลักษณะเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ (Multiple Choice) 2 ตัวเลือกโดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน ตอบถูกได้ 1 คะแนน ตอบผิดได้ 0 คะแนน รวมคะแนนของแต่ละคนหาค่าร้อยละ ซึ่งการประเมินระดับความรู้ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยยึดหลักเกณฑ์การประเมินผลตามคู่มือประเมินรับรองมาตรฐานศูนย์สุขภาพชุมชน พ.ศ.2547 โดยสำนักพัฒนาระบบบริการสุขภาพ กรมสนับสนุนบริการสุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข กำหนดระดับเกณฑ์มาตรฐาน ดังนี้

ระดับ 4	ดีมาก	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ	80 - 100
ระดับ 3	ดี	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ	70 - 79
ระดับ 2	ปานกลาง	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ	60 - 69
ระดับ 1	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ	50 - 59
ระดับ 0	ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ	0 - 49

4. การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

4.1. กรอบแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วม ตามกรอบกระบวนการพัฒนาที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 2

4.2. ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ชุดเดิมที่ได้ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 เพื่อประเมินเปรียบเทียบผลของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ก่อนและหลังการพัฒนา

4.3. ตรวจสอบหาคุณภาพของเครื่องมือแบบประเมินความรู้เกี่ยวกับขยะโดยการหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Index : of Item – Objective Congruent) โดยการพิจารณาคัดเลือกข้อคำถามใช้เกณฑ์ดังต่อไปนี้

เห็นด้วยว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้	1	คะแนน
ไม่แน่ใจว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้	0	คะแนน
ไม่เห็นด้วยว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับจุดประสงค์ให้	-1	คะแนน

ซึ่งข้อคำถามที่มีค่า IOC ตั้งแต่ 0.5-1.0 คัดเลือกไว้ใช้ได้ แล้วนำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเสนอให้ผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน ตรวจสอบเพื่อตรวจสอบความถูกต้องตลอดจนความเที่ยงตรง (validity) ของข้อคำถามกับกรอบเนื้อหา ผลการตรวจสอบหาคุณภาพเครื่องมือดังกล่าวของผู้เชี่ยวชาญ พบว่า ในภาพรวมแบบสอบถามมีค่าดัชนีความสอดคล้อง มากกว่า 0.5 (ค่าความสอดคล้องอยู่ระหว่าง 0.6 – 0.8) และได้้นำข้อคำถามที่ได้ค่าดัชนีความสอดคล้องต่ำกว่า 0.5 มาปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ

นำแบบสอบถามที่ปรับปรุงแล้วไปทดลองใช้ (try out) กับชุมชนตำบลบางคูที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง (หมู่ 12 บ้านปากคลองบางคู) จำนวน 30 คน เพื่อหาคุณภาพเครื่องมือค่าความเที่ยง (reliability) แล้วทดสอบหาค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (alpha coefficient)โดยวิธีครอนบาค ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.86

5. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยใช้กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ จากการวิจัยในระยะที่ 2 เพื่อดำเนินการดังนี้

5.1. ประสานงานกับแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู ศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง และ อบต.บางคู เพื่อกำหนดวันเวลาในการให้ความรู้เกี่ยวกับขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะและเก็บข้อมูลเพื่อประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

5.2. แจกแบบประเมินความรู้เรื่องขยะเพื่อประเมินความรู้ก่อนการพัฒนา

5.3. ร่วมประชุมประชาคมหมู่บ้านปากคลองบางคูในวันที่ 10 กรกฎาคม 2549 เวลา 9.30 – 11.30 น. ซึ่งเป็นการประชุมตัวแทนครอบครัวและแกนนำหมู่บ้าน ให้ความรู้เกี่ยวกับขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ โดยวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7

5.4. สันทนาการกลุ่มแกนนำหมู่บ้านในวันที่ 11 กรกฎาคม 2549

5.5. แจกแบบสอบถามชุดที่ได้ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 และแบบประเมินความรู้เรื่องขยะ เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลจากตัวแทนครอบครัวกลุ่มเดิมและเก็บรวบรวมแบบสอบถามในระหว่างวันที่ 12- 16 กรกฎาคม 2549 โดยได้แบบสอบถามจากตัวแทนครอบครัวและแกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคูกลุ่มเดิมที่ให้ข้อมูลในการวิจัยระยะที่ 1 ทั้งสิ้นจำนวน 116 คน

5.6. สังเกตสภาพการกำจัดขยะและการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้านเปรียบเทียบกับกรวิจัยระยะที่ 1

6. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพโดยนำผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู สรุปประเด็นสำคัญในการพัฒนาการมีส่วนร่วมเปรียบเทียบกับกรวิจัย

ระยะที่ 1 และตัวชี้วัดที่กำหนดจากการวิจัยระยะที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะก่อนการพัฒนาและหลังการพัฒนา วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ คำนวณค่าสถิติพื้นฐานโดยใช้สถิติ ร้อยละ ค่า t-test ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ตามแนวทางและวิธีการพัฒนาจากการวิจัยระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ได้แก่ ประชาชนและแกนนำบ้านปากคลองบางคู้ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง และ อบต.บางคู้ ซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่สนับสนุนชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ก่อให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีถูกสุขลักษณะ เป็นผลให้การสร้างสุขภาพของประชาชน มีความครอบคลุมเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหา ความต้องการของชุมชน อันจะเป็นผลให้ประชาชนมีสุขภาพดี โดยมีรายละเอียดของกระบวนการพัฒนา ดังนี้

1. ขั้นตอนเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนา

เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปตามแนวทางและวิธีการพัฒนาที่ได้จากการวิจัยระยะที่ 2 อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้วิจัยจึงดำเนินการเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนา ดังนี้

1.1. เตรียมความพร้อมด้านข้อมูลกรอบแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
เกณฑ์การพิจารณา ในการมอบเกียรติบัตรบุคคลตัวอย่างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น
เกณฑ์การประกวดการมีส่วนร่วมรณรงค์จัดการขยะในภาพรวมของคุ้ม และแนวทางการรณรงค์จัดการขยะ

1.2. เตรียมความพร้อมด้านวิทยากร โดยประสานงานกับวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์แผนการให้ความรู้เรื่องขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ โดยกำหนดการให้ความรู้ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2549 เวลา 09.30 – 11.30 น. ณ ลานต้นเสตือ บ้านปากคลองบางคู้

1.3. เตรียมความพร้อมด้านสื่อหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ แผนการสอนความรู้เรื่องขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะและคู่มือ “บันทึกความรู้การจัดการขยะสมัยใหม่” แผ่นพับ “อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ” และใบประกาศเกียรติบัตรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี (รายละเอียดในภาคผนวก ข)

1.4. เตรียมความพร้อมแบบประเมินความรู้เรื่องขยะก่อนการให้ความรู้ของวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี (รายละเอียดในภาคผนวก ก)

2. ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา

2.1. เผยแพร่เอกสารแผ่นพับ "ได้แก่ คู่มือ" บันทึกความรู้การจัดการขยะสมัยใหม่" แผ่นพับ "อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ" แก่ประชาชนบ้านปากคลองบางคูในที่ประชุม ประชาคม วันที่ 10 มิถุนายน 2549

2.2. ร่วมกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะกับชุมชน แกนนำหมู่บ้าน และผู้แทน อบต. ในระหว่างวันที่ 11 – 30 มิถุนายน 2549 โดยมีมติเริ่มรณรงค์ที่บ้านของตนเองก่อน แล้วประเมินผล การประกวดเป็นคุ่มของหมู่บ้านโดยกำหนดตัวชี้วัดจากความร่วมมือของแต่ละบ้านในการกำจัดขยะ (สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านไม่มีเศษขยะ เช่น ถูพลาสติก กระดาษ และกองขยะที่เผากลางแจ้ง)

2.3. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบเก็บขยะของหมู่บ้านทุกวัน โดยผู้แทนอบต.ร่วม สนับสนุนงบประมาณในการเก็บขยะ

2.4. ชุมชนบ้านปากคลองบางคูลงความเห็นให้ใช้เงินสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้าน เป็นค่าใช้จ่ายในการตัดหญ้า เก็บเศษไม้ กิ่งไม้บริเวณถนนและริมคลองบางคู

2.5. ชุมชนบ้านปากคลองบางคูร่วมกันคัดแยกขวดแก้ว ขวดพลาสติก และ กระดาษนำมาขายให้ผู้รับซื้อในหมู่บ้านทุกอาทิตย์

2.6. ประชาชนบ้านปากคลองบางคูได้รับการให้ความรู้เรื่องขยะ อันตราย และมลพิษจากการเผาขยะ โดยการบรรยายของนางณเรณิ บุญเลิศ นักวิชาการสิ่งแวดล้อม 8 วิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 ณ ลานต้นเสด็จของหมู่บ้านในที่ประชุมประชาคม หมู่บ้านพร้อมทั้งถ่ายทอดเสียงตามสายหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชนได้รับความรู้อย่าง ทัวถึง ในวันที่ 10 กรกฎาคม 2549 เวลา .9030 น. – 11.30 น.

3. ขั้นตอนประเมินผลหลังการพัฒนา

ผู้วิจัยและชุมชน แกนนำได้ดำเนินการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการ จัดการขยะ ดังนี้

3.1. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามชุดเดิมที่ใช้ในการวิจัยระยะที่ 1 และแบบประเมินผลหลังการให้ความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ในระหว่าง วันที่ 11 – 16 กรกฎาคม 2549

3.2. การสังเกตสภาพแวดล้อมในหมู่บ้านพบว่า หลังการพัฒนาสภาพบริเวณ ถนนและคลองบางคู มีเศษกระดาษและถุงพลาสติกน้อยลง ไม่พบกองขยะกลางแจ้ง นอกจากนี้ ยังพบว่าส่วนใหญ่มีการแยกขวดพลาสติก ขวดแก้วกองไว้ในบ้านเพื่อเตรียมขาย

3.3. สนทนากลุ่มแกนนำหมู่บ้าน เพื่อทราบปัญหา อุปสรรคและความคิดเห็นการ พัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูในวันที่ 11 กรกฎาคม 2549

จากการสนทนากลุ่มแกนนำ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของ บ้านปากคลองบางคูทำให้มีกองขยะบริเวณถนนในหมู่บ้านน้อยลง พฤติกรรมการกองขยะทิ้งไว้

เผากลางแจ้งลดลง ชุมชนเริ่มมีการคัดแยกขยะ เช่น ขวดพลาสติก ขวดแก้ว กระดาษ เพื่อนำไปขายมากขึ้น ดังคำกล่าวของแกนนำผู้เข้าร่วมประชุมว่า

“... เดิมนี่ไม่ค่อยมีใครกองขยะทิ้ง มีคนเก็บให้ ... ”

“... สะอาดขึ้นหน่อย แต่ยังไม่มาก บางบ้านยังสกปรกอยู่ก็มี... ”

“...เวลาประชุมว่าไงว่าตามกัน แต่บางคนยังไม่ค่อยร่วมมือเท่าไร พอบอกที่ก็ทำที่...”

3.4. มอบประกาศเกียรติบัตรบุคคลตัวอย่างด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นจำนวน 3 คน ได้แก่ พันเอกวิเวก ขวัญมงคลแกนนำในการนำขยะเปียกมาทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ นายวิเชียร เสือสะอาดและร้อยเอกสมพงษ์ โพธิ์เจริญ แกนนำที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านด้วยความเสียสละ

3.5. มอบประกาศเกียรติบัตร “หมู่บ้านที่ร่วมโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” ให้แก่บ้านปากคลองบางคู้ในการร่วมมือรณรงค์กำจัดขยะโดยเริ่มที่บ้านตนเองจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีส่วนร่วมรับผลประโยชน์และมีส่วนร่วมในการประเมินผลการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ในที่ประชุมกำหนดผู้ใหญ่บ้านของอำเภอทำวุ้น

ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ตามกรอบแนวทางการมีส่วนร่วม ดังต่อไปนี้

1. สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ

1.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 7 การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ก่อนและหลังการพัฒนา

สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ	ก่อนการพัฒนา (N=116)		หลังการพัฒนา (N=116)		P-value
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
	1.วิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม				
- กำหนดจุด/ที่ทิ้งขยะ	3.56	0.80	3.71	0.71	0.010
- กำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน	3.21	0.77	3.78	0.62	0.003
- ลดปริมาณขยะโดยการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง	3.52	0.98	4.0	0.67	0.004

ตาราง 7 (ต่อ)

สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ	ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา		P-value
	(N=116)		(N=116)		
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
2.กำหนดแนวทางมีการประชุมคัดเลือกผู้นำโครงการ					
2.1.บุคคลที่สมควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ					
- ประชาชนทุกคน	4.28	0.88	4.41	0.73	0.029
- ตัวทำเองและคนในครอบครัว	4.13	0.01	4.34	0.78	0.061
- แกนนำ/ผู้นำชุมชน	3.32	1.09	4.22	0.80	0.000
- อบต. บางคู้	3.59	1.35	4.32	0.75	0.001
- เจ้าหน้าที่สาธารณสุข รพ.ท่าวัง	3.67	0.92	4.27	0.76	0.002
2.2.การกำหนดแนวทาง/คัดเลือก ผู้นำโครงการ					
- ร่วมกำหนดกิจกรรมการกำจัดขยะ	3.91	1.15	4.06	0.82	0.263
- ร่วมประชุมหรือเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะ	3.28	1.02	3.97	0.76	0.000
- ร่วมประชุมเลือกผู้นำ/ผู้รับผิดชอบจัดการขยะ	3.50	1.04	3.91	0.75	0.005

การมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้หลังการพัฒนา พบว่า

1.วิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสม มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (ค่าP-value<0.05) เกี่ยวกับการกำหนดจุดทิ้งขยะ การลดปริมาณขยะโดยการคัดแยกก่อนทิ้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การร่วมกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะ (ระหว่างวันที่ 11- 30 มิถุนายน 2549) ซึ่งก่อนการพัฒนา การมีส่วนร่วมอยู่ระดับปานกลาง หลังการพัฒนาการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

2. การกำหนดแนวทางมีการประชุมคัดเลือกผู้นำโครงการ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (ค่าP-value<0.05) ในกลุ่มของอบต.บางคู้และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แกนนำ/ผู้นำชุมชนที่มีการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

3. การกำหนดแนวทาง/คัดเลือกผู้นำโครงการ มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (ค่า P-value < 0.05) เกี่ยวกับการร่วมประชุมหรือเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะมีส่วนร่วมอยู่ในระดับมาก

1.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

1.2.1. จากการศึกษาสังเกตพฤติกรรม การมีส่วนร่วมตัดสินใจของตัวแทนครอบครัวบ้านปากคลองบางคู จำนวน 21 คน ในการประชุมประชาคม วันที่ 10 มิถุนายน 2549 เพื่อกำหนดแนวทางการจัดการขยะ เกี่ยวกับวิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสมของหมู่บ้าน กิจกรรมแนวทางและผู้รับผิดชอบ

ผลการประชาคม

ประชาชนบ้านปากคลองบางคู มีส่วนร่วมในการกำหนดวิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสมของหมู่บ้าน โดย

1. กำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการเก็บขยะของหมู่บ้านทุกวันเวลาเย็นและมีผู้รับผิดชอบตัดหญ้า เก็บกิ่งไม้ เศษไม้ริมถนนในหมู่บ้าน และริมคลองบางคู
2. กำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะในระหว่างวันที่ 11-30 มิถุนายน 2549 โดยมีการกำหนดกิจกรรมรณรงค์เริ่มที่บ้านของตนเอง แล้วประกวดความสะอาดเป็นคุ้ม รวม 5 คุ้ม หลังจากนั้นกำหนดวันรณรงค์ในวันสำคัญ เช่น วันแม่ เป็นต้น
3. เสนอให้มีการคัดแยกขวดแก้ว ขวดพลาสติก และกระดาษขายให้แก่ผู้รับซื้อในหมู่บ้านทุกอาทิตย์
4. ร่วมประชุมเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะและคัดแยกบุคคลตัวอย่างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น ได้แก่ แกนนำในการนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยชีวภาพ แกนนำที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านด้วยความเสียสละ

1.2.2. จากการศึกษาสนทนากลุ่ม ของแกนนำชุมชน (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน อสม.และผู้แทน อบต.บางคู) จำนวน 6 คน ในวันที่ 11 กรกฎาคม 2549

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำชุมชน

แกนนำชุมชนมีความเห็นว่า คนในหมู่บ้านเริ่มมีส่วนร่วมเสนอความเห็นดีขึ้น ดังคำกล่าวของแกนนำชุมชนผู้หนึ่งว่า

"... พอมีคนมาช่วยกันคิด ช่วยกันทำ ดูบรรยากาศดีขึ้น ..."

"... มี อบต. ช่วยดูแลหมู่บ้านก็ดีขึ้น ... "

สรุปสภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูก่อนการพัฒนาเปรียบเทียบกับหลังการพัฒนา พบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคูมีส่วนร่วมในการตัดสินใจมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ

2. สภาพการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ

2.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 8 การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูก่อนและหลังการพัฒนา

	ก่อนการพัฒนา (N=116)		หลังการพัฒนา (N=116)		P-value
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
1.การสนับสนุนทรัพยากร					
1.1. ร่วมบริจาคเงิน	3.21	0.96	3.48	0.83	0.015
1.2. ช่วยหาเงินงบประมาณ	3.36	0.81	3.10	0.89	0.106
1.3. บริจาควัสดุอุปกรณ์	3.09	0.86	2.88	0.87	0.272
1.4. ท่านหรือคนในครอบครัวร่วมณรงค์ กำจัดขยะในหมู่บ้าน	3.05	1.12	3.82	0.74	0.000
2. ร่วมเป็นผู้บริหาร/สมาชิกประสานงาน					
2.1. ร่วมเป็นสมาชิกทำกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน	3.53	0.91	3.83	0.81	0.008
2.2. เป็นแกนนำ/ผู้รับผิดชอบในการกำจัดขยะ ของหมู่บ้าน	2.79	0.88	2.85	0.91	0.229
2.3. ชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรมกำจัดขยะ ในหมู่บ้าน	3.08	0.93	3.46	0.83	0.001
3.การลดปริมาณขยะ					
3.1. ใส่ถุงนำไปทิ้งที่ถังขยะ	4.22	0.88	4.34	0.68	0.001
3.2. กองทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง	3.14	1.09	1.72	0.50	0.000
3.3. นำไปฝัง	2.03	1.14	1.46	0.58	0.000
4.การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่					
4.1. นำเศษอาหารหรือเศษผักไป ทำปุ๋ย หรือเป็นอาหารสัตว์	3.70	1.13	3.55	1.27	0.317
4.2. นำขวดเครื่องดื่มมาใส่น้ำดื่ม	3.06	1.14	2.97	1.18	0.461
4.3. นำถังพลาสติก/บีบที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ทำเป็นถังขยะ	3.20	0.87	3.12	0.97	1.000

ตาราง 8 (ต่อ)

	ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา		P-value
	(N=116)		(N=116)		
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
5.การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายกลับมาซ่อมแซม					
5.1.นำเศษไม้มาทำเป็นวัสดุของใช้ในบ้าน	3.56	1.04	3.41	1.17	0.480
5.2.นำกิ่งไม้มาใช้เป็นฟืน/เผาถ่าน	3.73	1.10	3.63	1.21	1.000
5.3.นำยางรถยนต์มาทำที่ปลุกต้นไม้ หรือทำประโยชน์	2.99	1.03	2.83	1.09	0.107
6.การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่					
6.1.คัดแยกขวดแก้ว ไปขาย	4.08	0.80	4.10	0.75	0.020
6.2.คัดแยกขวดพลาสติกกระป๋องพลาสติก วัสดุพลาสติกไปขาย	3.67	0.94	4.09	0.75	0.000
6.3.คัดแยกกระดาษไปขาย	4.06	0.85	4.01	0.80	0.431
6.4.แยกขยะ เช่น กระป๋องยาฆ่าแมลง หลอดไฟ ถ่านไฟฉายก่อนทิ้ง	4.19	0.95	4.03	1.01	0.687
7. การหลีกเลี่ยงใช้วัสดุที่ทำลายยาก					
7.1.ใช้ไฟมบรรจุอาหาร	2.56	1.03	2.47	1.02	0.125
7.2.ใช้ใบตองบรรจุอาหาร	2.24	1.10	2.17	1.06	0.125
7.3.ใช้ถุงกระดาษใส่ของแทนถุงพลาสติก	3.06	1.06	2.95	1.06	0.125
7.4.ใช้ตระกร้าใส่ของแทนถุงหิ้วที่เป็นพลาสติก	3.04	0.87	2.94	0.90	0.675

การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า การมีส่วนร่วม บริจาคเงิน การร่วมสนับสนุนแรงงานโดยคนในครอบครัวร่วมรณรงค์ การร่วมเป็นสมาชิกและ การชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (ค่าP-value < 0.05) ก่อนการพัฒนามีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง หลังการพัฒนามีส่วนร่วม อยู่ในระดับมาก

สภาพการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตามกรอบแนวทางการจัดการขยะ(5R) หลังการพัฒนาเปรียบเทียบกับสภาพการจัดการขยะก่อนการพัฒนา พบว่า พฤติกรรมที่มีการ เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่

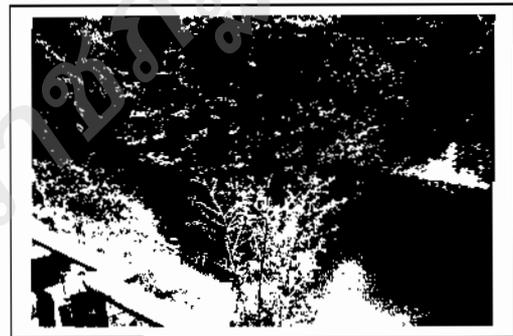
1. การลดปริมาณขยะ กล่าวคือ พฤติกรรมการกำจัดขยะโดยวิธีการใส่ถุงนำไปทิ้งขยะเพิ่มขึ้น การกองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้งและพฤติกรรมการนำไปฝังกลดลง
2. การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ มีการคัดแยกขวดพลาสติก กระจกพลาสติก วัสดุพลาสติกไปขายเพิ่มขึ้น

ส่วนพฤติกรรมการนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายกลับมาซ่อมแซม การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยาก พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่าง ไม่มีนัยสำคัญ

2.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

2.2.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการสังเกต

จากการสังเกตสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ริมนถนนหมู่บ้านและริมคลองบางคูขณะเก็บแบบสอบถาม พบว่า สภาพทั่วไปไม่พบกองขยะ ถนนในหมู่บ้านไม่มีกองขยะที่เป็นเศษกระดาษและพลาสติก พบกองเศษใบไม้เป็นระยะเนื่องจากเป็นช่วงที่มีฝนตก ส่วนคลองบางคูมีสภาพดีขึ้นกว่าในระยะก่อนการพัฒนาไม่มีเศษกิ่งไม้ ถุงพลาสติกในคลอง

ภาพ 9 สภาพแวดล้อมบ้านปากคลองบางคูบริเวณถนนในหมู่บ้านและคลองบางคูหลังการพัฒนา

3.สภาพการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดการขยะ

3.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 9 การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์	ก่อนการพัฒนา (N=116)		หลังการพัฒนา (N=116)		P-value
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
1.จำนวนขยะในบริเวณพื้นที่ของบ้านปากคลองบางคูในปัจจุบัน	3.79	0.94	2.36	0.517	0.004
2.สภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคูสะอาดน่าอยู่	3.47	0.68	3.59	0.57	0.020

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดการของบ้านปากคลองบางคู มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ (P-value = 0.000) จำนวนขยะในบริเวณพื้นที่ของบ้านปากคลองบางคูก่อนการพัฒนาอยู่ในระดับมาก หลังการพัฒนาอยู่ในระดับน้อย สภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคูสะอาดน่าอยู่ในระดับมาก

3.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำ

“... มีคนเก็บก็สะอาดขึ้น แต่ก็ยังมีบางบ้านยังไม่ค่อยสะอาดเท่าไร...”

“ .... ต้องให้หมอลงมาบ่อย ๆ ช่วยแนะนำ..... ”

4. สภาพการมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะ

4.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 10 การมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนและหลังการพัฒนา

การมีส่วนร่วมประเมินผล	ก่อนการพัฒนา (N=116)		หลังการพัฒนา (N=116)		P-value
	$\bar{X}$	SD	$\bar{X}$	SD	
1. ประชาชนบ้านปากคลองบางคู ร่วมรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน	2.96	0.99	3.59	0.68	0.001
2. อบต. มีส่วนร่วมในการกำจัดขยะ ของบ้านปากคลองบางคู	2.39	0.91	3.60	0.68	0.005
3. ผู้นำ/กรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วม ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน	3.01	1.22	3.56	0.74	0.003
4. หน่วยงานสาธารณสุขมีส่วนร่วม ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน	3.15	1.12	3.64	0.67	0.003
5. วิธีการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู มีความเหมาะสมดีแล้ว	2.85	1.07	3.54	0.67	0.000

การมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูมีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ดังตาราง 10 ซึ่งชุมชนประเมินการมีส่วนร่วมรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้านของ

ประชาชน แกนนำหมู่บ้านปากคลองบางคู้และหน่วยงานสาธารณสุข หลังการพัฒนามีส่วนร่วมในระดับมาก ส่วน อบต.ก่อนการพัฒนามีส่วนร่วมในระดับน้อย หลังการพัฒนาอยู่ในระดับมาก เนื่องจาก อบต. มีส่วนร่วมสนับสนุนงบประมาณในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน

4.2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการสนทนากลุ่มแกนนำ

จากการสนทนากลุ่มแกนนำ พบว่า ประชาชนและแกนนำบ้านปากคลองบางคู้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้านเพิ่มมากขึ้น ดังคำกล่าวของแกนนำว่า

“.. คนเริ่มคิดเข้ามาช่วยกัน แต่ก็ยังเป็นส่วนน้อย พอมีคนช่วยเก็บก็ดีขึ้น ... ”

5. ความรู้เกี่ยวกับขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้

จากแนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ซึ่งชุมชนพบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ยังมีพฤติกรรมกรกำจัดขยะที่ไม่ถูกต้อง เช่น การกองทิ้งไว้เฉกกลางแจ้ง และการนำไปฝัง โดยได้ร่วมกันพัฒนาการจัดการขยะโดยการขอสนับสนุนวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 มาให้ความรู้เกี่ยวกับขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะเพื่อเป็นแนวทางในการกำจัดขยะที่ถูกสุขลักษณะ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์สภาพการจัดการขยะ ความรู้เกี่ยวกับขยะ และประเมินผลการพัฒนา ก่อนและหลังกระบวนการพัฒนา ดังนี้

5.1. การวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาเอกสาร

จากเอกสารการศึกษาชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ และสนทนากลุ่มร่วมกับแกนนำชุมชนโดยมี พันเอกวิเวก ขวัญมงคล และนายบรรจง แป้นสกุล แกนนำกลุ่มธนาคารหมู่บ้านพร้อมกับแกนนำหมู่บ้านรวม 7 คน ให้ความเห็นเกี่ยวกับชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ว่า

“... บุคคลในหมู่บ้านนี้เป็นบุคคลที่มีการศึกษาเป็นส่วนมาก ... ”

5.2. การวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม

ตาราง 11 ระดับความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ ก่อนและหลังการพัฒนา

ความรู้เรื่องขยะ	ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา	
	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้
1.แหล่งที่มาของขยะ				
1.1. ขยะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ	15.27	ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	66.41	ปานกลาง
1.2. กิ่งไม้ ใบไม้ เป็นขยะที่เกิดตามธรรมชาติ	72.98	ดี	89.73	ดีมาก
1.3. ขยะเกิดจากของเหลือใช้ในครัวเรือนประจำวัน	97.87	ดีมาก	99.12	ดีมาก

ตาราง 11 (ต่อ)

ความรู้เรื่องขยะ	ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา	
	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้
1.4. ถุงพลาสติก ขวด โฟม กระดาษ ใบคอง ใช้แล้วเป็นขยะ	96.21	ดีมาก	99.47	ดีมาก
1.5. ขยะเกิดจากเศษของเหลือทิ้ง จากโรงงานและสถานที่ทำงาน	66.76	ปานกลาง	98.61	ดีมาก
1.6. หลอดไฟใช้แล้ว เศษกระจก เศษผ้า เศษเหล็กไม่ใช่ขยะ	46.25	ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	97.46	ดีมาก
1.7. ขยะเกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์	47.73	ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	51.79	ปานกลาง
1.8. มูลสัตว์ ซากสัตว์ ไม่ใช่ขยะ	34.17	ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ	61.25	ปานกลาง
2. ประเภทของขยะ				
2.1. เศษอาหาร เศษพืช เปลือกผลไม้ เป็นขยะเปียก	98.54	ดีมาก	99.62	ดีมาก
2.2. กระดาษ แก้ว ยาง ขวดเปล่า ไม้ ถุงพลาสติกขยะแห้ง	94.73	ดีมาก	98.31	ดีมาก
2.3. กระจังสเปรย์ กระจังยาฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย หลอดไฟ เป็นขยะอันตราย	95.57	ดีมาก	99.52	ดีมาก
3. ผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อม				
3.1. การลดปริมาณขยะทำให้ลดแหล่งเพาะพันธุ์ แมลงวัน หนู ยุง ที่เป็นพาหะของโรค	96.26	ดีมาก	99.36	ดีมาก
3.2. ขยะก่อให้เกิดความรำคาญ เช่น มีกลิ่นเหม็น	98.53	ดีมาก	99.47	ดีมาก
3.3. ขยะทำให้แม่น้ำสกปรก	96.28	ดีมาก	98.32	ดีมาก
3.4. ขยะเสี่ยงต่อการเกิดโรคอุจจาระร่วง	92.41	ดีมาก	98.35	ดีมาก
4. การกำจัดขยะ				
4.1. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดยใช้ ตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก	85.62	ดีมาก	98.19	ดีมาก
4.2. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดย การนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น นำขวดพลาสติกมาใส่น้ำดื่ม	82.61	ดีมาก	99.40	ดีมาก

ตาราง 11 (ต่อ)

ความรู้เรื่องขยะ	ก่อนการพัฒนา		หลังการพัฒนา	
	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้	ตอบถูก ร้อยละ	ระดับ ความรู้
4.3. เราสามารถลดปริมาณขยะได้ โดยการนำวัสดุที่เสียดกลับมาแก้ไข ซ่อมแซมใหม่	86.41	ดีมาก	94.87	ดีมาก
4.4. เราสามารถลดปริมาณขยะได้ โดยนำวัสดุกลับมา เช่น กระดาษ ถุงพลาสติก	92.48	ดีมาก	98.74	ดีมาก
4.5. เราสามารถลดปริมาณขยะได้ โดยหลีกเลี่ยงการนำวัสดุที่ทำลายยาก มาใช้ เช่น โฟม	85.62	ดีมาก	98.31	ดีมาก

ก่อนการพัฒนา สภาพความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ในภาพรวม อยู่ในระดับดีถึงดีมาก เนื่องจากบุคคลในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีการศึกษา (ข้าราชการและข้าราชการบำนาญ) แต่ยังมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งที่มาของขยะที่ไม่ถูกต้อง เกี่ยวกับขยะที่เกิดจากเศษของเหลือทิ้งจากโรงงานและสถานที่ทำงาน เช่น หลอดไฟใช้แล้ว เศษกระจก เศษเหล็ก และขยะที่เกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เช่น มูลสัตว์ ซากสัตว์ (ระดับความรู้ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ) จากการศึกษาระดับความรู้ของประชาชนบ้านปากคลองบางคู พบว่า ประเด็นที่สมควรได้รับการพัฒนาคือ ความรู้เกี่ยวกับแหล่งที่มาของขยะ

หลังการพัฒนา ความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ในภาพรวม ความรู้เกี่ยวกับเรื่องขยะในด้านต่าง ๆ มีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เนื่องจากชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีการศึกษา ส่วนประเด็นความรู้เกี่ยวกับแหล่งที่มาของขยะก่อนการพัฒนา ได้แก่ ขยะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ หลอดไฟใช้แล้ว เศษกระจก เศษผ้า เศษเหล็กไม่ใช่ขยะ ขยะเกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ มูลสัตว์ ซากสัตว์ ไม่ใช่ขยะที่อยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ หลังการพัฒนาให้ความรู้ พบว่า มีระดับความรู้เพิ่มขึ้น

จากการศึกษาวิจัยในระยะที่ 3 จะเห็นว่าหลังการพัฒนากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูดีขึ้นกว่าเดิมอย่างชัดเจน สอดคล้องกันทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ สภาพการกำจัดขยะมีความเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดเจน คือเรื่องของการลดปริมาณ

ขยงเก็ยวกับพดติกรรมกรกรองทงไว้แล้วเมกलगจ้งลดลง จกรระดับมกก่อนกรพัฒนาเป็นระดับน้อยหล้งกรพัฒนา

กรนำไปใช้ประโยชน์

จกรยุทธศตรกรพัฒนากรมีส่วนร่วมในการจัดการขยงของบ้านปากคลองบางคูที่ได้ในการวิจัยระยะที่ 2 และนำมาพัฒนากรมีส่วนร่วมในระยะที่ 3 ผลกรพัฒนา พบว กรมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้นำ/แกนนำหมู่บ้าน อบต. และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่ว้ง ดีขึ้นกว่ก่อนกรพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาเป็นยุทธศตรที่ดีสมารถนำไปปรับใช้ในการร่วมกันจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมทรพยากร ศักยภาพท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสมเน้นประชาชนเป็นศูนย์กลางซึ่งเป็นกรกิจที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินกรประสานงานและวางแผนกรพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อไป

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ผู้วิจัยได้ดำเนินการสรุปสาระสำคัญของการพัฒนา โดยนำเสนอเป็น 4 ตอน ดังนี้

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ปัญหา อุปสรรคในการวิจัย
4. ข้อเสนอแนะ

ในการวิจัยครั้งนี้ ขอเสนอการสรุปผลการวิจัย การอภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะจากการวิจัย ดังรายละเอียดต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยและพัฒนานี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตำบลบางคู อำเภอบางบาล จังหวัดลพบุรี เป็นการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสมผสาน ซึ่งประกอบด้วยการนำวิธีวิจัยเชิงสำรวจและวิธีวิจัยเชิงคุณภาพที่เป็น การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) มาใช้ในการตอบปัญหาของการวิจัย เพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาชน องค์กรชุมชนบ้านปากคลองบางคู และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง ซึ่งเป็นผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมจัดการขยะของชุมชนตนเอง ตามกระบวนการของการวิจัยและพัฒนา 3 ระยะ คือ

การวิจัยระยะที่ 1 การศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจและการวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิจัยระยะที่ 2 การแสวงหาแนวทาง วิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูที่มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มุ่งเน้นหาวิธีการที่จะทำให้เกิดการตอบสนองจากชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) ในการประชุมกลุ่ม(Focus group discussion)

การวิจัยระยะที่ 3 การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ตามกรอบทฤษฎีการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในการปฏิบัติเป็นกรนำแนวทาง และวิธีพัฒนาการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ประชาชนในชุมชน แกนนำนักพัฒนาบ้านปากคลองบางคูและนักวิชาการจากโรงพยาบาลท่าม่วงเพื่อพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ให้บรรลุผลตามตัวชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนา

ตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้ในการวิจัยระยะที่ 2 โดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และประเมินผลของการมีส่วนร่วมก่อนและหลังการพัฒนา

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ เป็นการสร้างโอกาสให้ผู้มีส่วนสำคัญและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้มีโอกาสร่วมกันเรียนรู้จากการปฏิบัติกิจกรรมการพัฒนาในแต่ละชั้นตอน ตามความเหมาะสม ภายใต้กรอบการวิจัยของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา 4 ด้านของปารีชาติ วลัยเสถียร (2543, หน้า 142-144) ประกอบด้วย

1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ
2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการ
3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์
4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

สรุปผลการวิจัยตามประเด็นแนวทางการวิจัยและพัฒนา ดังนี้

1. สภาพปัจจุบัน ปัญหาและความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ พบว่า มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

1.1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สภาพการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้มีการกำหนดวิธีการกำจัดขยะ แต่ขาดผู้รู้มาชี้แนะและต้องการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาช่วยชี้แนะ โดยที่ชุมชนเต็มใจให้ความร่วมมือปฏิบัติตามคำแนะนำ ซึ่งสาเหตุที่ชุมชนมีความต้องการเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมเนื่องจากชุมชนมีความเชื่อถือในศักยภาพของเจ้าหน้าที่สาธารณสุข ประกอบกับในชุมชนไม่มีแกนนำรับผิดชอบกิจกรรมการจัดการขยะของหมู่บ้าน

1.2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

จากการสังเกตสภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน พบว่ามีกองขยะซึ่งส่วนใหญ่เป็นเศษกระดาษถุงพลาสติก เศษผัก กิ่งไม้ อยู่ตามบริเวณหน้าบ้าน ริมถนน เพื่อรอการเผากลางแจ้ง ไม่มีถังใส่ขยะ นอกจากนี้ยังพบเศษกิ่งไม้ใบไม้บริเวณตลอดแนวริมคลองบางคู้ สภาพลำคลองตื้นเขิน มีเศษขยะ เช่น ถุงพลาสติก ลอยอยู่ในคลอง น้ำค่อนข้างสกปรก

ในภาพรวม ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้มีส่วนร่วมสนับสนุนทรัพยากร โดยการช่วยหาเงินงบประมาณ การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ การร่วมแรงงานในการรณรงค์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนกิจกรรมการมีส่วนร่วมเป็นแกนนำหรือเป็นผู้รับผิดชอบในการกำจัดขยะและร่วมชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรม อยู่ในระดับปานกลาง

1.3. การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์

ชุมชนบ้านปากคลองได้รับประโยชน์จากกิจกรรมการกำจัดขยะจากการที่มีสภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคู้สะอาดน่าอยู่ในระดับปานกลาง รวมทั้งผลประโยชน์จาก

การคัดแยกขยะไปขายซึ่งเป็นการเสริมรายได้ รวมทั้งการนำขยะเปียกไปทำปุ๋ยหมักเป็นการช่วยประหยัดรายจ่าย

1.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ประชาชนบ้านปากคลองบางคู ประเมินสภาพการมีส่วนร่วมรณรงค์กำจัดขยะของประชาชน ผู้นำหมู่บ้านและหน่วยงานสาธารณสุข อยู่ในระดับปานกลาง แต่การมีส่วนร่วมของ อบต. ในการกำจัดขยะอยู่ในระดับน้อย ส่วนการประเมินความเหมาะสมของวิธีการกำจัดขยะอยู่ในระดับปานกลาง

2. ปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

ปัญหาและความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า ปัญหาในการกำจัดขยะ คือ ชาวบ้านไม่ให้ความร่วมมือ ไม่มีแกนนำทำกิจกรรมการกำจัดขยะและไม่มีที่เผาหรือทิ้งขยะ ความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาในการกำจัดขยะของชุมชน คือ ต้องการให้ประชาชนแต่ละบ้านร่วมกันกำจัดขยะและดูแลบ้านตนเองรวมทั้งต้องการให้เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากโรงพยาบาลทำวงให้คำแนะนำเกี่ยวกับความรู้และเป็นผู้นำกิจกรรมการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู

3. การแสวงหาแนวทางวิธีการพัฒนาและดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู จากการสนทนากลุ่มแกนนำหมู่บ้าน เพื่อแสวงหาแนวทางและวิธีการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า

3.1. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะ

แนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ตามทฤษฎีการตัดสินใจตามหลักเหตุผล โดยอาศัยเทคนิควิธีการตัดสินใจใช้ประสบการณ์และดุลยพินิจในการตัดสินใจตามแนวทางเลือกเดิมที่เคยทำมาแล้วหรือตัดสินใจตามแนวทางที่ไม่มีมาก่อน และเทคนิคการสร้างความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากเป็นการตัดสินใจของชุมชนในการรวบรวมประสบการณ์ ความจริงจากสภาพสังคมและปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่นๆ เข้ามาประกอบ เพื่อช่วยในการประเมินทางเลือกในการตัดสินใจที่มีอยู่ของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ได้แก่ กิจกรรมวิธีการมีส่วนร่วมกันในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน โดยเริ่มที่บ้านตนเองก่อน กำหนดวันเริ่มต้นรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน ขอสนับสนุนวิทยากรที่มีความเชี่ยวชาญด้านการกำจัดขยะจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี มาให้คำแนะนำในการกำจัดขยะที่ถูกต้องเนื่องจากชุมชนพบว่าปัญหาของการปฏิบัติในการกำจัดขยะไม่เหมาะสม เช่น การกองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้ง มีการแนะนำให้ความรู้ผ่านหอกระจายข่าวและขอสนับสนุนเอกสาร แผ่นพับ รวมทั้งกำหนดให้มีการมอบเกียรติบัตร เพื่อเป็นกำลังใจแก่ผู้ที่ปฏิบัติดีในชุมชน เช่น ผู้นำหมู่บ้านสิ่งแวดล้อมนำขยะเปียกมาทำปุ๋ยชีวภาพ ผู้ที่มีความเสียสละแก่ส่วนรวมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู

3.2. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ

แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะ โดยอาศัยทฤษฎีการมีส่วนร่วม การสนับสนุนให้เกิดการตอบสนองของชุมชนในการให้ความร่วมมือขององค์กรภาครัฐ ได้แก่ การมีส่วนร่วมรับผิดชอบแรงจูงใจโดยเริ่มที่บ้านตนเอง มีการคัดเลือกคนของหมู่บ้านเพื่อรับผิดชอบเก็บขยะทุกวัน โดยมี อบต.บางคู สนับสนุนงบประมาณและยินยอมให้ใช้เงินสวัสดิการของกองทุนหมู่บ้านเป็นค่าใช้จ่ายในการตัดหญ้า ตัดกิ่งไม้ริมถนนของหมู่บ้าน พร้อมทั้งเสนอให้มีการประกวดความร่วมมือในการจัดการขยะของแต่ละคุ้ม รวมทั้งขอสนับสนุนวิทยากรมาให้ความรู้ในการจัดการขยะเพื่อให้สามารถปฏิบัติได้ถูกต้องต่อไป

3.3. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

แนวทางการมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดการขยะ ได้แก่ การได้รับความพึงพอใจภาคภูมิใจในการมีส่วนร่วมพัฒนาและได้อยู่ในสภาพแวดล้อมที่สะอาดถูกสุขลักษณะ โดยการประกวดความร่วมมือในการร่วมกันจัดการขยะคุ้มทั้ง 5 คุ้มของบ้านปากคลองบางคู และมอบรางวัลประกาศเกียรติคุณบุคคลที่เป็นตัวอย่างที่ดีในการจัดการขยะของหมู่บ้านในด้านกรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และความเสียสละ เพื่อให้เกิดความภาคภูมิใจ และเป็นตัวอย่างของหมู่บ้าน

3.4. แนวทางพัฒนาการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การพัฒนาการมีส่วนร่วมประเมินผลเป็นผลจากการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การมีส่วนร่วมปฏิบัติและการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ของชุมชน ผู้นำชุมชน อบต.และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าวุ้ง เพื่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของกิจกรรมในชุมชน ตามเกณฑ์ประเมินมาตรฐานบริการศูนย์สุขภาพชุมชนจังหวัดลพบุรี

4.ดัชนีชี้วัดความสำเร็จในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ขึ้นอยู่กับความร่วมมือของประชาชนบ้านปากคลองบางคูในฐานะที่เป็นผู้ผลิตและผู้ทิ้งขยะ ซึ่งการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะนี้อยู่ภายใต้กระบวนการร่วมรับรู้สภาพปัญหา ร่วมคิดและแสดงความคิดเห็น ร่วมดำเนินการ ร่วมรับผิดชอบ ร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินการว่ามีปัจจัยใดบ้างที่เป็นปัญหาและอุปสรรค ภายใต้กรอบการมีส่วนร่วมในประเด็นที่กำหนด และสามารถตอบสนองตามตัวชี้วัดมาตรฐานงานบริการด้านกิจกรรมในชุมชนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชน คือ

- 4.1. มีหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้องร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู
- 4.2. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการขยะ ทั้ง 4 ด้าน
- 4.3. การจัดการขยะโดยใช้ทรัพยากรชุมชนเป็นหลัก
- 4.4. ความรู้เรื่องขยะ

5. กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูในการวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนาที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้แก่ ประชาชนและแกนนำบ้านปากคลองบางคู ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจากศูนย์สุขภาพชุมชน โรงพยาบาลท่าม่วงและอบต.บางคูซึ่งเป็นองค์กรภาครัฐและองค์กรท้องถิ่นที่มีหน้าที่สนับสนุนชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อให้เกิดการดำรงชีวิตอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดีถูกสุขลักษณะเป็นผลให้การสร้างสุขภาพของประชาชนมีความครอบคลุมเชื่อมโยงสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของชุมชน อันจะเป็นผลให้ประชาชนมีสุขภาพดี โดยมีรายละเอียดของกระบวนการพัฒนา ดังต่อไปนี้

5.1. ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมก่อนการพัฒนา

5.1.1. เตรียมความพร้อมด้านข้อมูลรอบแนวทางการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ เกณฑ์การพิจารณาในการมอบเกียรติบัตรบุคคลตัวอย่างในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น เกณฑ์การประกวดการมีส่วนร่วมรณรงค์จัดการขยะในภาพรวมของคุ้ม และแนวทางการรณรงค์จัดการขยะ

5.1.2. เตรียมความพร้อมด้านวิทยากรโดยประสานงานกับวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7 สระบุรี เพื่อให้ทราบวัตถุประสงค์แผนการให้ความรู้เรื่องขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ

5.1.3. เตรียมความพร้อมด้านสื่อหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการพัฒนา ได้แก่ แผนการสอนความรู้เรื่องขยะ อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะและคู่มือ "บันทึกความรู้การจัดการขยะสมัยใหม่" แผ่นพับ "อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ" และใบประกาศเกียรติบัตร

5.2. ขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา

5.2.1. เผยแพร่เอกสารแผ่นพับ ได้แก่ คู่มือ "บันทึกความรู้การจัดการขยะสมัยใหม่" แผ่นพับ "อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ"

5.2.2. ร่วมกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะกับชุมชน แกนนำหมู่บ้านและผู้แทน อบต. กำหนดตัวชี้วัดจากความร่วมมือของแต่ละบ้านในการกำจัดขยะ (สภาพแวดล้อมของหมู่บ้านไม่มีเศษขยะเช่น กุ้งพลาสติก กระดาษ และกองขยะที่เผากลางแจ้ง)

5.2.3. มีการกำหนดผู้รับผิดชอบเก็บขยะของหมู่บ้านทุกวันโดย ผู้แทน อบต. สนับสนุนงบประมาณ

5.2.4. ชุมชนบ้านปากคลองบางคูลงความเห็นให้ใช้เงินสวัสดิการของธนาคารหมู่บ้านเป็นค่าใช้จ่ายในการตัดหญ้า เก็บเศษไม้ กิ่งไม้บริเวณถนนและริมคลองบางคู

5.2.5. ชุมชนบ้านปากคลองบางคูร่วมคัดแยกขวดแก้ว ขวดพลาสติก และกระดาษ นำมาขายให้ผู้รับซื้อในหมู่บ้านทุกอาทิตย์

5.2.6. ประชาชนบ้านปากคลองบางคูได้รับการให้ความรู้เรื่องขยะ อันตราย และมลพิษจากการเผาขยะ โดยการบรรยายของวิทยากรจากสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่7สระบุรี ในที่ประชุมประชาคมหมู่บ้าน และถ่ายทอดเสียงตามสายหอกระจายข่าวของหมู่บ้าน เพื่อให้ชุมชน ได้รับความรู้อย่างทั่วถึง

5.3. ชั้นประเมินผลหลังการพัฒนา

ผู้วิจัยและชุมชน แกนนำ ได้ดำเนินการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ดังนี้

5.3.1. เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ได้ดำเนินการในการวิจัยระยะที่ 1

5.3.2. สังเกตสภาพแวดล้อมขณะสัมภาษณ์แบบสอบถาม พบว่า หลังการพัฒนา สภาพบริเวณถนนและคลองบางคูมีเศษกระดาษและถุงพลาสติกน้อยลง ไม่พบกองขยะที่เตรียมไว้เผากลางแจ้ง นอกจากนี้ยังพบว่าส่วนใหญ่มีการแยกขวดพลาสติก ขวดแก้วกองไว้เพื่อเตรียมขาย

5.3.3. สทนากลุ่มแกนนำหมู่บ้าน พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูทำให้มีกองขยะบริเวณถนนในหมู่บ้านน้อยลง พฤติกรรมการกองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้งลดลง เริ่มมีการคัดแยกขยะ เช่น ขวดพลาสติก ขวดแก้วเพื่อนำไปขายมากขึ้น

5.3.4. มอบประกาศเกียรติบัตรบุคคลตัวอย่างด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของท้องถิ่นให้แก่ แกนนำในการนำขยะเปียกมาทำเป็นปุ๋ยชีวภาพ แกนนำที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรมสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านด้วยความเสียสละ

5.3.5. มอบประกาศเกียรติบัตร “หมู่บ้านที่ร่วมโครงการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม” โดยการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ ร่วมในผลประโยชน์ และร่วมประเมินผลการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูในที่ประชุมกำนันผู้ใหญ่บ้านของอำเภอท่าเรือ

6. ผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู

จากการประเมินผลการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูมีการเปลี่ยนแปลงสอดคล้องกันทั้งข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพ ดังนี้

6.1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

สภาพการมีส่วนร่วมตัดสินใจในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ก่อนการพัฒนาเปรียบเทียบกับหลังการพัฒนา พบว่า มีส่วนร่วมตัดสินใจมากขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ชุมชนมีส่วนร่วมเรียนรู้ในการหาปัญหา กำหนดกิจกรรม แนวทางการจัดการขยะของหมู่บ้านมากขึ้น

6.2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ

การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า

การมีส่วนร่วมสนับสนุนโดยคนในครอบครัวร่วมแรงรณรงค์กำจัดขยะในหมู่บ้าน มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญซึ่งพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงหลังการพัฒนาอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การลดปริมาณขยะและการหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่ กล่าวคือ พฤติกรรมการทำจัดขยะโดยวิธีการใส่ถุงนำไปทิ้งขยะเพิ่มขึ้น การกองขยะทิ้งไว้เผากลางแจ้ง และการนำไปฝังน้อยลง มีการคัดแยกขวดพลาสติก กระป๋องพลาสติก วัสดุพลาสติกไปขายเพิ่มขึ้น ส่วนพฤติกรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างไม่มีนัยสำคัญ ได้แก่ การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่ การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายกลับมาซ่อมแซมและการหลีกเลี่ยงใช้วัสดุที่ทำลายยาก ซึ่งต้องใช้เวลาในการปลูกฝังพฤติกรรมรวมทั้งการหาปัจจัยส่งเสริมให้เกิดกลไกทางชุมชนในการจัดการขยะตามแนวทางดังกล่าวต่อไป

สภาพแวดล้อมบริเวณบ้าน ริมถนนหมู่บ้านและริมคลองบางคู ไม่ค่อยพบกองขยะ ถนนในหมู่บ้านไม่มีกองขยะที่เป็นเศษกระดาษและพลาสติก พบกองเศษใบไม้เป็นระยะเนื่องจากเป็นช่วงที่มีฝนตก ส่วนคลองบางคูมีสภาพดีขึ้น ไม่มีเศษกระดาษและถุงพลาสติกในคลอง

6.3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์

การมีส่วนร่วมรับผลประโยชน์ในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู พบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ จำนวนขยะบริเวณพื้นที่ของบ้านปากคลองบางคูหลังการพัฒนาอยู่ในระดับน้อยสภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคูสะอาดน่าอยู่ในระดับมาก

6.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

การมีส่วนร่วมประเมินผลในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคูพบว่า มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ ($P\text{-value} < 0.05$) ซึ่งชุมชนประเมินผลการมีส่วนร่วมรณรงค์กำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคูของประชาชน ผู้นำ/กรรมการหมู่บ้าน อบต. และหน่วยงานสาธารณสุข หลังการพัฒนามีส่วนร่วมในระดับมาก

6.5. ความรู้เกี่ยวกับเรื่องขยะ

ความรู้เกี่ยวกับเรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู ก่อนการพัฒนา ในภาพรวมมีความรู้ในระดับดีถึงดีมาก เนื่องจากบุคคลในหมู่บ้านส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่มีการศึกษา (ข้าราชการและข้าราชการบำนาญ) แต่ยังมีความรู้เกี่ยวกับแหล่งที่มาของขยะที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับขยะที่เกิดจากเศษของเหลือทิ้งจากโรงงานและสถานที่ทำงาน เช่น หลอดไฟใช้แล้ว เศษกระจก เศษเหล็ก และขยะที่เกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์ เช่น มูลสัตว์ ซากสัตว์ (ระดับความรู้ต่ำกว่าเกณฑ์ขั้นต่ำ) หลังการพัฒนาความรู้เกี่ยวกับเรื่องขยะมีการเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก

อภิปรายผลการวิจัย

จากการวิจัยและพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู ในครั้งนี้พบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ประกอบด้วย ประชาชน แกนนำหมู่บ้าน และองค์กรในชุมชน ทั้งภาครัฐและเอกชนให้มีส่วนร่วมรับรู้ปัญหา กำหนดแนวทางวิธีการและกิจกรรมการพัฒนาที่

เหมาะสม ตามสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งการให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนในการจัดการขยะนั้น จำเป็นต้องอาศัยกลไกที่จะเชิญชวนให้ประชาชนยอมรับและปฏิบัติตามรวมทั้งหาวิธีการที่เหมาะสม ในเชิงของการจูงใจและส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือจากประชาชนทุกคนซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ ใช้การพัฒนาการมีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดกลไกทางชุมชนในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

กระบวนการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาและเข้าไปกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมนี้ มิใช่เป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ เนื่องจากในชุมชนมีการร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผลประโยชน์ที่เป็นรูปธรรมอยู่แล้ว ได้แก่ การดำเนินงานธนาคารหมู่บ้าน ซึ่งเป็นกิจกรรมที่มีผลประโยชน์ในรูปแบบของเงินมีคณะกรรมการผู้รับผิดชอบดำเนินการที่ชัดเจน แต่เมื่อเปรียบเทียบกับกิจกรรมการมีส่วนร่วมในด้านของกิจกรรมสาธารณะ เช่น การจัดการขยะ ยังพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ยังรอผู้นำที่จะดำเนินกิจกรรมขาดแนวคิดที่จะเริ่มดำเนินการด้วยตนเอง จึงจำเป็นที่จะต้องมีการจูงใจและสนับสนุนให้เกิดความร่วมมือ ดังนี้

1. การรณรงค์เพื่อให้เกิดความร่วมมือ ด้วยการประชาสัมพันธ์สร้างความรู้ เช่น เอกสาร แผ่นพับ เสียงตามสายหอกระจายข่าว รวมทั้งสื่อบุคคล ด้วยการใช้นักหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สาธารณสุข และการสร้างความเข้าใจ รับรู้ มีส่วนร่วมด้วยการจัดสนทนากลุ่มผู้นำชุมชน เพื่อให้เป็นแกนนำในการเอากิจกรรมมีส่วนร่วมไปเผยแพร่ ชักชวนประชาชนในชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมการจัดการขยะของหมู่บ้าน

2. การติดต่อประสานงานกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่ง องค์กรมีความจำเป็นอย่างมากที่จะต้องมียุทธศาสตร์ที่ชัดเจนในการอำนวยความสะดวก ให้ความร่วมมือและให้ความสำคัญในการสนับสนุนกิจกรรมการจัดการขยะของชุมชน

3. ผู้นำชุมชน เป็นกลไกสำคัญที่จะดำเนินการริเริ่มกิจกรรม เผยแพร่ เชิญชวนหรือรณรงค์ให้ประชาชนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมนั้นๆ ตลอดจนการดำเนินกิจการและการติดตามประเมินผลซึ่งเป็นบทบาทที่สำคัญของผู้นำชุมชน ดังนั้น หากผู้นำชุมชนมีความเข้มแข็งทำหน้าที่ในการประชาสัมพันธ์ชี้ประโยชน์จากการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้าน ด้วยการบอกต่อๆ กันระหว่างประชาชนในชุมชน โดยมีหน่วยงานสาธารณสุขเข้าไปร่วมสนับสนุนด้านวิชาการเป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่อง จะสามารถนำมาซึ่งความร่วมมือของประชาชนในการจัดการขยะอย่างต่อเนื่องและมีความยั่งยืน

ปัญหา อุปสรรคในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้

1. ชุมชนมีการให้ความสำคัญต่อการเข้ามามีส่วนร่วมคิดหาแนวทางวิธีแก้ไขปัญหามในการจัดการขยะของชุมชนแต่พฤติกรรมการกำจัดขยะ ในภาพรวมยังให้ความร่วมมือน้อย

เนื่องจากไม่มีเวลาต้องไปทำงาน และยังคงต้องการความสะดวกสบายในการที่ชยะทำให้ไม่มีเวลา คัดแยกชยะ

2. แกนนำและประชาชนส่วนใหญ่ในหมู่บ้าน ยังไม่เกิดแนวคิดริเริ่มที่จะดำเนินการ ร่วมคิดแก้ไขปัญหาของชุมชนด้วยตนเอง เนื่องจากยังมีความเคยชินกับการรอรับการสนับสนุน การพัฒนาจากเจ้าหน้าที่สาธารณสุขโรงพยาบาลทำวั่ง

จากสภาพปัญหา อุปสรรคดังกล่าว ส่งผลให้การมีส่วนร่วมในการพัฒนาการมีส่วนร่วม ในการจัดการชยะของบ้านปากคลองบางคูไม่อาจดำเนินการได้ครบถ้วนทุกบ้าน แต่อย่างไรก็ดี เมื่อมีการติดตามประเมินผลก็พบว่า ผู้นำชุมชนเองก็ได้พยายามที่จะแก้ไขปัญหามา อุปสรรคเพื่อให้เกิดความร่วมมือของชุมชน ในการรักษาความสะอาดของชุมชน อันจะนำมาซึ่งความเป็นอยู่ ของประชาชนในสิ่งแวดล้อมที่ดี ความมีสุขภาพอนามัยที่ดีปราศจากโรคที่เกิดจากสัตว์ที่เป็น พาหะนำเชื้อของโรคจากชยะสู่ประชาชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย พบว่า ประชาชนบ้านปากคลองบางคูยังไม่เห็นความสำคัญของการ นำวัสดุที่ชำรุดกลับมาซ่อมแซมใช้ใหม่ และการหลีกเลี่ยงใช้วัสดุที่ทำลายยาก ดังนั้น ผู้นำชุมชน ควรมีการแสวงหาแนวทางในการพัฒนาต่อไป

การมีส่วนร่วมของแกนนำชุมชน ประชาชน อบต.และศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาล ทำวั่งในการจัดการชยะของบ้านปากคลองบางคูโดยใช้ยุทธศาสตร์การมีส่วนร่วม เป็นปัจจัยสำคัญ ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการชยะของบ้านปากคลองบางคู สามารถนำไปปรับใช้ในการ ร่วมกันจัดทำแผนชุมชนในพื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ศักยภาพท้องถิ่นตอบสนองความต้องการของประชาชนในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม เน้นประชาชน เป็นศูนย์กลาง ซึ่งเป็นภารกิจที่ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการประสานงานและวางแผน การพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อไป

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

จากข้อจำกัดของการวิจัยนี้ หากจะมีการดำเนินการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ในการจัดการชยะของชุมชนแล้วน่าจะมีการพิจารณาถึงประเด็นที่การวิจัยนี้มีได้ครอบคลุมไปถึง ได้แก่

1. การศึกษารูปแบบและวิธีการมีส่วนร่วมของเยาวชนในชุมชนหรือนักเรียนในโรงเรียน เพื่อตรวจสอบประสิทธิภาพการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชยะ
2. การวิจัยโดยการขยายผลการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการชยะไปสู่ชุมชน อื่น ๆ และการสร้างแนวร่วมระหว่างโรงเรียนกับบ้าน โรงเรียนกับชุมชน ชุมชนกับชุมชน หรือชุมชนกับวัด

3. การพัฒนารูปแบบและวิธีการอื่น ๆ ในการมีส่วนร่วมขององค์กรปกครองท้องถิ่น
กับชุมชนเพื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบและวิธีการวิจัยตามการวิจัยนี้

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บรรณานุกรม

- ชนิษฐา กาญจนรังสี. (2544). แนวคิดพื้นฐานของนักวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.
อุบลราชธานี : มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี.
- โครงการปฏิรูประบบบริการสาธารณสุข,สำนักงาน.(2545).มาตรฐานและแนวทางการจัดบริการ
ปฐมภูมิ. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงสาธารณสุข.
- เฉลียว บุรีภักดิ์. (2545). การวิจัยชุมชน . กรุงเทพมหานคร: เอส อาร์.พรินติ้ง แมสโปรดักส์.
- ชูชัย ศุภวงศ์.(2544). ทิศทางการกระจายอำนาจด้านสุขภาพ. นนทบุรี : สำนักงานสนับสนุน
และพัฒนาการกระจายอำนาจด้านสุขภาพ , กระทรวงสาธารณสุข.
- ชูชาติ ศิวภาณจน์. (2540). ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับการตัดสินใจเกี่ยวกับภาวะประชากร
ของนักเรียนนายร้อยตำรวจ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ดวงแข วิไลนรินทร์. (2545). การศึกษาพัฒนารูปแบบการลดปริมาณขยะมูลฝอยแบบยั่งยืน
ตำบลเกาะช้าง กิ่งอำเภอเกาะช้าง จังหวัดตราด. นนทบุรี: กองสุขภาพิบาลชุมชน
และประเมินผลกระทบ สำนักงานมัยสิ่งแวดล้อม, กระทรวงสาธารณสุข.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน . (2538) . ปัจจัยทางจิตวิทยาในเวทีเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูของ
มารดาไทย . กรุงเทพมหานคร : สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์ มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ .
- _____ , (2541). การศึกษาลักษณะทางจิตและพฤติกรรมของนักเรียนวัยรุ่นที่อยู่ใน
สถานะเสี่ยงในครอบครัวและป้องกัน .กรุงเทพมหานคร : สำนักงานส่งเสริมและ
ประสานงานเยาวชนแห่งชาติ.
- ดำรงราชานุภาพ,สถาบัน.(2540).แนวทางความร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐในการ
แยกประเภทมูลฝอยก่อนนำทิ้ง.รายงานผลการศึกษาวิจัย,เอกสารวิชาการ สคร07/2540,
สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์เสมอธรรม,หน้า 99 – 100.
- ดฤณ แสงเพชร.(2543). วิเคราะห์รูปแบบการบริหารงานสถานีอนามัยเพื่อหาแนวทาง
พัฒนาสู่ความเป็นเลิศ. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์.(2527). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร:
ศักดิ์โสภณการพิมพ์.
- ธีระพร อูวรรณโณ .(2533). พฤติกรรมจริยธรรมในสังคมไทยปัจจุบัน . นนทบุรี :มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมมาธิราช.
- นพมาศ ธีรวดี.(2539) จิตวิทยาสังคมกับชีวิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ .
- นโยบายและยุทธศาสตร์สาธารณสุข,สำนัก. (2535). การวางแผนพัฒนาการสาธารณสุข.
กรุงเทพมหานคร : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.

- บัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, สถาบัน. (2533). การประเมินผลโครงการพัฒนาจังหวัด.
กรุงเทพมหานคร : สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ .
- _____. (2537). การประเมินผลโครงการ ตอนที่ 3. เอกสารประกอบการอบรมหลักสูตร
การประเมินเชิงปฏิบัติการ รุ่นที่ 1. หน้า 69-111.
- บุญโยค สุกต้ว,(2544). การดำเนินงานของเทศบาลเกี่ยวกับการกำจัดสิ่งปฏิกูลและมูลฝอย
ตลาด สถานที่จำหน่ายอาหารและสถานที่สะสมอาหารและการจำหน่ายสินค้าใน
ที่หรือทางสาธารณะตามพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.2535(กรณีศึกษา
จังหวัดตรัง). ตรัง : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดตรัง.
- ปรีดา แต่อารักษ์, ปาณบดี เอกะจัมปะกะ, สุทธิสารณ์ วัฒนมะโน, รุจิรา ทวีรัตน์, จุฑามาศ โมพี,
และสุรศักดิ์ อธิคมานนท์.(2543). ข้อเสนอเพื่อพัฒนาระบบบริการสุขภาพระดับต้น
ของไทยในการปฏิรูประบบสุขภาพแห่งชาติและใน(ร่าง)พ.ร.บ.สุขภาพแห่งชาติ.
นนทบุรี : สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์สาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร.(2543). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนา. กรุงเทพมหานคร
: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน.(2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร :
อักษรเจริญทัศน์.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต).(2535). การพัฒนาที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- พอร์เตอร์, ไมเคิล อี. (2536). ยุทธวิธีการแข่งขัน (แปลจาก Competitive Strategy
โดย สมคิด จาตุศรีพิทักษ์, สุวินัย ต่อศิริ และอุดม สาวนายน). กรุงเทพมหานคร :
เอช - เอ็นกรุป, 2536.
- พัทธ์รผจง วัฒนะสินธุ์ และผลสุ เดชะรินทร์.(2542) การจัดการเชิงกลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ.
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พัฒนาระบบบริการสาธารณสุข ,สำนัก.(2547).มาตรฐานบริการสาธารณสุข. กรมสนับสนุนบริการ
สุขภาพ กระทรวงสาธารณสุข:ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- พิมล ธนพิพัฒนศิริ.(2544). กระบวนการกำหนดกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร :สำนักงานปลัด
กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- พีรสิทธิ์ คำนวนศิลป์, ศุภวัฒนากร วงศ์ชนวสุ, จอห์น ไบรอัน, อารีย์ พรหมไม้.(2542).
การประเมินนโยบายและแผนงานด้านสุขภาพของผู้สูงอายุกระทรวงสาธารณสุข.
นนทบุรี : สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- ปิญญา นิลจันทร์.(2546).กระบวนการวางแผนกลยุทธ์เครือข่ายบริการสุขภาพ.กรุงเทพมหานคร:
สถาบันพัฒนาศาสตร์.

- เย็นใจ เลหาวิช.(2531). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของผู้ปฏิบัติงาน. สถาบันวิจัยและพัฒนา : มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- รวีวรรณ ศิริสมบูรณ์. (2545). การประเมินผลการดำเนินงานศูนย์สุขภาพชุมชนของจังหวัดสระบุรี. วารสารวิชาการสาธารณสุข.ปีที่ 11ฉบับที่ 5 (กันยายน-ตุลาคม).
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ.2540.(2540).ราชกิจจานุเบกษา.เล่ม114 ตอนที่ 55 ก. 11 ตุลาคม 2540 หน้า 1 – 99.
- ลลิตา จันทร์จิต.(2546). พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 กฎ กติกา เพื่อสุขภาพอนามัยของประชาชน.นนทบุรี: วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม.ปีที่ 7 ฉบับที่ 4(กรกฎาคม-กันยายน 2546)
- วรรณัท ปุ่มประโคน . (2538). การประเมินผลโครงการเร่งรัดพัฒนาสาธารณสุขเพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้า ปี 2536 - 2537 อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา. นครราชสีมา: สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา.
- วันชัย วัฒนศัพท์.(2546). การมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาองค์กร.กรุงเทพมหานคร:สถาบันพระปกเกล้า.
- วิจิตร ศรีสุพรรณ.(2544). รูปแบบการจั้ดบริการสุขภาพระดับปฐมภูมิในชุมชน. กรุงเทพมหานคร : ศักดิ์โสภการพิมพ์.
- วีณา ธิตีประเสริฐ. (2537). การประเมินผลโครงการเร่งรัดพัฒนาสาธารณสุขเพื่อบรรลุสุขภาพดีถ้วนหน้าจังหวัดนครศรีธรรมราช.นครศรีธรรมราช:สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราช.
- วุฒิชัย จำนง.(2540). พฤติกรรมการตัดสินใจ. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์.
- วไลพร ดิษฐ์ไชยวงศ์. (2540). การประเมินผลการดำเนินงานของ คปสอ. จังหวัดพิษณุโลก. พิษณุโลก:สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดพิษณุโลก.
- สกล ความบุศย์.(2540). การศึกษากระบวนการบริหารงานกลุ่มโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษาจังหวัด เขตการศึกษา 10. ชลบุรี : สำนักงานประถมศึกษาจังหวัดชลบุรี.
- สงวน นิตยารัมพงศ์.(2534).การประเมินผลแผนพัฒนาการสาธารณสุขฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530 - 2534).กรุงเทพมหานคร: สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- สงวน สุทธิเลิศอรุณ.(2543).พฤติกรรมมนุษย์กับการพัฒนาตน.(พิมพ์ครั้งที่1).กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ หจก.พิทยวิสูตร.
- สมชาย ภคภาสน์วิวัฒน์. (2546). การบริหารเชิงกลยุทธ์. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์พรินติ้ง แอนพับลิชซิง.

- สาธารณสุข,กระทรวง. (2537). แนวทางการประสานงานคณะกรรมการประสานงาน
สาธารณสุขระดับอำเภอ(คปสอ.) ปรับปรุงใหม่ พ.ศ. 2537.นนทบุรี : สำนักงาน
ปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.,
- _____.(2544).ระเบียบกระทรวงสาธารณสุขว่าด้วยหลักประกันสุขภาพ พ.ศ. 2544.
นนทบุรี : สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.,
- สมบัติ อุตระกุล.(2548). การกำจัดขยะ. นนทบุรี :สำนักงานวิชาการ กรมอนามัย กระทรวง
สาธารณสุข.,
- สมปราชญ์ จอมเทศ.(2543). การบริหารและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- สมโภชน์ เอี่ยมสุภาษิต. (2543). ทฤษฎีและเทคนิคการปรับพฤติกรรม. กรุงเทพมหานคร :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำเร็จ แหียงกระโทก . (2544). ศูนย์สุขภาพชุมชนหนทางสู่ระบบบริการที่พึงประสงค์.
(พิมพ์ครั้งที่ 2). นครราชสีมา:สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมา.สมบูรณการพิมพ์.
- สุนทราวดี เขียวพิเชฐ. (2546). การพัฒนารูปแบบการให้บริการสุขภาพระดับปฐมภูมิเพื่อ
ชุมชนสุขภาพ:กรณีศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.ชลบุรี:คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- สุพรรณ ศรีธรรมมา. (2544). ก้าวสู่การบริหารเชิงกลยุทธ์. นนทบุรี: กระทรวงสาธารณสุข.
- สุภางค์ จันทวานิช.(2543). การวิจัยเชิงคุณภาพ. (พิมพ์ครั้งที่ 9). กรุงเทพมหานคร:สำนักพิมพ์
แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุริยา วีรวงศ์. ม.ป.ป. (2544) แนวคิดการวิจัยและพัฒนา : วิธีการและเทคนิคของการวิจัย
เชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม.กรุงเทพมหานคร:สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย
- สุวิไล เรียงวัฒนสุข .(2535 ,หน้า 252) จิตวิทยาสังคม . สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง .
- สุเทพ พลอยพลายแก้ว. (2547). การพัฒนากระบวนการมีส่วนร่วมในการป้องกันโรค
ไข้เลือดออกของประชาชน หมู่ที่ 1 ตำบลสองปลับ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี.
วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- เสาวลักษณ์ สุขใส. (2542). การมีส่วนร่วมของพยาบาลในการพัฒนาบริการสาธารณสุข
ในโรงพยาบาลชุมชนจังหวัดอุดรธานี . วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย
เชียงใหม่.
- อนามัยสิ่งแวดล้อม,สำนัก. (2545). เทคนิคการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน.วารสาร
อนามัยสิ่งแวดล้อม. ปีที่ 6 ฉบับที่ 2 (มกราคม – มีนาคม 2545)
- อมรา พงศาพิชญ์. (2537). การวิจัยเชิงประเมินผลงานพัฒนา . ขอนแก่น : สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

- อำพล จินดาวัฒนะ. (2537). การประเมินผลขั้นคุณภาพ. วารสารโรคติดต่อ.ปีที่19 ฉบับที่ 1 (มกราคม- มีนาคม)
- อุทัย ดุลยเกษม . (2536) . คู่มือการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่องานพัฒนา. ขอนแก่น : สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- อุไรวรรณ คณิงสุขเกษม, อมรา สุนทรธาดา.(2532).ประเมินผลโครงการวิจัยและพัฒนา เพื่อส่งเสริมการมีสุขภาพดีถ้วนหน้า จังหวัดนครสวรรค์. นครสวรรค์ : สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครสวรรค์
- Arnold, Hugh J. and Feldman, Daniel C.(1988) **Organization**. New York : John Wiley and Sons, Inc.
- Bandura .(1986). **A Principles of behavior modification**. New York : Holt , Rinehart and Winston.
- Fremont Shull : Andre Delbecg and L.L Cummings.(1970). **Organization Decision Making**. New York : McGraw – Hill.
- Grundy, S. and Kemmis, S. ,(1981). **Educational Action Research in Australia: The state of the Art**. Paper presented at the Annual Meeting of the Australian Association for Research in Education, Adelaide.
- Hill, Mary H.,(1998) . **Nursing in Today' World** . Philadelphia : Lippincott.
- Kemmis,S., and McTaggart, R.,(1990). **The Action Research Planner**, Geelong: Deakin University Press.
- McKernan, J.,(1991), **Curriculum Action Research**, London: Kogan Page.
- Simon, Herbert A., (1980), **A Behavioral Model of Rational choice**. New York : Free Press.
- Sullivan , Eleanor ,J., (1999) . **Creating Nursing' s Future**. St. Louis : Mosby.
- Yamane , Tora .(1973). **Satistic: An Introductory Analysis**. New York : Herper & Row.
- Zuber-Skerrit (1991:2). Zuber-Skerrit, O., 1992, **Action Research in Higher Education: Examples & Reflections**. London: Kogan Page Ltd.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ภาคผนวก ก
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

แบบสอบถามสำหรับการวิจัย

เรื่อง

“ การพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้านปากคลองบางคู้ ”

คำชี้แจง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาอุปสรรค หรือความต้องการการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ เพื่อแสวงหาแนวทาง/วิธีการในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน โดยคำตอบของท่าน จะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยแบบสอบถามในครั้งนี แบ่งออกเป็น 3 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบันในการกำจัดขยะของท่าน/ชุมชนบ้านปากคลองบางคู้
- ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้
- ตอนที่ 3 ปัญหาและความต้องการในการกำจัดขยะของหมู่บ้านท่าน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดเพื่อเอื้อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ตอนที่ 1 สภาพปัจจุบันในการกำจัดขยะของท่าน/ชุมชน

ท่านปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>การลดปริมาณขยะโดยการ</u>					
1.ใส่ถุงนำไปทิ้งที่ทิ้งขยะ					
2.กองทิ้งไว้แล้วเผากลางแจ้ง					
3.นำไปฝัง					
4. อื่น ๆ ระบุ					
<u>การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำ</u>					
5.นำเศษอาหารหรือเศษผักไปทำปุ๋ยหรือเป็นอาหารสัตว์					
6.นำขวดเครื่องดื่มมาใส่น้ำดื่ม					
7.นำถังพลาสติก/ปิ๊บที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น ทำเป็นถังขยะ					
8. อื่น ๆ ระบุ					

ท่านปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>นำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ใหม่</u>					
<u>โดยการ</u>					
9. นำเศษไม้มาทำเป็นวัสดุของใช้ในบ้าน					
10. นำกิ่งไม้มาใช้เป็นฟืนเผาถ่าน					
11. นำยางรถยนต์มากทำที่ปลุกต้นไม้หรือทำปะโยชน์อื่น ๆ					
12. อื่น ๆ ระบุ					
<u>การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่โดยการ</u>					
13. ท่านคัดแยกขวดแก้ว ไปขาย					
14. ท่านคัดแยกขวดพลาสติก กระป๋องพลาสติก วัสดุพลาสติกไปขาย					
15. ท่านคัดแยกกระดาษ ไปขาย					
16. ท่านแยกขยะ เช่น กระป๋องยาฆ่าแมลง หลอดไฟ ถ่านไฟฉาย ก่อนทิ้ง					
17. อื่น ๆ ระบุ					
<u>การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยากโดยการ</u>					
18. ท่านใช้โฟมบรรจุอาหาร					
19. ท่านใช้ใบตองบรรจุอาหาร					
20. ท่านใช้ถุงกระดาษใส่ของแทนถุงพลาสติก					
21. ท่านใช้ตระกร้าใส่ของแทนถุงหิ้วที่เป็นพลาสติก					
22. อื่น ๆ ระบุ					

ตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้าน

ท่านปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
<u>การมีส่วนร่วมตัดสินใจ (ค้นหาปัญหาความต้องการและวิธีการ)</u>					
1. วิธีการกำจัดขยะที่เหมาะสมในหมู่บ้าน					
1.1. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดที่ทิ้งขยะในแต่ละคุ้ม					
1.2. ท่านมีส่วนร่วมในการกำหนดวันรณรงค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน					

ท่านปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
1.3. ท่านมีส่วนร่วมในการลดปริมาณขยะโดยการคัดแยกขยะก่อนทิ้ง					
1.4. ท่านมีส่วนร่วมในการ (อื่น ๆ ระบุ)					
2. กำหนดแนวทาง มีการประชุม คัดเลือกผู้นำโครงการ					
2.1. บุคคลที่สมควรมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของหมู่บ้าน					
- ประชาชนทุกคนในบ้านปากคลองบางคู้					
- ตัวท่านเองและคนในครอบครัว					
- แกนนำผู้นำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้					
- อบต. บ้านปากคลองบางคู้					
- เจ้าหน้าที่สาธารณสุขจาก รพ.ท่าวัง					
- อื่น ๆ ระบุ					
2.2. การกำหนดแนวทาง/คัดเลือกผู้นำโครงการ					
- ท่านเข้าร่วมกิจกรรมการกำจัดขยะในหมู่บ้าน					
- ท่านร่วมประชุมหรือเสนอความคิดเห็นในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน					
- ท่านร่วมประชุมคัดเลือกผู้นำผู้รับผิดชอบจัดการขยะของหมู่บ้าน					
- อื่น ๆ ระบุ					
การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ					
1. ร่วมสนับสนุนทรัพยากร (เงิน วัสดุ แรงงาน ข้อมูล)					
- ท่านร่วมบริจาคเงินเพื่อใช้ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน					
- ท่านช่วยหาเงินเพื่อใช้ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน					
- ท่านให้วัสดุอุปกรณ์เพื่อใช้ในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน					
- ท่านหรือคนในครอบครัวร่วมรณรงค์กำจัดขยะในหมู่บ้าน					
2. ร่วมเป็นผู้บริหาร/สมาชิกประสานงาน					
- ท่านร่วมเป็นสมาชิกทำกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน					
- ท่านเป็นแกนนำ/ผู้รับผิดชอบในการกำจัดขยะของหมู่บ้าน					
- ท่านชักชวนเพื่อนบ้านร่วมกิจกรรมกำจัดขยะในหมู่บ้าน					
- อื่น ๆ ระบุ					

ท่านปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้มากน้อยเพียงใด	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
การมีส่วนร่วมในผลประโยชน์จากการร่วมกิจกรรม และร่วมประเมินผลการกำจัดขยะ					
1. จำนวนขยะในบริเวณพื้นที่ของบ้านปากคลองบางคู้ในปัจจุบัน					
2. สภาพแวดล้อมของบ้านปากคลองบางคู้สะอาดน่าอยู่					
3. ประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ร่วมแรงรค์กำจัดขยะของหมู่บ้าน					
4. อบต. มีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้					
5. ผู้นำหมู่บ้าน/กรรมการหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้					
6. หน่วยงานสาธารณสุขมีส่วนร่วมในการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้					
7. วิธีการกำจัดขยะของบ้านปากคลองบางคู้มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ					

ตอนที่ 3 ปัญหาและความต้องการในการกำจัดขยะของหมู่บ้านปากคลองบางคู้

1. ท่านคิดว่าปัญหาในการกำจัดขยะของหมู่บ้านปากคลองบางคู้ คือ.....

.....

.....

.....

.....

2. ความต้องการเพื่อให้เกิดการพัฒนาการกำจัดขยะของหมู่บ้านปากคลองบางคู้ คือ.....

.....

.....

.....

.....

แบบสอบถามสำหรับการวิจัย

เรื่อง

“ ความรู้เกี่ยวกับขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ ”

คำชี้แจง

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน เกี่ยวกับความรู้เรื่องขยะของประชาชนบ้านปากคลองบางคู้ เพื่อทราบความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขยะและการกำจัดขยะ ซึ่งเป็นแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชน โดยที่คำตอบของท่านจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ในการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยแบบสอบถามในครั้งนี แบ่งออกเป็น 4 ตอน ได้แก่

- ตอนที่ 1 แหล่งที่มาของขยะ
- ตอนที่ 2 ประเภทของขยะ
- ตอนที่ 3 ผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อม
- ตอนที่ 4 การกำจัดขยะ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงที่กรุณาให้ข้อเสนอแนะและแนวคิดเพื่อเอื้อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้

ความรู้เรื่องขยะ	ไม่ใช่	ใช่
1.แหล่งที่มาของขยะ		
1.1.ขยะไม่สามารถเกิดขึ้นได้เองตามธรรมชาติ		
1.2. กิ่งไม้ ใบไม้ เป็นขยะที่เกิดตามธรรมชาติ		
1.3. ขยะเกิดจากของเหลือใช้ในชีวิตประจำวัน		
1.4.ถุงพลาสติก ขวด โฟม กระดาษ ใบตอง ที่ใช้แล้วเป็นขยะ		
1.5.ขยะเกิดจากเศษของเหลือทิ้งจากโรงงานและสถานที่ทำงาน		
1.6. หลอดไฟใช้แล้ว เศษกระจก เศษผ้า เศษเหล็ก ไม่ใช่ขยะ		
1.7. ขยะเกิดจากฟาร์มเลี้ยงสัตว์		
1.8. มูลสัตว์ ซากสัตว์ ไม่ใช่ขยะ		
2.ประเภทของขยะ		
2.1. เศษอาหาร เศษพืช เปลือกผลไม้ เป็นขยะเปียก		
2.2. กระดาษ แก้ว ยาง ขวดเปล่า ไม้ ถุงพลาสติก เป็นขยะแห้ง		
2.3. กระป๋องสเปรย์ กระป๋องยาฆ่าแมลง ถ่านไฟฉาย หลอดไฟ เป็นขยะอันตราย		

ความรู้เรื่องขยะ	ไม่ใช่	ใช่
3. ผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อม		
3.1. การลดปริมาณขยะทำให้ลดแหล่งเพาะพันธุ์แมลงวัน หนู ยุง ที่เป็นพาหะของโรค		
3.2. ขยะก่อให้เกิดความรำคาญ เช่น มีกลิ่นเหม็น		
3.3. ขยะทำให้แม่น้ำสกปรก		
3.4. ขยะเสี่ยงต่อการเกิดโรคอุจจาระร่วง		
4. การกำจัดขยะ		
4.1. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดยใช้ตะกร้าใส่ของแทนถุงพลาสติก		
4.2. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดย การนำวัสดุที่ใช้แล้วกลับมาใช้ใหม่ เช่น นำขวดพลาสติกมาใส่น้ำดื่ม		
4.3. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดยการนำวัสดุที่เสียกลับมาแก้ไข/ซ่อมแซมใหม่		
4.4. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดยนำวัสดุกลับมา เช่น ถุงพลาสติก กระดาษ		
4.5. เราสามารถลดปริมาณขยะได้โดยหลีกเลี่ยงการนำวัสดุที่ทำลายยากมาใช้ เช่น โฟม		

แนวทางการประชุมประชาคมและสหภาพกลุ่มแกนนำ ในการวิจัยระยะที่ 1 (R1)

- ชื่อผู้วิจัย ..... วันที่เก็บข้อมูล.....
1. ชี้แจงวัตถุประสงค์การพัฒนาการมีส่วนร่วม
  2. สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของครอบครัวและชุมชนบ้านปากคลองบางคู้
    - 2.1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ.....
    - 2.2. การมีส่วนร่วมปฏิบัติในการจัดการขยะในครอบครัว และของชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ ตามแนวทางการจัดการขยะ 5R
      - 2.2.1. การลดปริมาณขยะโดยการ .....
      - 2.2.2. การนำขยะหรือเศษวัสดุกลับมาใช้ใหม่หรือใช้ซ้ำโดยการ.....
      - 2.2.3. การนำวัสดุที่ชำรุดเสียหายซึ่งจะทิ้งมาซ่อมแซมใช้ใหม่โดยการ.....
      - 2.2.4. การหมุนเวียนกลับมาใช้ใหม่โดยการ.....
      - 2.2.5. การหลีกเลี่ยงการใช้วัสดุที่ทำลายยากโดยการ.....
    - 2.3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์.....
    - 2.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล.....
  3. สภาพปัญหาและความต้องการในการกำจัดขยะของหมู่บ้านปากคลองบางคู้.....

**แนวทางการประชุมประชาคมและสหทnahกลุ่มแกนนำ
ในการวิจัยระยะที่ 2 (R2)**

ชื่อผู้วิจัย .....

วันที่เก็บข้อมูล.....

1. สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1
  - 1.1. สภาพการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
    - 1.1.1. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ.....
    - 1.1.2. การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแนวทางการจัดการขยะ 5 R.....
    - 1.1.3. การมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์.....
    - 1.1.4. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล.....
  - 1.2. สภาพปัญหาและความต้องการในการกำจัดขยะของหมู่บ้านปากคลองบางคู้.....
2. แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ.....
3. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ภาคผนวก ข
สื่อหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

กรอบแนวทางการให้ความรู้ในการจัดการขยะบ้านพักคลองบางคู

1. ความรู้เรื่องขยะ ได้แก่ แหล่งที่มาของขยะ ประเภทของขยะ ผลกระทบของขยะต่อสิ่งแวดล้อม การกำจัดขยะ)

1.1.วิธีการทิ้งขยะให้ปลอดภัยต่อสุขภาพโดยทิ้งขยะให้ลงถึงทุกครั้ง ไม่ทิ้งลงบนถนน สถานที่สาธารณะ ท่อระบายน้ำ แม่น้ำลำคลอง เพราะเป็นแหล่งแพร่เชื้อโรค ก่อมลพิษทางน้ำ และทางอากาศ

1.1.1. แยกขยะทั่วไปออกจากเศษอาหาร ผัก ผลไม้ นำไปทำปุ๋ยหมักได้ ส่วนเศษอาหารนำไปเลี้ยงสัตว์

1.1.2. คัดแยกขยะประเภทที่ใช้ได้นำมาใช้ต่อได้อีก (Reuse) เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ กระดาษสำนักงาน ขวดแก้ว ขวดพลาสติก ถังพลาสติกหูหิ้ว

1.1.3.แยกขยะเพื่อให้โรงงานนำไปผลิตหมุนเวียนกลับมาใช้อีก (Recycle) เช่น กระดาษหนังสือพิมพ์ กระป๋อง ขวด พลาสติก เหล็ก และยังนำไปขายเป็นการเพิ่มรายได้อีกด้วย

1.1.4. ขยะมูลฝอยประเภทหลอดไฟฟ้า แก้วแตก ของมีคม ควรห่อกระดาษให้มิดชิดก่อนทิ้ง แล้วเขียนข้อความว่า "อันตรายของแตก" เพื่อให้พนักงานเก็บขนรู้ว่า เป็นขยะอันตราย

1.1.5.ไม่กำจัดขยะโดยวิธีการเผา เพราะจะทำให้เกิดมลพิษทางอากาศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งขยะประเภท "ของเสียอันตราย" ห้ามเผาโดยเด็ดขาด

1.2. ระบบการเก็บขยะ ได้แก่ ระยะเวลาเก็บขยะ และผู้รับผิดชอบ

1.3. การร่วมมือกันของชุมชนในการฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมคลองบางคู โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การกำจัดขยะมูลฝอย เศษใบไม้กิ่งไม้ และวัชพืชริมคลองบางคู

1.4. อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ

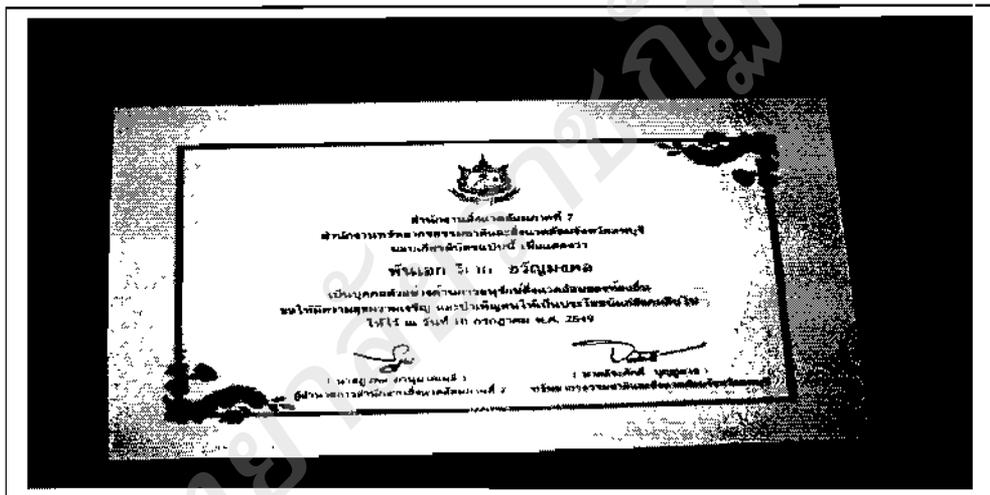
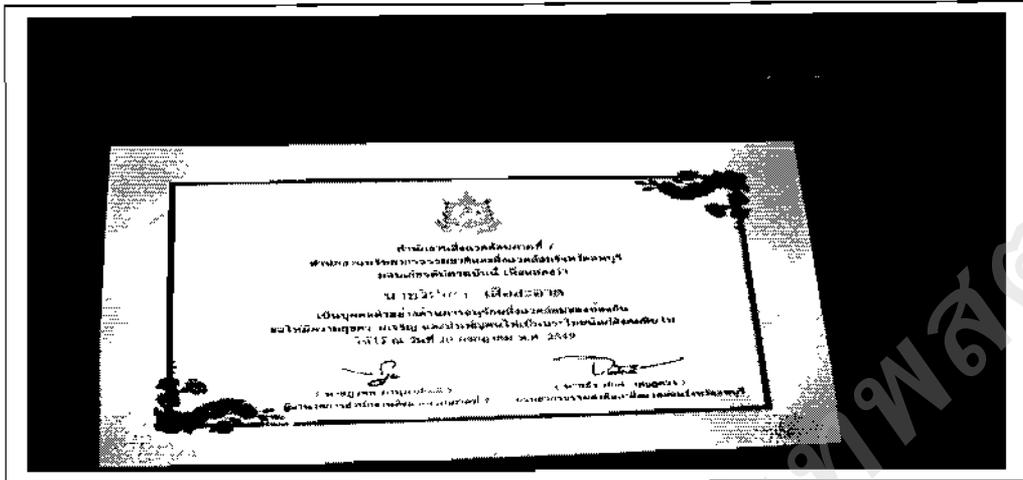
2. เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการขยะ อันตราย และมลพิษจากการเผาขยะ เอกสาร " บ้านที่กความรู้การจัดการขยะสมัยใหม่"

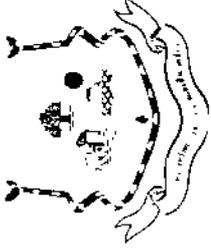

แผ่นพับ " อันตรายและมลพิษจากการเผาขยะ"

ใบประกาศเกียรติบัตรแก่นำชุมชน

สำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7

สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี

มอบเกียรติบัตรฉบับนี้ เพื่อแสดงว่า

หมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางคู อ.ท่าวุ้ง จ.ลพบุรี

ร่วมกิจกรรมพัฒนาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมท้องถิ่น ปี 2549
ขอให้ความสุขความเจริญ และบำบัดปัญหาตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคมสืบไป

ให้ไว้ ณ วันที่ 10 กรกฎาคม พ.ศ. 2549

(นายภูวพล ภาณุภาคสม์)

ผู้อำนวยการสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคที่ 7

(นายธีระศักดิ์ บุญชูดวง)

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัดลพบุรี

ภาคผนวก ค

รายชื่อผู้ที่เข้าร่วมสหทนากลุ่มในการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

รายชื่อผู้ที่เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

เพื่อทราบสภาพปัญหา ความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะ
ของบ้านปากคลองบางคู ในวันที่ 22 เมษายน 2549 เวลา 17.00 น. – 18.50 น.
ณ บ้านแกนนำชุมชนบริเวณลานต้นสะตือ บ้านปากคลองบางคู

1. นายคะนอง	เอมถมยา	กำนันตำบลบางคู
2. นายวิเชียร	เสื่อสะอาด	ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 11 บ้านปากคลองบางคู
3. ร้อยเอกสมพงษ์	โพธิ์เจริญ	สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางคู
4. นายบรรจง	แป้นสกุล	หัวหน้าคุ้มปวงประชา บ้านปากคลองบางคู
5. นางเพทหาย	เปียงาม	อาสาสมัครสาธารณสุข บ้านปากคลองบางคู
6. นายปัญญา	ยงยิ่ง	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข จังหวัดลพบุรี
7. นางสาวพรวิดา	เวียงสงค์	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข อำเภอหนองม่วง
8. นางสาวทิพย์เนตร	รวยนิรัตน์	นักวิชาการสาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุข อำเภอท่าหลวง

รายชื่อผู้ที่เข้าร่วมสหภาพกลุ่ม
เพื่อหาแนวทางความต้องการพัฒนาการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะของบ้าน
ปากคลองบางคู้ ในวันที่ 10 มิถุนายน 2549 เวลา 09.00 น. – 10.30 น.
ณ ลานต้นสะตือ บ้านปากคลองบางคู้

1. ผู้นำองค์กรดำเนินการปกครองของหมู่บ้าน ประกอบด้วย
  - 1.1. นายคะนอง   เอมถมยา   กำนันตำบลบางคู้
  - 1.2. นายวิเชียร   เสือสะอาด   ผู้ใหญ่บ้านปากคลองบางคู้
  - 1.3. นายประยุทธ์   แม่นศิลป์   ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปากคลองบางคู้
  - 1.4. นายสัญญา   ยมสา   ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านปากคลองบางคู้
  - 1.5. นายเนตร   แป้นสกุล   สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
  - 1.6. ร้อยเอกสมพงษ์   โพธิ์เจริญ   สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล
2. กลุ่มหัวหน้าคุ้ม ในหมู่บ้านแบ่งเป็นคุ้ม จำนวน 5 คน
  - คุ้มที่ 1 คุ้มแม่ฟ้าหลวง   นางน้ำค้าง   เงินประกอบ
  - คุ้มที่ 2 คุ้มปวงประชา   นายบรรจง   แป้นสกุล
  - คุ้มที่ 3 คุ้มชำแฝนดิน   จ.ส.อ.สมใจ   เกิดผล
  - คุ้มที่ 4 คุ้มถิ่นไทยงาม   นายวิเชียร   เสือสะอาด
  - คุ้มที่ 5 คุ้มบ้านสามเรือน   นายประพจน์   บัวสกุล
3. กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน จำนวน 6 คน
  - 3.1. นายทองเครือ   เกื่อนดี   ประธาน อสม.
  - 3.2. นางเพทาย   เปียงาม
  - 3.3. นายประเสริฐ   อัคร์โรจน์
  - 3.4. นางสาวพิณ   เสือสะอาด
  - 3.5. นางพะเยาว์   อ่อนศรี
  - 3.6. นางบุญเรือน   เกื่อนดี
4. แกนนำชุมชนบ้านปากคลองบางคู้ จำนวน 2 คน
  - 4.1. พันเอกวิเวก   ขวัญมงคล
  - 4.2. พันตรีวิเชียร   ทรัพย์สายทอง
5. นักวิชาการจากศูนย์สุขภาพชุมชนโรงพยาบาลท่าม่วง จำนวน 2 คน
  - 5.1. นางฉิมกมล   เปี้ยอยู่
  - 5.2. นางพิชามณูชี่   วรินทร์กษะ

ประวัติผู้ทำวิทยานิพนธ์

ชื่อ – สกุล	นางจงรักษ์ วงษ์สิงห์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2505
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 91/173 หมู่ที่ 4 ตำบลเขาสามยอต อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี 15000
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	กลุ่มงานพัฒนายุทธศาสตร์สาธารณสุข สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดลพบุรี
ประวัติการศึกษา	พ.ศ.2523 ม.ศ.5 โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2527 ประกาศนียบัตรพยาบาลศาสตร์และผดุงครรภ์ชั้นสูง วิทยาลัยพยาบาลพุทธชินราช พิษณุโลก พ.ศ. 2547 ประกาศนียบัตรการจัดการเชิงกลยุทธ์และวิสัยทัศน์ ในการวางแผน รุ่นที่ 37 สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ กรุงเทพมหานคร พ.ศ. 2549 ศศ.ม. (ยุทธศาสตร์การพัฒนา) มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี